

Tuulia Nieminen

Väärin äänestetty? Väärin johdettu?

Akateemisen diskurssin identiteettikonstruktiot politiikan mahdollistajina
siirryttäessä perustuslaillisesta sopimuksesta Lissabonin sopimukseen

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu –tutkielma

Toukokuu 2008

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

NIEMINEN, TUULIA: Väärin äänestetty? Väärin johdettu? Akateemisen diskurssin identiteettikonstruktiot politiikan mahdollistajina siirryttäessä perustuslaillisesta sopimuksesta Lissabonin sopimukseen

Pro gradu –tutkielma, 99 s.

Kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2008

Tutkin työssäni EU:n perustuslaillisesta sopimuksesta Ranskassa ja Hollannissa järjestettyjen, sopimuksen hylänneiden kansanäänestysten jälkeistä akateemista diskurssia. Diskurssissa oli piirteitä, jotka ohjasivat sivuuttamaan sopimuksen hylänneet kansanäänestykset ja suuntaamaan kohti Lissabonin sopimukseksi nimettyä, lähes identtistä sopimusta. Pysin työssäni selvittämään, *miten on mahdollista, että äänestystulokset sivuutettiin.*

Tutkimukseni aineisto koostui akateemisista aikakauslehtiartikkeleista, jotka on kirjoitettu äänestysten jälkeisessä tilanteessa. Aineistoni mahdollisti äänestystulosten sivuuttamista ennen muuta siten, että siinä käsiteltiin Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksiä tilanteen osapuolina olleiden ryhmien kuvausten kautta. Nämä kuvaukset olivat samalla vahvoja identiteettien konstruktioita. Äänestäjille ja eliitille sekä toisaalta sopimuksen kannattajille ja vastustajille, eli tässä diskurssissa keskeisille ryhmille, annetut identiteettikonstruktiot mahdollistivat äänestystulosten näkemisen sivuutettavina. Konstruktiot myös ohjasivat poliitikkoja sivuuttamiseen.

Diskurssissa keskeinen lähtökohta on johtavien poliitikkojen johtajan rooli, johon kuuluu muiden toimijoiden ohjaaminen. Johtavien poliitikkojen kuvattiin epäonnistuneen äänestysten yhteydessä, minkä vuoksi äänestystulos ei ollut heidän kantansa mukainen. Tästä epäonnistumisesta seurasi diskurssissa esitetyn kuvauksen mukaan ongelmatilanne ja johtaviin poliitikkoihin kohdistettiin paine onnistua jatkossa. Onnistumisena näyttäytyi tilanteen ”selvittäminen” sivuuttamalla äänestystulokset ja pysymällä perustuslaillista sopimusta kannattaneen näkemyksen kanssa mahdollisimman identtisellä linjalla. Diskurssissa ohjattiin näkemään tällainen ratkaisu tilanteeseen sopivana toimintana siten, että kansalaiset kuvattiin päätöksenteossaan epäitsenäisiksi, esimerkiksi poliitikoista riippuvaisiksi tai asiaan perustuvaan harkintaan kykenemättömiksi. Näin ollen äänestystulokset on luonteva nähdä muuna kuin asiasta itsenäisesti muodostetun kannan ilmauksena. Tämän kuvauksen seurauksena muodostuu vaikutelma siitä, että nämä äänestystulokset ovat jotain muuta kuin sitä, mitä äänestystulosten ”pitäisi olla”, mikä puolestaan ohjaa äänestystulosten merkityksen kyseenalaistamiseen. Sivuuttamiseen ohjaa myös se, että sopimuksen vastustaminen kuvataan erilaisin ei-hyväksyttävää toimintaa kuvaavain ilmaisuin, toisin sanoen asiana, jota ei tule tehdä. Näin jäljelle jäävä, diskurssin perusteella tilanteessa järkevänä näyttäytyvä toimintamalli on äänestysten sivuuttaminen. Diskurssi ohjasi sivuuttamaan äänestystulokset ja jatkamaan perustuslaillista sopimusta kannattavalla linjalla - tai sen kanssa lähes identtisellä linjalla.

Työlleni keskeinen lähtökohta on toiminnan ja identiteettien välinen suhde. Identiteettien käsittelyni nojaa poststrukturalistiseen tutkimukseen. Identiteetti ei ole pelkästään yksilön tai ryhmän oma käsitys itsestään, vaan siihen vaikuttavat keskeisesti ne tahot, jotka ovat yksilöön tai ryhmään keskeisimmässä vaikutussuhteessa. Myös yksilön tai ryhmän toiminta liittyy tiiviisti identiteettiin: identiteetti ja toiminta ovat toisistaan riippuvaisia, toisiaan rajoittavia ja toinen toistaan muokkaavia. Identiteetti mahdollistaa jonkinlaisen toiminnan ja tekee muunlaisen toiminnan sosiaalisesti mahdolltomaksi. Toisaalta toiminta - tai tilanteet, joihin yksilö tai ryhmä joutuu - voivat aiheuttaa identiteetin määrittymisen uudelleen.

Sen selvittämiseksi, miten jokin poliittinen ratkaisu on mahdollinen, eli mikä tekee joillekin toimijoille mahdolliseksi toimia kuten he toimivat, tulee mielestäni aina tutkia asiaan liittyvän diskurssin sisältämiä identiteettikonstruktiota. Identiteettien osalta on olennaista tutkia, paitsi sitä, millaisia identiteetit ovat, myös sitä, mihin tarkoitukseen niitä käytetään, eli mitä seurauksia niillä on.

Poststrukturalismi on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, miten (tieteellinen) tieto muodostuu. Poststrukturalistisen otteeni myötä pystyin analyysissäni huomioimaan, miten aineistossani esitetyt kuvaukset, erityisesti merkityksenannot aineiston käsittelemille ihmisryhmille eli näistä luodut identiteettikonstruktiot, vaikuttavat siihen, millainen tulkinta tilanteesta näyttäytyy oikeana ja täten siihen, millaisia seurauksia diskurssilla on.

Metodinani käytin diskurssianalyttista metodia. Analyysissä pyrin erityisesti huomioimaan ne valtasuhteet, joita tutkimuskysymykseni käsittely paljastaa. Valta muodostuu toimijoiden suhteissa, niihin liitetyissä arvotuksissa ja tavassa, jolla diskurssin käsitteet ja toimijat linkittyvät toisiinsa. Diskurssianalyysin olennainen osa on mielestäni myös diskurssin seurausten, kuten edellä kuvaamastani identiteettien käytöstä johtuvien seurausten käsittely: minkälaista toimintaa diskurssi on mahdollistamassa ja oikeuttamassa sekä minkälaiseen tulevaan toimintaan se ohjaa. Diskurssin seurauksia tutkiessani avainsanani oli mahdollistaminen eli pyrin tutkimaan, millaisia asioita diskurssi mahdollistaa, en löytämään jonkinlaisia syy-seuraussuhteita. Mahdollistamisen tutkiminen syy-seuraussuhteiden etsimisen sijaan keskittyy sen tutkimiseen, miten jossakin tilanteessa ja tilanteesta tuotetut merkitykset ja niiden liittäminen toimijoihin tuottaa tilanteesta jonkin tulkinnan, joka puolestaan ohjaa ”luontevasti” johonkin tilanteen ratkaisumalliin.

Akateemiset tekstit muokkaavat sitä, miten EU:ta tulkitaan akateemisten piirien ulkopuolella ja tätä kautta ne päätyvät myös ohjaamaan politiikan tekoa. Syynä tähän on tiedon ja vallan kietoutuminen toisiinsa. Tiedon luonne – jotain totuutena pitämäämme, jonka taustalla on mielestämme luotettava tiedonlähde – johtaa meidät herkästi muuttamaan toimintaamme tiedon mukaiseksi. Tämän tutkimuksen aineistosta löytyneet identiteettien kuvaukset liittyivät olennaisesti siihen, miten tieteenala pyrkii pitämään kurissa poliittisen kentän toimijoita äänestyksiin liittyneestä tilanteesta antamiensa merkitystenantojen keinoin. Tutkimani asiantuntijadiskurssi ja sen sisältämät identiteettikonstruktiot ovat täten myös politiikan toimijoihin kohdistuvaa vallan käyttöä.

Asiasanat: poststrukturalismi, diskurssianalyysi, identiteetti, kansanäänestykset perustuslaillisesta sopimuksesta, EU-tutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1 Poststrukturalistisesta tutkimusotteestani	4
2. Akateemisen tutkimuksen vaikutuksesta politiikkaan	9
2.1. Akateeminen tutkimus ja yhteiskunta Foucault'n silmin	10
2.2. Totuuden määrittämisestä akateemisen tutkimuksen erityispiirteenä	13
2.3. EU-tutkimuksen havaintoja akateemisen tutkimuksen ja politiikan suhteesta	14
3. Mitä on diskurssianalyysi?	15
3.1.1. Mikä on diskurssi?	16
3.1.2. Diskurssianalyysini teoreettiset lähtökohdat	18
3.1.3. Diskurssianalyysi ja "totuus"	20
3.1.4. Diskurssianalyysi ja identiteetit	21
3.1.5. Diskurssianalyysi Eurooppa-tutkimuksen kentässä	22
3.1.6. Diskurssianalyysini toteutuksesta	23
3.2. "Miten on mahdollista?"	27
3.2.1. "Miten on mahdollista" -kysymykset ja valta	28
3.2.2. Identiteetti, keskiö ja "miten on mahdollista" -kysymykset	30
4. Identiteetin käsitteestä	32
4.1. Identiteetti ja kansainvälinen politiikka	35
4.1.1. Poststrukturalistinen polku	35
4.1.2. Konstruktivistinen polku	36
4.1.3. Identiteetti EU-tutkimuksen tutkimuskohteena	37
4.2. Tutkijan ja tutkimuksen rooleja identiteettien valottamisessa	39
5. EU-tutkimus ja kansanäänestykset	42
5.1 Kansalaismielipide EU-tutkimuksen kohteena	42
5.2 Kansanäänestykset	46
6. Miten on mahdollista, että EU:ssa edettiin lähes identtisen hankkeen kanssa, vaikka perustuslaillinen sopimus äänestettiin kumoon kahdessa jäsenmaassa?	49
6.1. Aineiston valinnasta	49
6.2. Aineistoni artikkelit	53
6.2.1. Ivaldi: "Beyond France's 2005 Referendum on the European Constitutional Treaty: Second-Order Model, Anti-Establishment Attitudes and the End of the Alternative Utopia"	53
6.2.2. Crum: "Party Stances in the Referendums on the EU Constitution"	55
6.2.3. Majone: "The common sense of European Integration"	58
6.2.4. Risse ja Kleine: "Assessing the Legitimacy of the EU's Treaty Revision Methods"	61
6.2.5. Schmidt: "Trapped by their ideas: French élites' discourses of European integration and globalization"	63
6.2.6. Moravcsik: "What Can We Learn from the Collapse of the European Constitutional Project?"	66
6.3. Huomioita aineistosta kokonaisuutena	69
6.3.1. Äänestäjät	71
6.3.2. Eliitti	74
6.3.3. Sopimuksen kannattajat ja vastustajat	76

6.3.4. Linkittyminen	79
6.3.5. ”Toiseksi” tekeminen ja sen uhka, poissulkeminen	82
6.3.6. Tutkijoiden identiteetistä ja tutkimuksen roolista	83
7. Yhteenveto	86
7.1. Jatkokysymyksiä ja kysymyksiä oman työni seurauksista	88
7.2. Lopuksi	90
Lähdeluettelo	92

1. JOHDANTO

Euroopan unionin perustuslaillinen sopimus hylättiin Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksissä loppukeväällä 2005¹. Syksyllä 2007 Eurooppa-neuvosto hyväksyi uuden sopimustekstin, sittemmin Lissabonin sopimukseksi nimetyn tekstin, joka on lähes identtinen perustuslaillisen sopimuksen kanssa (Tsebelis 2008, 287). Muodollisesti kyseessä on kaksi eri sopimusta, mutta käytännössä niiden sisältö on lähes täysin samanlainen (ibid.). Vaikka en vastustanutkaan sopimusluonnosta, tunsin itseni hämmentyneeksi: kansanäänestysten tulokset oli sivuutettu varsin vähällä huomiolla. Äänestysten jälkeisissä arvioissa unionin todettiin olevan kriisissä² ja äänestyksiä seurannut aika nimettiin tuumaustauoksi (Tsebelis 2008, 266). Lopulta äänestystulokset eivät kuitenkaan vaikuttaneet juurikaan uuden sopimustekstin, Lissabonin sopimuksen, sisältöön. Äänestysten sivuuttamisen³ hämmästyttävyyttä lisää myös vertaaminen EU:n aktiivisuuteen demokratian edistämisessä rajojensa ulkopuolella. Euroopassa on keskusteltu äänestystulosten kunnioittamisesta *muualla*. Todellisen äänestysten tarjoaman demokratian toteutumisesta on kannettu huolta mm. Venäjän vaaleja koskevassa keskustelussa.⁴ Demokratian arvo EU:n ulkosuhteissa näkyy siinäkin, että unionin tarkkailijat seuraavat vuosittain lukuisia vaaleja kolmansissa maissa ja unioni käyttää runsaasti rahaa demokratian edistämiseen tähtääviin hankkeisiin niissä. Unionin sopimukset kolmansien maiden kanssa sisältävät säännönmukaisesti niin kutsutun demokratialausekkeen. (European Commission, WWW-dokumentti) Demokraattisuus on myös vaatimus, joka jäsenmaiden on täytettävä. Se, että äänestystuloksille tässä tapauksessa annettiinkin näin vähäinen arvo, on selvästi ristiriidassa unionin muun linjan kanssa. Uusi sopimus luotiin Eurooppa-neuvoston päätöksellä, johon kaikki jäsenmaat osallistuivat, joten äänestysten sivuuttaminen tapahtui EU-tasolla, ei (pelkästään) Ranskassa ja Hollannissa.⁵

---

¹ Hollannin äänestys oli periaatteessa neuvoa-antava, ei sitova, mutta maan hallitus oli lupautunut kunnioittamaan tulosta. Ranskan äänestys oli sitova. Yhdenkin jäsenmaan päätös hylätä sopimus olisi riittänyt estämään sen voimaantulon (ks. Dinan 2006, 63).

² Mm Taggart kuvaa tämän olleen yleinen käsitys (2006, 7-8). Arvio oli niin yleinen, että se päätyi jopa tietosanakirjan kuvaukseksi (Britannica Book of the Year 2006).

³ Sivuttamisella tarkoitetaan huomiotta jättämistä tai ”ohittamista”, sitä, että jonkin seikan tultua esiin ei ryhdytä mihinkään toimenpiteisiin, jolla pyrittäisiin vastaamaan esille nousseeseen asiaan, vaan toimitaan jopa päinvastoin, esille tulleen seikan mitätöivällä tavalla.

⁴ Ks. esimerkkinä Venäjään kohdistuneesta huomiosta YUTP-lausumat (Slovenian presidency of the EU 2008, WWW-dokumentti; Portuguese presidency of the EU, WWW-dokumentti). Venäjä ei kuitenkaan tässä suhteessa ole erityistapaus, vaan unioni puuttuu demokratian ongelmiin kaikkialla maailmassa, kuten Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla annettuihin lausumiin tutustumalla voi todeta (The Council of the European Union, WWW-dokumentti). Lausumat eivät kohdistu vain henkilövaaleihin vaan myös muunlaisiin äänestyksiin.

⁵ Teksti tulee vielä ratifioida kansallisesti jäsenmaissa ennen kuin se astuu voimaan. Tätä työtä kirjoittaessani prosessi on vielä kesken. Sopimus on kuitenkin jo sinällään, Eurooppa-neuvoston hyväksymänä, osoitus siitä, että äänestykset on sivuutettu.

Alkuhämmennykseni vaihtui vähitellen uteliaisuudeksi. Miten on mahdollista, että äänestystulokset ”onnistuttiin” sivuuttamaan? Kiinnostuneena käännyin EU-tutkimuksen puoleen. Oletin löytäväni runsaasti äänestysten jälkeistä tilannetta käsitteleviä analyysejä, joissa pohdittaisiin, miten äänestystulokset voi parhaiten ottaa huomioon EU:n tulevaisuuden suunnittelussa. Näin ei kuitenkaan ollut. Äänestyksiä ja itse sopimusta kyllä käsiteltiin joissakin artikkeleissa, mutta äänestystulosten huomioiminen ei ollut keskeinen huolenaihe. Itse asiassa tuloksia pyrittiin selittämään joksikin muuksi kuin kannanotoksi sopimuksen sisältöä vastaan.

Kansainvälisen politiikan vakiintunutta valtavirtaa edustava realistinen tutkimus olettaa toimijoiden (valtioiden) pyrkivän valtansa maksimoimiseen (ks. esim. Burchill 2001, 85)⁶. Sanoilla, joita vallan maksimoimisen intressin edistämiseksi puhutaan tai kirjoitetaan, on vain välineellinen merkitys. Realisti voisi siten pyrkiä selittämään perustuslaillisesta sopimuksesta järjestetyt äänestykset pelkäksi silmänlumeeksi, jolla reaalipoliittisesti valittua ratkaisua pyrittiin perustelemaan. Kun äänestystulos osoittautuikin sellaiseksi, että se on ristiriidassa intressin kanssa, se oli viisasta sivuuttaa. Tämä kyyninen ajatusmalli soveltuu kuitenkin mielestäni akateemisiin tutkijoihin huonosti: minun oli vaikea kuvitella sellaista tutkijan intressiä, jota hän nimenomaan tutkijan roolissaan edistäisi sivuuttamalla äänestystulosten merkityksen.

Oman tutkimukseni innoittajana toimi siten ihmettely, joka kohdistui niihin akateemisen tutkimuksen valtavirran ”hiljaisuuksiin”, joita perustuslaillisen sopimuksen ja siihen liittyneiden kansanäänestysten ympärillä vallitsi. Mielestäni tilanteessa olisi voinut esittää paljon moninaisempia argumentteja kuin ne, jotka löysin. Aluksi mieleeni nousi kysymyksiä, kuten: Missä olivat analyysit, joiden lopputuloksena olisi ehdotettu sopimuksen avaamista, laajan kansalaiskeskustelun käymistä siitä, miltä kaikilta osin sopimusta voisi parantaa tai millaisen perussopimuksen EU-maiden asukkaat ylipäättään unionilleen haluavat? Missä olivat artikkelit, joissa olisi iloittu kansanäänestysprosessien kautta esiin tulleista ”soraäänistä” ja syntyneestä mahdollisuudesta liittää näin yleiseen tietoon tulleet ajatukset osaksi sopimusta tai muokata uutta sopimusta vastaamaan perustuslaillista sopimusta vastustaneiden äänestäjien huoliin? Niin kutsutun tuumaustauon lähetessä loppuaan oli tiedossa, että uudeksi perussopimukseksi ehdotettaisiin samantyyppistä sopimustekstiä (The Times, WWW-dokumentti). Miksi akateeminen yhteisö ei näyttävästi kohissut siitä ilmeisestä ristiriidasta, että demokraattisista maista koostuva, olemassaolonsa tälle demokraattisuudelle yhä voimakkaammin perustava unioni näin näyttävästi

---

⁶ Kansainvälisessä politiikassa on useita, toisistaan monin tavoin eroavia realismejä. Oletus siitä, että toimijat pyrkivät vallan maksimointiin on kuitenkin niille yhteinen lähtökohta.

sivuuttaa kahdessa jäsenmaassa äänestyksen tuloksena saadut kansalaisten kannanilmaukset? Prosessi, joka johti perustuslaillista sopimusta muistuttavaan sopimukseen, saattoi tietenkin ohjata tutkijoidenkin ajatuksia. Tästä helposti vedettävissä oleva johtopäätös, näiden hiljaisuuksien selittäminen pelkkänä johtajien myötäilyä ei kuitenkaan tuntunut uskottavalta eikä mielestäni ollut riittävä vastaus ihmettelyyni. Päinvastoin: kun luin aihetta sivuavia artikkeleita enemmän, alkoi näyttää siltä, että tutkijat olivat pyrkineet ohjaamaan poliitikkoja valitsemaan äänestystulosten sivuuttamisen.

Vastaukseni varsinaiseen tutkimuskysymykseeni alkoi selvitä kahden oivalluksen kautta. Tutustuin poststrukturalistisen ulkopoliitiikan ja turvallisuuden tutkimuksen kautta identiteetin käsitteeseen. Tutkijat, joiden teoksia luin, totesivat identiteettien ja toimintamallien muotoutuvan yhdessä diskursseissa⁷. Aloin huomata myös omassa aineistossani identiteettien konstruktioita. Identiteetit rajoittivat sitä, millaista toimintaa pidettiin toimijoille mahdollisena. Toisaalta toiminta – tai tiettyihin tilanteisiin joutuminen – näytti myös muovaavan identiteettejä. Toisen oivallukseni juurille pääsin helposti: akateemiset artikkelit ovat varsin selvästi diskursiivista toimintaa⁸, joten diskurssianalyysi (sic) soveltuu niiden tutkimukseen hyvin. Diskurssianalyysi antoi minulle myös tarvittavat työkalut, joiden avulla pääsin käsittelemään tutkimuskysymystäni: *miten on mahdollista, että äänestystulokset on sivuutettu tässä diskurssissa?*

Tehtävä ei ole aivan helppo, sillä akateemisten diskurssien julkituotuna ihanteena on sanomisen vapaus ja diskurssin avoimuus. Vaikka akateemisille teksteille asetetut vaatimukset ovatkin varsin tiukkoja, ne kohdistuvat etupäässä kirjoittamisen ja tutkimustapojen muotoseikkoihin eivätkä siihen, millaisia tuloksia näistä tutkimuksista voi tulla. Pinnalta katsoen näyttikin siltä, että aiheen käsittelyssä vallitsi vapaus ja mahdollisuus esittää kaikenlaisia tuloksia. Lukemani artikkelit olivat kuitenkin näkökulmaltaan rajattuja yhdessä suhteessa: ne pyrkivät selittämään, miksi äänestäjät olivat tehneet ratkaisunsa. Äänestäjien tekemä ratkaisu näyttäytyi kyseenalaisena. Samoin kyseenalaisena näyttäytyivät sopimusta vastustaneiden poliitikkojen kannat. Sitä vastoin sopimusta puolustaville poliitikoille annettiin ohjeita, miten tilanteesta tulisi johtaa perussopimusuudistusta eteenpäin.

---

⁷ Ks. esimerkiksi Waever 1996 ja 2005, Diez 2001 ja 2004, Hansen 2006.

⁸ Diskursiivista toimintaa luonnehtii mielestäni toimintaan kuuluva *merkitysten antaminen*, joka akateemisessa *analyysissä* on varsin keskeisellä sijalla.

Äänestäjien ja ”erimielisten” poliitikkojen näkemykset ja niiden huomioiminen on mielestäni tärkeää EU:lle sen oman tulevaisuuden kannalta. Ne ovat tärkeitä myös EU-tutkimukselle, jotta se pystyisi tuottamaan aidosti relevanttia tietoa EU:n ”kokonaistilasta”. Føllesdal huomauttaa, että useat tutkimukset osoittavat monikansallisen federalistisen järjestelmän⁹ tarvitsevan kansalaisten jakamaa ”kattavaa lojaalisuutta”. Muutoin järjestelmän vakaus on uhattuna. Føllesdal näkee lojaalisuuden liittyvän arvoihin ja tavoitteisiin: kansalaisten tulee jakaa poliittisen päätöksenteon tason arvot ja tavoitteet, jotta kattavan lojaalisuuden on mahdollista syntyä. (Føllesdal 2006, 166) EU-tasolla, kuten muussakin politiikassa, on mahdollista hetkellisesti poiketa kansalaisten arvoista ja tavoitteista, etenkin mikäli suoraan päätöksentekoon osallistuvien enemmistöllä on eri kanta kuin kansalaisten enemmistöllä. Pitemmän päälle kansalaisten arvojen ja tavoitteiden huomiotta jättäminen on kuitenkin tuhoisaa järjestelmän vakaudelle. Mikä tahansa perussopimus tulee voimaan astuttuaan vaikuttamaan hyvinkin pitkän ajan unionin toimintaan. Näin ollen kansalaismielipiteiden kuuntelematta jättäminen sopimusuudistuksen yhteydessä on mielestäni erityisen ongelmallista.

1.1. Poststrukturalistisesta tutkimusotteestani

Tutkimusotteeni on ennen kaikkea poststrukturalistinen. Jossain paikoin liu’un tarkoituksellisesti konstruktivistisen tutkimuksen puolelle, mikäli näen sen tukevan poststrukturalistista tutkimusotettani. Valinta on sinänsä ilmeinen, sillä tutkimusaiheessani on pohjimmiltaan kysymys siitä, miten diskursseissa muodostetaan merkityksiä, jotka vaikuttavat siihen, millaiset toimintavaihtoehdot myöhemmin ovat hyväksyttäviä. Huomion kiinnittäminen merkitysten muodostumiseen ja diskursseihin on poststrukturalistisessa tutkimuksessa keskeisessä asemassa (Hansen 2006, 5-6).

Itselleni poststrukturalismi on ennen kaikkea tapa kysyä toisin. Poststrukturalismi suhtautuu kriittisesti niihin tiedon tuottamisen tapoihin, jotka nojautuvat perinteiseen positivistiseen kansainvälisen politiikan tutkimukseen. Päästäkseni tutkimuksessani ”takaisin alkulähteille”, joudun esittämään toisenlaisia kysymyksiä kuin ne, joita positivistiseen tieteen traditioon nojaava kansainvälinen politiikka yleensä esittää (Doty 1993, 298).

---

⁹ Riippumatta siitä onko EU federaatio tai edes pyrkimässä sellaiseen suuntaan, Føllesdalin huomio pätee mielestäni unioniin.

”Miten on mahdollista” eroaa kansainvälisen politiikan perinteisistä kysymyksistä siten, että se pyrkii välttämään perinteisiin kysymyksiin tyypillisesti liittyviä ennalta annettuja oletuksia. Poststrukturalistinen kansainvälisen politiikan tutkimus syntyi nimenomaan halusta tehdä näkyväksi se, miten tieteenalalla pidettiin joitakin käsitteitä ”itsestäänselvyyksinä”. (Doty 1993, 298-299)

Poststrukturalismi kattaa joukon teorioita, joille on yhteistä kritiikki positivistisen tutkimuksen, kuten kansainvälistä politiikkaa hallinneen realismin, perusteita kohtaan. Kritiikin kohteina ovat olleet usko olosuhteista riippumattoman ”lopullisen totuuden” löytymiseen ja siihen, että tutkijan ja tutkimuskohteen toiminta on mahdollista erottaa toisistaan. Poststrukturalismi asettaa kyseenalaiseksi positivistisen näkemyksen, jonka mukaan tieteellisen kysymyksen ja sen vastauksen välinen raja voi olla selkeä. Toisin sanoen, kysymys itsessään vaikuttaa vääjäämättä siihen, millaiseksi vastaus muodostuu (George 1994, 18-19). Poststrukturalistisen ajattelun mukaan positivistisen tieteen oletukset johtavat siihen, että tiede sulkee ulkopuolelleen suuren määrän tietoa (George 1989, 269).

Samalla poststrukturalismi on pyrkinyt tuomaan kansainvälisen politiikan kentälle kysymyksiä, joiden parissa muu yhteiskuntatieteellinen tutkimus on painiskellut vähintäänkin 1960-luvun lopulta lähtien (George ja Campbell 1990, 270-271, passim.). Nämä kysymykset koskevat tieteellisen tutkimuksen perimmäistä olemusta: kysymyksiä siitä, mitä voidaan tietää ja miten voidaan tietää. Tämän johdosta teoriani esittelyssä keskeisellä sijalla ovat kysymykset siitä, mitä tutkimuksen(i) tuloksena syntyvä tieto oikeastaan on ja millaisin menetelmin ”tietoa” voi syntyä.

Kansainvälisen politiikan niin kutsuttujen vaihtoehtoisten teorioiden, kuten feministisen teorian, poststrukturalismin, kriittisten konstruktivististen suuntausten, kriittisen teorian ja postmodernismin kritiikki on kohdistunut erityisesti kansainvälisen politiikan vallitsevaa realistista epistemologiaa kohtaan. Tässä kritiikissä keskeisenä argumenttina on ollut huomio siitä, että realistinen teoria ei vain kuvannut maailmaa, jonka piirteitä ovat esimerkiksi anarkistisuus ja vahvimman valta, vaan realistinen tutkimus vaikutti niin, että maailma alkoi näyttäytyä kuvausten mukaisena. Realismin positivistisen epistemologian mukaisesti tutkimusta on tehty ajatellen, että tutkimuksen teossa on kyse sivustakatsojan suorittamasta tiedonkeruusta. On ajateltu, että tieto maailmasta ja asioiden tilasta saavutetaan tutkimalla tutkijasta ulkoisten faktojen maailmaa, joka esittäytyy sellaisenaan tutkijalle. Tutkija puolestaan on omassa työssään rajoittunut suosittamaan poliitikoille niitä asioita, jotka tämän tiedonkeruun perusteella näyttäytyvät mahdollisina. Sen sijaan realistinen tutkimus ei

ole juurikaan pohtinut sitä, miten tiedonkeruuprosessi itsessään vaikuttaa näillä keinoin syntyvään tietoon. (George 1994, 12)

Kuten Jim George esittää, politiikan tutkimus on aina luonteeltaan poliittista ja sillä on moraalinen aspekti (1994, 24). Tämän vuoksi tutkijan ei ole mahdollista välttää sitä tosiseikkaa, että hänen tekemänsä tutkimus on samalla hänen tulkintansa maailmasta eikä myöskään sitä tosiseikkaa, että tutkimuksella on seurauksensa. Ensinnäkin tutkijan työssään esittämät johtopäätökset saattavat toimia lukijalle ohjenuorana. Toiseksi se, millaisena tutkija esittää tutkimuksensa kohteen, eli millaisia merkityksiä hän tuottaa tilanteesta ja sen toimijoista, vaikuttaa tutkijan omaan käsitykseen siitä, millaisia ratkaisuvaihtoehtoja hän näkee tilanteella olevan (Doty 1993, 299) – ja myös siihen, millaisia ratkaisuvaihtoehtoja tutkimuksen lukija mahdollisesti alkaa nähdä tilanteella olevan. Tutkijan vastuulla ei siten ole ainoastaan ”oikean tiedon tuottaminen” vaan myös moraalisesti kestävä tiedon tuottaminen (George 1994, 24). Jättäessään huomioimatta oman vaikutuksensa tutkimusaiheelleen kansainvälinen politiikka on tarpeettomasti typistänyt omaa toimintakenttäänsä. George toteaa, että tällainen tiedostamattomuus omasta roolista on erittäin voimakasta ja vaarallista (1994, 21). Tällä George viittaa siihen, että tutkimustoiminnan rajaaminen epistemologiasta johtuvin perustein kaventaa myös niiden vaihtoehtojen joukkoa, joita tieteenalan puitteissa on mahdollista esittää esimerkiksi jonkin kansainvälisen kriisin ratkaisemiseksi (ibid). Ilman oman toiminnan reflektointia tehty tutkimus on täten tarpeettomasti rajannut tutkimuksen kenttää. Epistemologisilla valinnoilla on siten suora vaikutus siihen, miten hyvin tieteenala selviytyy yhteiskunnallisesta tehtävästään.

Poststrukturalistinen tutkimus on ”avannut” lähtökohdistaan käsin tieteenalan keskeisimpiä käsitteitä. Se on esimerkiksi kysynyt, miten ylläpidetään sellaisia konstruktioita kuin valtio tai ulkopolitiikka. Campbell tiivistää poststrukturalismin päähuomion kiinnittyvän toimijuuden, vallan ja representaatioiden kysymyksiin (Campbell 1998, 216-219).

Vaikka poststrukturalistinen tutkimus onkin keskittynyt usein kansainvälisen politiikan peruskäsitteiden analyysiin, sillä on suoraa sovellettavuutta empirisiin ”tosielämän” kysymyksiin, kuten omaani. Poststrukturalismin ytimessä on merkitysten antojen vaikutus kansainväliseen politiikkaan: poststrukturalismi huomioi, kuinka se, millaisen esitämme jonkin tilanteen olevan, vaikuttaa siihen, miten reagoimme tilanteeseen. Toisin sanoen, merkitysten annoilla on seurauksensa. Poststrukturalistisessa tutkimuksessa on kuvattu, kuinka ulkopolitiikan keskeinen tehtävä on luoda kuvaus siitä, ”mitä jokin tapahtuma on”. (Hansen 2006, 5-6) Se, että Saddam

Husseinin hallinto kuvattiin uhkaksi koko maailmalle, vaikutti ratkaisevasti siihen, millaista politiikkaa Irakia kohtaan harjoitettiin (George 1994, 3). Sillä, kuvataanko jokin järjestö terroristeiksi vai laillisin tai hyväksyttävien keinoin asiaansa ajavaksi järjestöksi, on suuri merkitys sille, miten ulkomaailma suhtautuu järjestöön. Samoin sillä, millaisina EU-politiikan toimijat kuvataan, on vaikutus siihen, millainen tulevaisuus näyttäytyy unionille mahdollisena.

Poststrukturalismi korostaa sosiaalisten, historiallisten ja kulttuuristen aspektien huomioimista tutkimuksessa (George 1989, 272). Poststrukturalistisen otteeni avulla pystyn myös huomioimaan ”kulttuurin” merkityksen tutkimusaiheelleni. Kulttuurilla tarkoitan ennen muuta vakiintuneita käytäntöjä. Hansen toteaa James Der Derianin osoittaneen, miten diplomatia on, paitsi valtioiden välisten suhteiden hoitoa, myös ”vierauden” välittämistä (Hansen 2006, 3; Der Derian 1987). Samoin EU-tutkimuksen voi ajatella olevan, paitsi EU-politiikkaa koskevan tiedon välittämistä, myös tietyn kulttuurin – vakiintuneiden ajattelumallien ja käytäntöjen – välittämistä.

Poststrukturalistisen ajattelun mukaisesti kieli ei ole läpinäkyvä väline luonnollisen, kielenulkoisen todellisuuden kuvaamiseen, vaan kieli sisältää merkitykset, jotka saavat meidät pitämään asioita sellaisina kuin niitä pidämme. Täten tutkimuksen huomion tulee kohdistua kieleen laajasti ymmärrettynä. (George ja Campbell 1990, 273)

Tässä vaiheessa minun on syytä nostaa esiin tutkimukseeni keskeisesti vaikuttanut nimi, Michel Foucault. Foucault'n ajatukset ohjasivat työtäni sekä pohtiessani akateemisen tutkimuksen maailman sisäistä rakennetta että sen vaikutusta muuhun yhteiskuntaan. Foucault'n ajatukset toimivat tukenani myös suunnitellessani diskurssista merkityksiä etsivän tutkimukseni perustaa.

Foucault kiinnitti tutkimuksissaan huomion asiantuntijavaltaan, asiantuntija-asemassa olevan henkilön oikeuteen määrittellä esimerkiksi sen, mikä on normaalia ja mikä epänormaalia. Foucault'n omissa tutkimuksissa asiantuntijoita edustivat esim. psykiatrit ja vankeinhoitolaitos (1980). Asiantuntijan asema on kuitenkin perusteiltaan samanlainen millä tahansa elämänalueella. Myös EU-politiikan tutkijat käyttävät määrittelyvaltaa. Toisin kuin mielisairaalan psykiatrin lausunnot, EU-tutkimuksen tai kansainvälisen politiikan asiantuntijoiden lausunnot eivät ole ”virallisia” lausuntoja EU-politiikan ”terveydentilasta”. Kuitenkin akateemiset tekstit muokkaavat merkittäväällä tavalla sitä, miten EU:ta tulkitaan akateemisten piirien ulkopuolella ja tätä kautta ne päätyvät myös ohjaamaan politiikan tekoa. Foucault esittää, että syynä tähän on tiedon ja vallan kietoutuminen toisiinsa. Tiedon luonne – jotain totuutena pitämäämme, jonka taustalla on mielestämme uskottava

tiedonlähde – johtaa meidät herkästi muuttamaan toimintaamme tiedon mukaiseksi. Meitä kohtaan käytetään valtaa tavalla, jossa tiedolla on olennainen rooli. Samoin kanavat, joita pitkin tieto leviää, ovat osa tiedon valtuutusta. Poliittisten ilmiöiden osalta on helposti ajateltavissa, että politiikan tutkijoilla on erityistä asiantuntijavaltaa.

Foucault'n ajatteluun pohjaa osittain myös käsitykseni identiteeteistä. Identiteetit ovat tutkimukseni kannalta merkityksellisiä siksi, että toimijoiden identiteetit ja toiminta ovat erottamattomassa suhteessa toisiinsa. Tietyn identiteetin omaksuminen ohjaa omaksumaan tietyt toimintatavat – ja päinvastoin, ”oman” identiteetin vastaista toimintaa on vaikea kuvitella kenenkään tekevän. Identiteetistä tulee näin myös toimintaa rajoittava tekijä. Näen, että identiteetit muodostuvat suhteessa ”toiseen”. Identiteetit eivät ole staattisia. Identiteetti ei ole yksistään ”kantajansa” näkemys siitä, mitä tämä on, vaan identiteettiin vaikuttavat keskeisesti ne muut tahot, jotka ovat läheisessä suhteessa identiteetin ”kantajaan”. Ne, jotka ovat meihin lähimmässä suhteessa tai toimivat aktiivisesti niin, että toiminnalla on vaikutusta meihin, saattavat jopa määrittää identiteettiämme enemmän kuin me itse. (Kusch 1993, 201)

Tutkielmani koskettaa usealla tavalla ajatusta reflektoinnin tarpeellisuudesta osana tutkimustyötä. Paitsi että tutkimukseni kohdistuu opiskelemallani tieteenalalla tehdyn tutkimuksen seurauksiin, reflektointi kohdistuu samalla osittain myös omiin opintoihini. Tällä tarkoitan henkilökohtaisesti saamaani hyötyä siitä, että varsinaiseen tutkimuskysymykseeni vastaamisen lisäksi aiheeni on antanut minun tarkastella opiskelemaani tieteenalaa kriittisesti. Tutkimuksen teon myötä olen saanut pohtia, mitä on se tieto, jota opintojeni aikana olen omaksunut, miten se on muodostunut ja mitä minun tulisi siitä itse ajatella.

Ennen analyysini esittelyä minun on kuitenkin tarpeen käydä läpi näkemystäni siitä, miten akateemisessa tutkimuksessa vallan verkostot ohjaavat paitsi tutkimusta itseään, myös sen kohdetta, poliittisia toimijoita. Sen jälkeen käyn läpi käsitystäni siitä, miten diskursseja pitäisi mielestäni analysoida. Nostan esiin myös joitakin identiteetin käsitteeseen liittyviä teoreettisia näkökohtia sekä lyhyesti sitä, miten kansanäänestyksiä on aiemmin käsitelty tutkimuksessa. Käsiteltyäni näitä teoreettisia lähtökohtiani kohdistan varsinaisen analyysini kuuteen akateemiseen artikkeliin.

2. AKATEEMISEN TUTKIMUKSEN VAIKUTUKSESTA POLITIIKKAAN

Machiavelli kirjoitti kansainvälistä politiikkaa käsitellen teoksensa ohjeeksi ruhtinaalleen renessanssijalla (1988, 3). Sittemmin monen muunkin kansainvälisen politiikan toimijan on nähty toimivan Machiavellin ohjeiden mukaisesti. Tästä huolimatta kansainvälisessä politiikassa oli pitkään valtavirtana näkemys, jonka mukaan ajatukset tai ideat ovat ikään kuin itsestään selvästi kansainvälisen politiikan toimijoiden ominaisuuksia (Finnemore ja Sikkink 2001, 394). Vasta niin kutsuttu kolmas debatti nosti tärkeäksi tutkimuskysymykseksi sen, miten toimijoiden valitsema toimintalinja on muodostunut (ibid.). Se, että toimijat omaksuvat uusia ideoita ja heidän toimintansa muuttuu tämän johdosta, vaikuttaa varsin järkeenkäyvältä ajatukselta. Käytännössä on kuitenkin varsin vaikea todistaa, että jokin toimijan teoista olisi riippunut jostakin tietystä hänen omaksumastaan ajatuksesta. Tätä ei tarvitse todistaakaan. Yhteiskunnassa on mekanismeja, jotka ohjaavat toimijat toimimaan tietyillä tavoilla, joita heiltä odotetaan heidän asemansa perusteella. Toimijoita tarkkaillaan ja normaaliksi määritellystä toiminnasta poikkeamisesta seuraa rangaistus. Tarkkailijan roolissa ovat erityisalojen asiantuntijat, esimerkiksi politiikan asiantuntijat tarkkailevat poliitikkoja.

Kansainvälisessä politiikassa vaikutti etenkin 1990-luvulla vahvasti ajatus episteemisistä yhteisöistä. Episteemiset yhteisöt ovat jonkin alan erityistietämykseen perustuvia, tietyt näkökohdat jakavia yhteisöjä. Akateemisen erityisalan muodostama yhteisö on hyvä esimerkki episteemisestä yhteisöstä. Yhteisöjen erityispiirre on jäsenyyden toimijoita muokkaava luonne. Jaettu tieto muuttaa toimijoiden kognitiivista luonnetta, koska he omaksuvat uusia ajatuksia ja muokkaavat näkökantojaan sen mukaan, millaiset ajatukset ovat yhteisön sisällä yleisesti hyväksytyjä. Vaikka saman asian parissa työskentelevien asiantuntijoiden joukko saattaa päätyä ajamaan yhteistä asiaa puhtaasti hyötynäkökohtien vuoksi, episteemiset yhteisöt perustuvat syvempään yhteisymmärrykseen: jaettuihin normeihin. (Finnemore ja Sikkink 2001, 402)

Adlerin ja Haasin mukaan sosialisaatio on keskeinen tapa, jolla episteemisten yhteisöjen vaikutus leviää. Adler ja Haas määrittävät sosialisaation oppimisprosessiksi, jossa normit ja ihanteet välittyvät yhdeltä osapuolelta sosialisaation toiselle tai toisille osapuolille (1992, 374). Oppimisessa ei ole kyse niinkään uusien faktojen omaksumisesta kuin uusien, innovatiivisten käsitysten omaksumisesta sen suhteen, millaisista syy-seuraussuhteista jokin asia koostuu tai mitä keinoja tulisi käyttää tiettyyn lopputulokseen pääsemiseksi (Adler ja Haas 1992, 385). Episteemisillä yhteisöillä voi olla keskeinen rooli siinä, miten jokin uusi poliittinen kysymys määritellään.

Episteemiset yhteisöt vaikuttavat myös siihen, miten valtiot määrittelevät omat etunsa. Episteeminen yhteisö määrittää, millaisessa kontekstissa poliittista kysymystä tulisi käsitellä ja mistä siinä oikeastaan on kysymys. Tämä puolestaan rajaa keskustelua toiminnan vaihtoehdoista. Adlerin ja Haasin mukaan esimerkiksi kansalliset intressit määrittyvät sen seurauksena, miten asia on kehystetty. (1992, 375)

Adler ja Haas toteavat, että yllättävät tilanteet ja kriisit, samoin kuin uudet asiat, saavat päättäjät yleensä kuuntelemaan episteemisiä yhteisöjä ja niiden suosituksia normaalia tarkemmin (1992, 380). Mikäli asia on päättäjille tuttu, episteemisten yhteisöjen rooli on toimia lähinnä asian legitimoijina. Tällöin korostuu myös se, että poliitikot suosivat valtavirran episteemisiä yhteisöjä valitessaan tahoja, joita kuuntelevat politiikkalinjauksia tehdessään. (Adler ja Haas 1992, 381-382)

Mielestäni on kyseenalaista, miten empiirisessä tutkimuksessa voitaisiin vedota siihen, että juuri kyseisessä tapauksessa toimijan toiminta on seurausta kognitiivisesta muutoksesta. Keck ja Sikkink toteavatkin, että joissain tapauksissa on liikaa oletettu, jos toimijoiden ajatellaan todella ”uskovan” kaiken, mitä ne päätyvät kannattamaan. Keckin ja Sikkinkin mukaan esimerkiksi kansalaisjärjestöjen painostus saattaa saada poliitikot muuttamaan kantojaan, koska se näyttäytyy tilanteessa järkevänä toimintana. (1998, 16) Pystymme analysoimaan vain sitä, miten poliitikot toimivat ja mitä he sanovat. Toisaalta toimijoiden todellisilla vaikuttimilla ei ole merkitystään. Kognitiivisilla tekijöillä saattaa olla suurikin merkitys toimijalle, mutta ne eivät välttämättä ratkaise sitä, miten toimija toimii tai etenkin sitä, millaisena toimijan toiminta ulospäin näyttäytyy.

2.1. Akateeminen tutkimus ja yhteiskunta Foucault'n silmin

Akateeminen ajattelu on etenkin poliittisten päättäjien ja muiden ajankohtaista politiikkaa seuraavien tahojen kiinnostuksen kohde. Toisaalta akateemiset toimijatkaan eivät kirjoita irrallaan poliitikkojen ajatusten vaikutuksista¹⁰.

Foucault näki tieteellisen tiedon toimivan yhteiskunnassa rajoittimen tavoin, sillä tietoa tuotetaan osoittamaan normaaliuden rajat. Foucault huomasi ilmiön tutkiessaan sitä, miten psykiatria määrittää mielisairautta normaaliuden poikkeamana (1980). Foucault'n huomio herättää ajatuksen

---

¹⁰ Kusch toteaa, että pitemmän päälle vain sellainen tiede voi menestyä, joka saavuttaa yhteiskunnallista kannatusta (1993,131).

siitä, että vastaavanlainen määrittely on tyypillistä muillekin ”ihmistieteille” (Kusch 1993, 128-129). Näin kansainvälinen politiikka näyttäytyy tieteenalana, joka tuottaa ”normaaliuden” rajat kansainvälisen politiikan toimijoille: hallituksille, poliitikoille, diplomaateille jne. Tämän voi käänteisesti huomata siitä, miten helposti näiden toimijoiden kuvataan menettäneen uskottavuutensa tai toimivan populistisesti, mikäli he astuvat akateemisen tutkimuksen määrittämien normaalitoiminnan rajojen ulkopuolelle. Rajoja eivät luo pelkästään akateemiset tutkijat vaan yhtä lailla muut toimijat, joiden vaikutus puolestaan heijastuu akateemisiin toimijoihin. Tällaisessa ulkoiselta toiminnaltaan episteemisen yhteisön kaltaisessa yhteenliittymässä vuorovaikutus kulkee kaikkiin suuntiin. Akateemisen tutkimuksen rooli on kuitenkin erityinen, sillä sen lausumilla on poikkeuksellisen suuri totuusarvo. Totuusarvon luovat ammatilliset käytännöt, joita erilaisilla tietoa luovilla instituutioilla, kuten vaikkapa kansainvälisen politiikan tieteenalalla on (Kusch 1993, 131).

Tiedeyhteisöt muodostavat valtaverkoston, jonka sisäisten sääntöjen ohjaamana tietoa ja totuuksia tuotetaan. Tieto leviää myös muuhun yhteiskuntaan, muuttaen sen sisäisiä valtaverkostoja (Kusch 1993, 132). Valtaverkostot rajoittavat sitä, mitä kunkin tieteenalan diskursseissa on mahdollista sanoa. Verkoston sisäiset säännöt määrittävät, mitä aiheita tieteenalalla voi käsitellä sekä millaisin tekniikoin uutta tietoa voi syntyä. Säännöt koskevat myös sitä, miten toisten tieteentekijöiden työtä tulee kommentoida. (Kusch 1993, 130)

Keskeisen sääntöjen ryhmän muodostavat niin kutsutut poissulkemisen säännöt. Arvioidessaan ”nykytiedettä” ohjaavia sääntöjä Kusch toteaa poissulkemisen sääntöjen estävän tietyt argumentointityylit. Ne määrittelevät tietyt tiedon etsimisen muodot irrationaalisiksi tai mielettömiksi, minkä vuoksi ne tulee erottaa tai torjua tieteen kentältä. Poissulkemisen säännöt sisältävät myös erottelun toden ja epätoden välillä. Erottelu toteen ja epätoteen mahdollistaa sellaisen tiedon poissulkemisen, mikä ei sovi tieteenalalla vallitsevaan käsitykseen totuudesta tai mitä ei ole muodostettu tieteenalan tiedonmuodostukselle asettamien kriteerien mukaisesti. (Kusch 1993, 130-131) Poissulkemisesta seuraa täten se, että muut kuin poissuljetut tiedon muodostuksen tavat alkavat näyttäytyä automaattisesti parempina, ”oikeina” tiedon muodostuksen tapoina, joiden käytön tuloksena muodostuu ”oikeaa” tietoa.

Foucault'n tutkimuksiin liittyy *kurin* käsite eräänä vallan keskeisenä käytötapana (1980, 12). Kuriin sisältyy ajatus tarkkailusta: valtaa käytetään tarkkailemalla (vaikkapa toisia ihmisiä). Kuriin sisältyy ajatus väärin tekemisen rankaisusta. Tarkoitus ei ole kuitenkaan ainoastaan rankaista virheistä, vaan ohjata tarkkailun kohteena olevia. Tällä tähdätään poikkeavuuksien poistoon ja

yksilöiden normaalistamiseen. Keinoja kurin pitämiseen ovat rangaistukset, palkitseminen ja arvoasteikkoon asettaminen. (Foucault 1980, 245-246) ”Kurinpitoon nojaavien instituutioiden kaikissa kohdin esiintyvä, kaikkia kohtia valvova ja pysyvästi jatkuva rangaistusjärjestelmä vertailee yksilöitä keskenään, eriyttää heidät, asettaa heidät arvojärjestykseen ja erottaa jotkut yksilöt ulkopuolelle” (Foucault 1980, 249). Foucault toteaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen olevan luonteeltaan sellaista, että se tuottaa yhä vähemmän objektiivista tietoa. Sen sijaan yhteiskuntatieteellinen tieto luokittelee ihmisiä ja pyrkii kontrolloimaan heitä. (Dreyfus ja Rabinow 1982, 5) Kuten muukaan valta, kuri ei ole sidoksissa yksinomaan sellaisiin instituutioihin, jotka pystyvät antamaan kohteilleen rangaistuksia vapauden tai aseman menetyksen tai muun muodollisen rangaistuksen keinoin. Kuvasin edellä, kuinka tiedeyhteisöllä on valtaa muuttaa kohteidensa määrittelyä. Rangaistus voi ilmetä myös määritelmän muutoksena. Tahoilta, jotka ovat tiedeyhteisön määritelmistä riippuvaisia, tällainen rangaistus on merkittävä. Poliitikon osalta seurauksena voi olla maineen menetys, jopa uran kariutuminen, sillä asiantuntijoiden lausunnot leviävät tehokkaasti muun muassa median kautta, joten ne saattavat olla nopeastikin kansalaisten suuren joukon tiedossa ja vaikuttaa tätä kautta vaikkapa suosioon vaaleissa.

Näin nähtynä on luontevaa etsiä akateemisista teksteistä vastausta siihen, miten jokin poliittinen ratkaisu tai toimintamalli on mahdollinen. Akateemisia tekstejä tutkimalla ei voi löytää kaikkia konstruktioita, jotka ovat olleet mahdollistamassa jotakin toimintamallia. Perusteluja ei voi kuitenkaan täysin kattavasti löytää missään muussakaan tutkimusformaatussa, sillä edes hyvin laaja rinnakkaisten diskurssien tutkimus ei voisi käytännössä huomioida tyhjentävästi kaikkia yksityiskeskusteluja tai hyvin marginaalisia julkaisuja. Sen sijaan tutkimuksella on mahdollista löytää yksittäinen selitys tai joukko selityksiä kysymykseen ”miten on mahdollista”. Lene Hansen kirjoittaa poststrukturalistista diskurssianalyysia koskevissa ohjeissaan, että kansainvälisen politiikan tutkimuksissa analysoitavaksi materiaaliksi tulisi valita muita kuin virallisia, päättäjien antamia lausuntoja. Muu aineisto on suositeltavaa sen vuoksi, että tietyissä muissa aineistoissa esiintyvät argumentit etsiytyvät usein myöhemmin viralliseen diskurssiin¹¹. Myös mahdolliset vaihtoehtoiset näkemykset saattaisivat näin ollen näkyä ensimmäisenä näissä marginaalisissa lähteissä. (Hansen 2006, 67)

---

¹¹ Hansen sijoittaa akateemisen keskustelun samaan ”marginaaliin” kuin esimerkiksi poliittiset vaihtoehtoryhmät (2006, 67).

2.2. Totuuden määrittämisestä akateemisen tutkimuksen erityispiirteenä

Haluni valita aineistokseni akateemisia tekstejä pohjautui akateemisten tekstien rooliin totuuden määrittäjinä. Akateemisen aineiston valinnalla olen myös pyrkinyt varmistamaan, että tutkimusaineistoni koostuu nimenomaan sellaisista ilmauksista, joita Foucault kutsui väitelauseiksi, sillä Foucault'n mukaan juuri näiden ilmausten pohjalta syntyvät diskurssin muodostamat valtarakenteet. (Varis 1989, 12) Vaikka näkemys tieteen "totuudenmukaisuudesta" on yhteiskuntatieteilijän näkökulmasta yksinkertaistettu, jopa naiivi maallikkokäsitys, se kuitenkin on edelleen peruste, jolla akateemisten tekstien olemassaolo ja relevanttius oikeutetaan. Akateemiset tekstit ovat hedelmällinen tutkimuksen kohde juuri tämän "totuusvaatimuksen" vuoksi: meidän on helppo hyväksyä ajatus siitä, että poliitikot "valehtelevat" esimerkiksi äänestäessään ryhmäkurin vuoksi toisin kuin ajattelevat. Niin poliitikot kuin virkamiehetkin saattavat myös kertoa keskeneräisistä asioista vain "osatotuuksia" esimerkiksi neuvottelutaktisista syistä, asioiden luottamuksellisuusluokitusten vuoksi tai muusta vastaavasta syystä. Akateemisessa tekstissä tällaista ei sallita. Totuus on tässä yhteydessä varsin paradoksaalinen käsite, sillä totuus on pohjimmiltaan diskurssista riippuva, eikä absoluuttinen, "löydettävissä" oleva seikka¹². En usko enkä edes pyri löytämään työssäni lopullista totuutta vaan argumentteja, joita kutsun totuuksiksi, sillä ne pyritään esittämään totuutena ja esittäjät pyrkivät siihen, että ne saavuttaisivat yleisesti hyväksytyyn, luonnollisen ja lopullisen totuuden aseman.

Foucault kuvaa totuutta joukoksi tieteellisten väitteiden sääntöjä ja määräyksiä ja käyttää näistä sääntöjoukoista nimitystä totuuden valtajärjestelmät (regimes of truth). Nämä totuutta määrittävät viitekehykset kytkeytyvät sosiaalisen vallan järjestelmiin ylläpitäen, vahvistaen ja hyödyntäen tuotettua tietoa. (Kusch 1993, 170)

George toteaa akateemisen tiedon yhdistyvän poliittisten päättäjien linjausten kanssa "hallitsevaksi näkemykseksi" (1989, 34). Tällaisen näkemysten yhdistelmän merkitys on erityisesti siinä, miten akateemisia, teoreettisia rakennelmia käytetään legitimoimaan valittuja toimintasuuntia niin (laajemmille) eliiteille kuin suurelle yleisöllekin (Milliken ja Sylvan, 1996, 351, passim). Milliken nostaa esiin erityisenä diskurssianalyysin kiinnostuksen kohteena sen, miten akateemisesta tiedosta

---

¹² Rortyn mukaan totuus riippuu diskurssista: diskurssi tarjoaa meille "sanaston", jonka avulla pystymme arviomaan erilaisten väittämien totuusarvon suhteessa niihin asiointiloihin, joita havaitsemme, toisin sanoen meitä ympäröivään diskursiiviseen ympäristöön (1989, xvi, ss.).

muodostuu ”maalaisjärkeä¹³”, käytännön käyttötilanteissa uskomuksen tai olettamuksen tavoin toimivaa ”tietoa”, joka toimii pohjana valinnoille ja argumenteille (1999, 237-240).

2.3. EU-tutkimuksen havaintoja akateemisen tutkimuksen ja politiikan suhteesta

EU-tutkimuksen omasta historiasta on helppo löytää esimerkki siitä, miten akateeminen tutkimus on vaikuttanut politiikan suuntaan. Wiener ja Diez toteavat komission omaksuneen neofunktionalismin omaksi ”puoliviralliseksi” ideologiakseen. Neofunktionalismi syntyi tutkijoiden työn tuloksena, mutta se päätyi lopulta määrittämään politiikan suuntaa. (2004, 13-14) Myös Rosamond kuvaa, kuinka neofunktionalismi syntyi, kun joukko yhdysvaltalaisia politiikan tutkijoita kokeili funktionalismin soveltuvuutta löyhästi rajattuun kansainväliseen alueeseen. Tutkijat totesivat, että Euroopan talousyhteisöjen (EEC) ja Hiili- ja teräsyhteisön perustaminen oli lisännyt taloudellista yhteistyötä. Samalla he ennustivat, että taloudellinen yhteistyö johtaisi lisääntyvään poliittiseen integraatioon ja ylikansallisten instituutioiden luominen nopeuttaisi integraatioprosesseja (Rosamond 2000, 2). Rosamondin kuvauksen mukaan akateeminen tutkimus olisi siis ennustanut oikein unionin kehitystä. On erittäin todennäköistä, että poliitikot ja virkamiehet olivat tietoisia tutkijoiden kirjoituksista (ja tutkijat puolestaan poliitikkojen suunnitelmista, sillä nämä toimivat heidän tutkimuksensa aineistona). Kun kummallakin osapuolella oli näin ainakin jonkinasteinen mahdollisuus vaikuttaa toistensa ajatuksiin ja kun kummankin toiminta käytännössä osoitti samaan suuntaan, voi ajatella tutkijoiden ja poliitikkojen toiminnan olleen toisensa mahdollistavaa.

---

¹³ Alkuperäinen, englanninkielinen termi ”Common sense” tuo jo itsessäänkin esiin tällaisen tiedon perustavanlaatuisen ominaisuuden: tieto on diskurssissa kaikkien osapuolten yhdessä jakamaa.

3. MITÄ ON DISKURSSIANALYYSI?

Olen edellä kuvannut, kuinka akateemisella ajattelulla on vaikutus poliittiseen toimintaan. Jotta pystyn tutkimaan tätä ilmiötä, tarvitsen siihen soveltuvan tutkimusmetodin. Diskurssianalyysin perusajatus on kaiken yhteiskunnallisen diskursiivisuus – kenties olisi parempi sanoa kaiken sosiaalisen, siis ihmisten välisen toiminnan diskursiivisuus: merkitysten anto, merkitysten uusintaminen, uudistaminen ja niistä neuvotteleminen. Diskurssianalyttisen ajattelun mukaisesti maailmassamme olennaista ovat merkitykset, sillä ihminen käsittää ympäristönsä ja itsensä nimenomaan niille antamiensa merkitysten kautta. Merkitysten antoon ihmiset käyttävät kieltä, minkä vuoksi kielelliset aineistot ovat diskurssianalyttikkojen erityisen kiinnostuksen kohteena.¹⁴ Merkityksiä ja merkitysten antoja tutkimalla pyrin selvittämään, miten äänestystulosten sivuuttamisesta tuli mahdollista.

Kielitieteiden puolelta yhteiskuntatieteisiin otettu diskurssianalyysin teoria on kulkenut pitkän matkan alkuperäisistä lähtökohdistaan nykyiseksi, yhteiskunnallisiin kysymyksiin vastaavaksi teoriaksi. Alkuvaiheessa metodin ongelma oli sen riippuvuus kielitieteen kategorioista. Vaikka tutkimuksella analysoitiinkin politiikan tekstejä, oli vaikea todistaa tutkimusten tulosten antavan vastauksia politiikan tutkimuksen peruskysymyksiin. (Torfing 2005, 5-7) Vasta vallan käsitteen teoretisoiminen osaksi diskurssien perusolemusta sekä etäännyminen kielen pintarakenteeseen sitoutuneista kategorioista ovat tehneet diskurssianalyysista yhteiskuntatieteen metodin. Foucault astui omassa diskurssianalyttisessä teoriassaan ”askeleen taaksepäin” (Torfing 2005, 7). Sen sijaan, että Foucault olisi tutkinut kielen ja semioottisten käytäntöjen muotoa tai sisältöä, hän tutki, millaisia reunaehtoja diskurssi asettaa ”sille, mikä on mahdollista”. Hän keskittyi sääntöihin, jotka ratkaisevat, mitä voidaan sanoa, kuinka se voidaan sanoa, kuka sen voi sanoa ja kenen tai minkä nimissä, ja minkälaiset sanomisen strategiat ovat mahdollisia diskurssin tasolla. (ibid.)

Torfing kuvaa diskurssianalyysin perusolemusta kahdella määritelmällä. Ensinnäkin siihen liittyy antiessentialistinen ontologia sekä epistemologia, joiden mukaan diskurssin taustalta ei ole löydettävissä ”perimmäistä perustaa” (Torfing 2005, 13). Toiseksi Torfing toteaa analyysin määrittävän suhteellisen (relationalist), kontekstuaalisen ja pohjimmiltaan historiallisesti muotoutuneen identiteetin käsitteen kautta (2005, 14). Herrera ja Braumoeller (2004, 16) toteavat,

---

¹⁴ Vaikka kieli on merkitysten annossa yleisin keino, myös muut inhimillisen viestinnän muodot ovat käytössä: esimerkiksi kuvat tai ilmeet ja eleet. Osuvampaa olisikin kenties puhua viestinnällisyyden ensisijaisuudesta. Kielellisellä aineistolla tarkoitan puheita, artikkeleita, kirjoja jne. Vastakohtainen lähestymistapa kansainväliseen politiikkaan olisi esimerkiksi tilastolliseen tietoon perustuva tutkimus.

että diskurssianalyysin, diskurssin tai tekstin määritelmistä ei ole olemassa saavutettua yksimielisyyttä, kuten ei myöskään näiden tutkimisessa keskeisen käytännön (practice) määritelmästä. Howarthin mukaan diskursseja tutkivat teoriat analysoivat tapoja, joilla merkitysjärjestelmät tai ”diskurssit” muokkaavat sitä, miten ihminen ymmärtää roolinsa yhteisössä sekä sitä, miten ne vaikuttavat poliittiseen toimintaan (Howarth 1995, 115).

Diskurssianalyttisten suuntausten määrä yhteiskuntatieteissä on niin suuri, että diskurssianalyysin kaikenkattava, sisäisesti ristiriidaton kuvaus on mahdotonta. Yksittäisissä analyyseissä yhdistellään metodin eri suuntauksia varsin erilaisin tavoin. Tämä johtuu pitkälti myös siitä, että diskurssianalyysi on edelleen kehitysvaiheessaan (Torfing 2005,5). Diskurssianalyysin sisällä ei ole yksimielisyyttä edes siitä, onko kyseessä ”metodi” vai ”jotakin vähemmän”¹⁵. Itse koen diskurssianalyttisistä suuntauksista mielenkiintoisimmaksi poststrukturalistisen diskurssianalyysin. Minua on innoittanut suuntaus, joka on saanut alkunsa Michel Foucault’n kirjoituksista ja täsmentynyt mm. Ernest Laclau ja Chantal Mouffin kirjoituksissa. Foucault’n ohella Jacques Derridan näkemys diskurssien ja merkitysten luonteesta on vaikuttanut keskeisesti poststrukturalistisen diskurssianalyysin kehitykseen.¹⁶

3.1.1 Mikä on diskurssi?

Mitä diskurssi sitten oikeastaan on? Diskurssia kuvataan esimerkiksi merkitysten suhteiden järjestelmäksi (Torfing 2005, 14). Laffey ja Weldes puolestaan määrittelevät diskurssin niiksi rakenteiksi ja käytännöiksi, joita käytetään merkitysten muodostamiseen (2004, 28). Crawfordille diskurssi on merkityksen sisältö ja rakenne sekä tiedon järjestämistapa jollakin aihealueella (2004, 22). Kuten edellä totesin, diskurssianalyysin teoria on kehittynyt kielen kuvaajasta sen taustalla olevien ”sääntöjen” kuvaajaksi. Samalla diskurssin käsite on laajentunut ulottumaan kielellisestä toiminnasta muille sosiaalisen toiminnan osa-alueille. Nykyinen diskurssin määritelmä onkin pitkälti yhtenevä sen kanssa, miten *sosiaalinen* määritellään (Laclau ja Mouffe 1985). Diskurssi määrittyykin täten nimenomaan merkityksen kautta: kaikki merkityksen sisältävä voi kuulua johonkin diskurssiin.

---

¹⁵ Esim. Hansen näkee diskurssianalyysin olevan metodologisessa vaiheessa, sillä sen piirissä hiotaan analyysin metodologiaa (2006, xix). Andersen puolestaan toteaa vaatimattomasti kyseessä olevan ”analyttisen strategian”(2003, xiii).

¹⁶ Foucault (1974, 1977), Laclau ja Mouffe (1985, 1990), Derrida (1980).

Torfing (2005, 14) esittää, että diskurssin sisällä merkitys muodostuu joko eroavuuden tai samuuden pohjalta. Tämän pohjana on kielitieteilijä Ferdinand de Saussuren ajatus siitä, että sanojen merkitykset syntyvät ja määrittyvät lähinnä suhteessa toisiin, vastakkaisiin tai rinnakkaisiin sanoihin (1960). Näin ollen diskurssin olemus on ennen muuta sen sisäisissä rakenteissa. Sisäisen rakenteen merkitystä diskurssille kuvaa myös Foucault'a inspiraationsa saanut diskurssianalyttisen koulukunnan ajatus, jonka mukaan merkitykset eivät ole ikinä ainutkertaisia vaan sidoksissa ulkopuoliseen maailmaan. Ne heijastavat instituutioihin ja valtaan sidottua jatkuvuutta silloinkin, kun asettuvat näitä vastaan. (Juhila 1999, 165)

Diskurssit eivät ole koskaan täysin yhtenäisiä, vaan niissä on sisäkkäisiä ristiriitaisuuksia. Myös rinnakkaiset diskurssit samasta asiasta saattavat olla toisilleen ristiriitaisia; silti vaihdamme sujuvasti keskusteluissamme yhdestä diskurssista toiseen. Ristiriitaisuus näyttäytyy usein siinä, miten diskurssin keskiö ja sen marginaalit eroavat toisistaan. Diskurssianalyyseissa, eritoten sen ranskalaisessa perinteessä ja kriittisessä diskurssianalyyseissa (ks. Fairclough 1995), kiinnitetään huomiota siihen, kuinka kielen avulla luodaan hallitsevia puhetapoja, diskurssin keskiöitä ja kuinka näiden vahvistuessa marginaalit ja sisäiset ristiriidat heikkenevät. Samalla diskurssin keskiö alkaa näyttää entistä luonnollisemmalta ja vaihtoehtottomammalta.

Diskurssit eivät myöskään ole selvärajaisia siinä mielessä, että ne olisivat löydettävissä tekstien massasta jotenkin sellaisenaan – tällaisen ”luonnollisen” rajauksen löytyminenhan on jo sinänsä vastakkaista poststrukturalistisen tutkimuksen ajatukselle rajojen ”luonnottomuudesta”. Bosnian sotaa käsitellyttä länsimaista diskurssia tutkinut Hansen toteaa aineistostaan, että se sisälsi kilpailevia tilanteen representaatioita, kilpailevia toimintamalleja ja hyvinkin erilaisia kuvauksia siitä, mitä osapuolet ovat (2006, 11). Toisin sanoen, diskurssin sisällä teksteillä ei pinnallisesti näytä olevan yhtenäisyyttä, vaan vaikuttaa siltä, ettei diskurssilla ole sisäistä, sitä itseään rajoittavaa tekijää ja että diskurssissa voi ”sanoa mitä tahansa”. Tästä huolimatta diskurssista on mahdollista nostaa esiin sitä yhdistäviä piirteitä, joita voi Hansenin mukaan lähestyä esimerkiksi kysymällä, leimaako diskurssia konsensus vai vastakkainasettelu tai kuvataanko ”toista” ainoastaan äärimmäisin termein vai onko kuvauksessa vaihtelua (ibid.).

3.1.2. Diskurssianalyysini teoreettiset lähtökohdat

Kansainvälisen politiikan piirissä on viime vuosina tehty joitakin tutkimuksia (esim. Hansen 2006), joissa yhdistetään elementtejä Derridan dekonstruktioista ja Foucault'n diskurssianalyysistä. Oma tutkimukseni pohjautuu väljästi kahteen eri oivallukseen diskurssien luonteesta: väljän "Foucault'laiseen" käsitykseen diskursseissa ilmenevistä valtarakenteista ja diskurssien historiallisuudesta sekä Derridan ajatuksiin pohjautuvaan käsitykseen diskurssin kohteiden välisistä suhteista ja siitä, miten kohteiden arvot määrittyvät. "Derridalaisessa" mallissa (Hansen 2006, 21) avataan vakiintuneita, jo "luonnollisiksi" koettuja käsitteitä Derridan dekonstruktion tai sitä soveltavien analyysimallien keinoin. Tällä pyritään osoittamaan luonnollisiksi koettujen diskursiivisten konstruktioiden perimmäinen "outous" eli se, että tosiasianomaiset ajatusmallit ovat itse asiassa luotuja konstruktioita, joiden tilalla voisi yhtä hyvin olla jokin toinen konstruktio samanlaisessa "tosiasian" asemassa. Derridan dekonstruktio perustuu käsitteiden binäärisyyteen: käsitteet muodostavat vastinpareja, joissa toinen käsite on yleensä toista arvostetummassa asemassa¹⁷. Näistä käsitteiden välisistä suhteista muodostuu myös yhteiskuntaan valtasuhteita. Jo pelkästään tällaisen parin toisen käsitteen mainitseminen sisältää aina myös sen suhteen parin toiseen käsitteeseen. Derridalaisen analyysin tavoitteena onkin binaarikäsitteiden välisen sidoksen purkaminen, mikä tapahtuu osoittamalla, että "luonnollisen normin" sijaan kyse on muodostuneesta valta-asetelmasta (Derrida 1980)¹⁸.

Arvojen määrittäminen on diskurssissa tapahtuvaa vallankäyttöä. Merkitykset muodostuvat ja yksittäiset lausumat liittyvät diskurssiin siten, että ne kuvataan suhteessa muihin diskurssin luomiin merkityksiin eli suhteessa diskurssin muihin objekteihin. Tämä tapahtuu joko kuvaamalla ne keskenään samankaltaisina tai päinvastoin erilaisina, jopa toisilleen vastakkaisina. Samuuksien ja eroavaisuuksien siteet muodostavat diskurssiin verkoston, jossa käsitteet saavat arvolatauksia. (Hansen 2006, 18-23) Tällainen side on voimakas, sillä samalla, kun se sitoo jotkin diskurssin objektit toisiinsa esimerkiksi hallitsevien tai arvostettujen käsitteiden ryppääksi, se sitoo arvostetuille käsitteille vastakkaiset käsitteet ja niiden kanssa samankaltaisiksi kuvatut käsitteet puolestaan marginaalisten tai epäarvostettujen käsitteiden ryppääksi. Merkityssiteiden muodostuminen tapahtuu siten niin, että tietyn objektiryppään käsitteille vastakkaiset käsitteet

---

¹⁷ Tapani ymmärtää aineistoani perustuu dekonstruktion ideaan. En kuitenkaan noudata analyysissäni jotakin tiettyä dekonstruktion ajatukseen perustuvaa metodia.

¹⁸ Dekonstruktio ei ole diskurssianalyysin muoto (ks. Derrida 1988 dekonstruktion määrittelemättömyydestä), mutta esim. Laclau esittää, että "teoreettis-poliittisen operaation" tulee sisältää sekä dekonstruktio että diskurssianalyttinen osuus (1996, 59-60).

ryhmittyyvät kuin ”luonnostaan” keskenään. Diskurssin binaarisella rakenteella on täten *seurauksia* objektien arvoasemille. Samalla malli kuvaa sitä, miten diskurssin sisäinen rakenne määrittää, mitä jostakin diskurssin objektista voidaan sanoa. Ääneen lausuttuna tai kirjoitettuna objektin nimi herättää automaattisesti kuulijan tai lukijan mielessä ne siteet, joilla objekti on aiemmin tehty merkitykselliseksi. Hyvin samansuuntainen on Wæverin huomio siitä, että diskurssianalyyseissä tulisi tutkia millaisiin kategorioihin vahvimmat argumentit nojaavat ja kuinka ne liittyvät toisiinsa, onko jotkin käsitteet esitetty toistensa ”luonnollisina” pareina tai automaattisesti toistensa vastakohtina. Wæver painottaa, että analyysin kannalta on usein merkityksellisintä tutkia taustaoletuksia, joita ilman diskurssia on mahdotonta ymmärtää: keskeisiä rakenteita sekä yhtäläisyyksien ja vastakohtaisuuksien esitysten ketjuja. (2005, 41)

Foucault'n analyyttisissä malleissa diskurssien keinotekoisuus osoitetaan kuvaamalla niiden historiallista rakentumista, erityisesti historiallisen rakentumisen sisäisiä katkoksia. Foucault'lla analyyttisiä malleja on useita, joista kannaltani keskeisimmät ovat toisiinsa osin limittyvät arkeologia ja genealogia. Arkeologia tuottaa analyysin tuloksena tietoa diskurssin säännönmukaisuudesta ja argumenttien hajonnasta, genealogia puolestaan jatkuvuudesta tai katkoksista diskurssin historiallisessa muodostumisessa (Andersen 2003, 98)¹⁹. Genealogia tutkii sitä, mikä ehdollistaa, rajoittaa ja institutionalisoi diskursiivisia muodostumia (Varis 1989, 20). Genealogia tutkii ”nykyhetken historiaa” (Foucault 1980, 38-39). Toisin kuin perinteinen historiantutkimus, genealogia pyrkii nostamaan esiin asioiden katkonaisuuden ja kehityskulkujen sattumanvaraisuuden. Oma työni ei ole puhtasoppista genealogian soveltamista. Ensinnäkään en tee laajamittaista historiallista tutkimusta. Toiseksi, etsin vastausta kysymykseeni jossain määrin marginaalista, kuten menetelmään kuuluu, sillä akateeminen tutkimus on marginaalissa verrattuna esimerkiksi johtavien poliitikkojen puheisiin. Kyse ei kuitenkaan ole epäarvostetusta, aikansa ylenkatsomasta lähteestä. Sen sijaan analyysini taustalla vaikuttavat genealogian peruseräpäät, kuten se, että diskurssissa muodostuvat merkitykset pohjautuvat mielestäni historiallisiin kehityskulkuihin, ”polveutumiseen”, johon kuuluvat ”sattumat ja pienet poikkeamat tai täydelliset täyskäännökset, virheelliset arviot, jotka synnyttivät yhäkin olemassa olevia ja meille tärkeitä asioita (Varis 1989, 25)”. Lähtökohta, jonka mukaan diskurssissa ilmenevät merkitykset ovat luotuja jatkumoita, mahdollistaa niiden ”luonnollisen” totuudenmukaisuuden kyseenalaistamisen.

---

¹⁹ Kaikki eivät näe genealogiaa diskurssianalyyttiseksi menetelmäksi, sillä sen kohteena ovat valta ja vallan verkostot, ei ”pelkästään” diskurssin piirteiden kuvaaminen. Mielestäni diskurssianalyyseissä on kuitenkin kyse juuri tästä: merkitysten ja niiden seurausten löytämisestä diskurssin analysoinnin avulla. Vallalla on tässä olennainen rooli.

Foucault on tärkeä analyysissäni myös sikäli, että Foucault'n näkemys vallasta verkostomaisena, toiminnan kautta toteutuvana voimana ohjaa työtäni. Foucault'n ajatuksena oli, että diskursiiviset rakenteet ovat samalla yhteiskunnan rakenteita: diskurssissa luonnollisen totuuden aseman saanut lausuma muuttaa sitä, millaisina ymmärrämme erilaiset yhteiskunnalliset ”seikat”, ja lopulta myös esimerkiksi sitä, millaiset toimintamahdollisuuksien tai –resurssien jakomallit ovat yhteiskunnassa mahdollisia. Periaatteessa yhteiskunnallisten tosiasioiden ”outouden” ja historiallisen rakentuneisuuden osoittaminen on jo sinänsä yhteiskuntaa muuttava teko. Diskurssianalyttisissä tutkimuksissa kuitenkin pohditaan usein tämän lisäksi sitä, millaisia yhteiskunnallisia konstruktioita olisi mahdollista muodostaa keinotekoisiksi osoitetun konstruktion tilalle. Näin diskurssianalyysi tuottaa vaihtoehtoisia konstruktioita eli uusia ajatuksia siitä, millainen maailman ”tulisi olla”.

3.1.3. Diskurssianalyysi ja ”totuus”

Yhteiskunnan kuvaaminen ensisijaisesti diskurssien kautta herättää kysymyksen siitä, näkeekö tutkimus maailman pohjimmiltaan epäolevana ja kaiken sattumanvaraisena sekä ennustamattomana: kun kaikki on ”vain” diskursiivista, eikö silloin mikä tahansa ole mahdollista? Mielestäni näin ei ole. Diskurssit ovat historiallisesti muodostuneita ja juuri tämä historiallisuus rajoittaa diskurssin sisäistä muutosta. Samoin diskurssin sisäinen rakenne, käsitteiden liittyminen toisiinsa tuottaa diskurssiin ”jähmeyttä”.

Poststruktuurilistisen diskurssien tutkimuksen perusolemukseen kuuluu antiessentialismin ajatus. Merkityksiä on olemassa vain diskurssien sisällä, mikä tarkoittaa sitä, että ne eivät ole johdettavissa toimijoiden ”perusolemuksesta” vaan vahvistuvat ja muokkautuvat kulloisenkin diskurssin mukaisesti ja osana diskurssia (Diez 2004, 321). Diskurssin ulkopuolella ei ole sellaista luonnollista sosiaalista maailmaa, johon voisimme verrata eri argumentteja ja todeta joidenkin niistä olevan oikeammassa kuin toisten²⁰. Näin on siitakin huolimatta, että todeksi väittäminen on yleinen keino pyrittäessä diskurssissa hallitsevaan asemaan. Rorty toteaa totuuden riippuvan diskurssista, sillä diskurssi tarjoaa meille ”sanaston”, jonka avulla pystymme arviomaan erilaisten väittämien totuusarvon suhteessa niihin asiointiloihin, joita havaitsemme, toisin sanoen meitä ympäröivään

---

²⁰ Antiessentialismi ei kiellä materiaalisen maailman oloa sinänsä, se ainoastaan toteaa, että materiaallinen maailma voi olla meille merkityksellinen ainoastaan merkityksenannon kautta: esimerkiksi äänestyspaikalla olevat paperilaput, kynät, laatikot ja kopit ovat saaneet merkityksensä äänestystapahtumana pitkän yhteiskunnallisen (ja yhteiskuntien välisen) keskustelun kautta, jota myös uusinnetaan, jotta merkityksenannot säilyisivät yhteisesti jaettuina ja hyväksytyinä.

diskursiiviseen ympäristöön(1989, xvi, ss.). Antiessentialismiin liittyikin ymmärrys niin kutsutun lopullisen totuuden mahdottomuudesta. Vaikka diskurssissa jotkin asiat voivatkin saada aseman, jossa niitä pidetään ”totuuksina”, todellisuudessa – koska sosiaalinen maailmamme on rakentunut merkityksille, voimme ainoastaan sanoa pitävämme jotakin merkitystä moraalisesti parempana, tai meidän kannaltamme parempana kuin jotakin toista.

3.1.4. Diskurssianalyysi ja identiteetit

Poststrukturalistisen näkemyksen mukaan identiteetin käsite ja politiikkalinjaukset ovat toisensa konstituivia (tästä tarkemmin luvussa 4). Kunkin poliittisen yksikön tai yksilön identiteetti vaikuttaa siihen, millaisia poliittisia kantoja ja linjauksia se esittää. Toisaalta omaksutut poliittiset kannat vaikuttavat siihen, millaiseksi yksikön identiteetti rakentuu. (Hansen 2006, 1) Täten identiteetti mahdollistaa jotkin toimintamallit ja tekee muunlaisen toiminnan sosiaalisesti mahdottomaksi. Sen selvittämiseksi, miten jokin poliittinen ratkaisu on mahdollinen, eli mikä tekee joillekin toimijoille mahdolliseksi toimia kuten he toimivat, tulee mielestäni aina tutkia asiaan liittyvän diskurssin sisältämiä identiteettikonstruktiota.

Foucault'n mukaan diskurssit rakentavat objektit. Myös Ian Parker esittää diskurssianalyysia koskevilla ohjeillaan, että analyysin tekijän kannattaa kiinnittää erityistä huomiota diskurssien tuottamiin objekteihin (1992, 15). Sen lisäksi, että Foucault määrittää diskurssin pienimmät yksiköt diskurssissa esiintyvien subjektien ja objektien määrittelyn kautta, hän myös liittää käsitteellisen verkoston ja siihen kuulumisen osaksi lausuman määritelmää: jokainen lausuma liittyy tiettyyn käsitteiden joukkoon (Andersen 2003, 11). Diskurssin objektit ja subjektit ovat olennaisia juuri siksi, että ne ovat identiteettikonstruktioiden ilmentymiä. Se, miten kuvaamme ”toista”, kertoo paitsi käsityksestämme siitä, mitä meidän ryhmämme ulkopuolella on ja millainen tämä ulkopuolinen on, myös jotain hyvin olennaista meistä itsestämme ja siitä, millainen käsitys meillä on itsestämme. ”Me” on käytännössä usein ”toisen” negaatio. David Campbell on tutkinut Yhdysvaltain ulkopoliittikan ja identiteetin linkittymistä toisiinsa. Campbell toteaa, että Yhdysvallat pyrki hävittämään tai piilottamaan omasta olemuksestaan ne ominaisuudet, jotka Yhdysvallat määritteli identiteetissään ”toisiksi”. (1998, 85, 91,121, passim) ”Toisen” määrittely vaikutti siihen, millaisena kollektiivinen ”me” haluttiin sen jälkeen nähdä.

Diskursseissa pyritään saavuttamaan poliittinen hegemonia argumentoimalla suhteessa ”toisiin” tai ”toiseen”, toisin sanoen erilaisiin identiteettien konstruktioihin. Laclau ja Mouffen mukaan on tyypillistä, että hegemoniaan pyritään ensisijaisesti laajentamalla ”itsen” joukkoa. Onnistuessaan tällainen projekti näkyy siihen kohdistuvan vastustuksen häviämisenä, minkä seurauksena puolestaan projektin tavoitteet alkavat näyttäytyä luonnollisina totuuksina, joille ei ole vaihtoehtoja. Toisaalta, mikäli projekti ei saavuta laajaa hyväksyntää, projektin vastustajia koskevien kuvausten ja arvioiden määrä ja keskeisyys diskurssissa kasvaa usein. Diskurssin yleiseksi piirteeksi nousee vastakkainasettelu, jossa kaikki tai merkittävä osa ei-toivotuista asioista nähdään ”toisen” aiheuttamina. (Laclau ja Mouffe 1985; Laclau 1990; Norval 2005, 220-222) Poliittisilla rajalinjoilla – ja näin ollen itsen ja ”toisen” suhteella – on täten perustava rooli minkä tahansa poliittisen projektin toteuttamisessa. Poliittinen projekti on aina identiteettiprojekti.

Jälkistrukturalistinen diskurssianalyysi eroaa kansainvälisen politiikan realistisesta ja sitä lähestyvistä konstruktivistisista tutkimusotteista muun muassa siksi, ettei tutkimuksen tarkoituksena ole löytää kausaalisuhteita (Hansen 2006, 9-10). Jälkistrukturalistisen diskurssianalyysin tutkimusote on pitkälti kuvaileva. Sanaa kuvaileva käytetään usein arvioitaessa (yhteiskuntatieteellistä) tutkimusta riittämättömäksi, sillä kuvailu voi perinteisen ymmärryksen mukaan toimia korkeintaan varsinaiseen tutkimukseen johdattavana taustoituksena. Hansen huomauttaa, että tällöin kuvailu ymmärretään vain sanan yhdentyypisessä merkityksessä, esimerkiksi ”raakatiedon”, kuten erilaisten aseiden lukumäärien keräämisenä ja luettelointina. Poststrukturealistinen diskurssianalyysi sitä vastoin pyrkii kuvailulla tuomaan esiin uutta tietoa ilmiöjoukkojen välisistä suhteista. (ibid.) En täten pyri työlläni väittämään tiettyjen integraatioprosessissa tehtyjen ratkaisujen johtuvan diskursiivisesti muodostuneista identiteeteistä, vaan kuvaan diskurssia, joka tuntuu mahdollistavan sekä identiteetit että tietyt toimintamallit (ratkaisut/päätökset että niiden mukaisen toiminnan). Identiteetit ja valittu toiminta sisältävät toinen toisensa, eikä niiden välille ole täten edes teoriassa mahdollista muodostaa kausaalisuhdetta (Hansen 2006, 10).

3.1.5. Diskurssianalyysi Eurooppa-tutkimuksen kentässä

Diskurssianalyysi on siinä määrin vakiintunut kansainvälisen politiikan ja Eurooppa-tutkimuksen kenttään, että siitä on ollut mahdollista tehdä erilaisia ”yleiskuvauksia”. Thomas Diez (2001) on esittänyt sellaisen diskurssianalyysien jaottelun, joka kattaa myös poststrukturealistiset analyysin

muodot. Diez jaottelee Eurooppa-tutkimuksen diskurssianalyttiset lähestymistavat kasvavan ”radikaaliuden” mukaisesti: Sovinnaisinta lähtökohtaa edustaa Wittgensteinilta Austinin ja Searlen kautta periytyvä teoria puheakteista. Astetta radikaalimpi on Foucault’n arkeologisen ja genealogisen menetelmän käyttö, radikaaleimmat tutkimukset perustuvat Derridan dekonstruktioon.

Tällaisilla yleiskuvauksilla on monenlaisia etuja, joista haluan tässä nostaa esiin erityisesti kaksi. Ensinnäkin niiden kautta avautuu mahdollisuus osoittaa, että diskurssianalyttiset ja muilla metodeilla tuotetut EU-tutkimuksen tulokset nivoutuvat toisiinsa. Toiseksi tällaiset yleiskuvaukset valottavat sitä, miten diskurssianalyttisen tutkimuksen käytännön suorittaminen on sidoksissa tieteenfilosofisiin taustaoletuksiin. Omassa työssäni en halua kuitenkaan sitoutua valmiiseen ”luokkaan”, kuten johonkin Diezin kuvaamista luokista. Väljästi Foucault’n ja Derridan ajatuksiin pohjaava metodi tuo mielestäni monipuolisimmin esiin sen, millaisia identiteetit aineistossani ovat ja mitä seurauksia tällaisilla identiteettikonstruktioilla on.

3.1.6. Diskurssianalyysini toteutuksesta

Olen edellä kuvannut niitä teoreettisia lähtökohtia, joihin analyysini pohjautuu. Niiden ohella haluan esitellä vielä muutaman seikan, jotka vaikuttavat siihen, millaisia asioita nostan aineistostani esiin. En tulkitse aineistoani pääasiallisesti kielellisten piirteiden mukaan, vaan etsin siitä niitä vallan verkostoja, jotka ohjaavat itsen ja ”toisen” näkemistä jonkinlaisena. Lisäksi työtäni ohjaa ajatus kaikkien tekstien intertekstuaalisuudesta, eli siitä, ettei teksteissä ole kyse pelkästään kirjoittajan omasta tekstistä, vaan myös muu diskurssi sisältyy jokaiseen aineistoni artikkeliin. Aineiston tulkintaan kokonaisuutena liittyy myös ajatus ”keskiön” merkityksestä diskurssille. Lisäksi haluan nostaa esiin diskurssin *seurausten* pohdinnan tärkeyden analyysin osana.

Käytännön tasolla diskurssianalyysin tekijä joutuu tekemään valintoja mm. analyysin systemaattisuuden suhteen. Milliken toteaa diskurssianalyysin olevan kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa usein varsin epäsystemaattista (1999, 235-236). Milliken kuitenkin näkee jonkin metodin käyttämisen parantavan analyysia ja suosittaa tätä. Metodi tulee tässä yhteydessä ymmärtää väljästi otteena, jolla käsitellä omaa luentaa.

Diskurssianalyysin kieli- ja kirjallisuustieteellisen taustan vuoksi, mutta myös kielen keskeisen yhteiskunnallisen roolin vuoksi käytännön analyysit rakentuvat usein kieliopillisten piirteiden

pohjalle. Tarkoitan tällä sitä, että analyysissa arvioidaan jotakin tietyn kielioppikategorian tai sellaista mukailevan kategorian mukaista piirrettä. Eräs mahdollinen metodi on Millikenin mukaan lauseenjäsenten tehtäviin perustuva analyysi (predicative analysis), joka keskittyy niihin kielellisiin käytäntöihin ja tapoihin, joilla verbit, adjektiivit ja adverbit liittyvät substantiiveihin (1999, 235-236). Analyysin tavoitteena on osoittaa, kuinka tällainen yhteenliittäminen tuottaa asiointiloja ja subjekteja, joilla on tietyt ominaisuudet ja kyvyt. Millikenin tavoite on mielestäni hyvä, mutta metodi rajaa tarpeettomasti tutkimuksen ulkopuolelle lukuisia kielellisen tuottamisen tapoja. Kieltä on mahdollista käyttää esimerkiksi ironisesti, esimerkiksi hyödyntäen täysin neutraaleja tai todellisen viestinnällisen merkityksen kanssa vastakkaisia ilmaisuja, jotka voi ymmärtää ainoastaan laajemmassa viestinnällisessä kontekstissaan. Toinen esimerkki ”kieliopillisuuden” ongelmallisuudesta on työtäni muutoin innoittaneessa Dotyn artikkelissa, jossa analysoitiin mm. toimijoita kuvaavia attribuutteja (1993). Sama diskursiivinen vaikutus on kuitenkin mahdollista saada aikaan hyvin monenlaisilla kieliopillisilla keinoilla. Mikäli tätä ei oteta huomioon, tutkimus vääristyy tarpeettomasti, sillä kieliopin kategorioihin pohjautuva rajaus on viestintätarkoitusten kannalta aina pohjimmiltaan absurdi rajaus. Yhteiskuntatieteellisen analyysin pohjana tulisi mielestäni olla aina diskurssissa esiintyvät viestinnälliset piirteet, olkoonkin, että niiden analyysi vaatii tutkijalta varsin hyvää kielentajua, sillä ne eivät välttämättä näy diskurssin pintatasolla eikä niistä ole kielioppikirjassa valmiita kategorisointeja, toisin kuin kieliopin piirteistä. Näin ollen en operoi analyysissäni yksittäisten sanojen tasolla. Sen sijaan tutkimukseni kohteena ovat kuvaamisen tavat laajemmin ymmärrettyinä. Millikenin huomio kielen pintarakenteesta on kuitenkin oikea siinä mielessä, että käytännössä kielen pintarakenteen analyysi *tukee usein* syvemmän rakenteen analyysia. Analyysi saattaa myös olla helpompi aloittaa pintarakennetta tutkimalla, joten aineiston käsittelyni sisältää myös väljästi tähän metodiin pohjaavia huomioita.

Diskurssianalyttisen käsityksen mukaan teksti on samanaikaisesti yksilöllinen tuotos ja osa yhteistä tekstuaalista avaruutta muiden tekstien kanssa. Tekstit ovat intertekstuaalisia. Ne eivät sisällä ainoastaan kirjoittajansa ajatuksia vaan koko sen ajatusten kokonaisuuden, joka diskurssissa esiintyy. Yksittäisen kirjoittajan ajatuksetkaan eivät olisi mahdollisia muuten kuin historiallisessa kontekstissaan, ts. sen vuoksi että ne ovat osa juuri kyseistä diskurssia kyseisellä hetkellä. Tämän vuoksi diskurssissa esiintyviä ajatuksia kuvatakseen ei ole tarpeen käydä läpi koko diskurssia. (Hansen 2006,55) Nekin diskurssin keskeiset ajatukset, jotka eivät ole juuri minun aineistoni artikkelien keskeisimpiä väittämiä, ovat artikkeleissa mukana, sillä tekstit kommentoivat niitä sekä suorasti että epäsuorasti, esimerkiksi samoihin aihepiireihin keskittymisen kautta.

Poststrukturalistisen tutkimuksen keskeisenä lähtökohtana on, että se, mikä on diskurssissa mahdollista, riippuu diskurssin historiallisesti määrittyneistä olosuhteista. Mahdollisen rajat eivät täten määräydy jonkin vakiona pysyvän tekijän, vaikkapa ihmisluonnon perusolemuksen, mukaan. Sen sijaan ne määrittyvät historiallisista olosuhteistaan käsin; ne riippuvat edeltävistä ja rinnakkaisista poliittisista kamppailuista. Toisin sanoen ne ovat diskurssin sisäisen rakenteen ominaisuus. (Torfing 2005, 10) Jotkin diskurssianalyttiset lähestymistavat esittävät diskurssin ulkopuolella olevan ei-diskursiivisia voimia, jotka rajoittavat tai ohjaavat diskurssia (esimerkiksi valtio tai talous). Omassa analyysissäni jaan mm. Laclau'n ja Mouffin sekä Foucault'n lähtökohdan siitä, että myös nämä instituutiot ovat perimmäiseltä olemukseltaan diskursiivisia ja siten osa diskurssia (ks. Torfing 2005, 9).

Diskurssin määrittäminen on aina tutkijan työn tulos, seurausta valinnoista, joita tutkija on tehnyt ja seuraus siitä sosiaalisesta kanssakäymisestä, johon tutkija on tutkittavan diskurssin kanssa asettunut (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, 19-25). Diskurssit eivät myöskään välttämättä ole toimijoiden itsensä tiedostamia, vaan ne toimivat niin syvällä puheen tai kirjoituksen taustalogiikkana, että puhuja tai kirjoittaja saattaa kokea tuottavansa tekstiä täysin itsenäisesti. Tutkijan tehtävä on tehdä näkyväksi toiminnan taustalla vaikuttava diskurssi ja problematisoida siinä vallitsevien merkityssuhteiden seurauksia. (Jokinen ja Juhila 1993, 97) Parker toteaa tämän vuoksi olevan tärkeätä, että diskurssianalyysin tekijä omaksuu toisinaan hermeneuttisen tutkimusotteen suhteessa aineistoonsa. Tällä Parker ei tarkoita pyrkimystä selvittää, mitä aineiston kirjoittajat ovat todella ajatelleet. Sen sijaan tavoitteena on tuoda diskurssiin ”toisia lukijoita”, joiden erilaisen lukemisen tavan avulla on mahdollista hahmottaa diskurssiin *implisiittisesti* sisältyviä piirteitä, toisin sanoen sitä diskurssin taustalogiikkaa, josta osallistujat eivät aina ole edes tietoisia. Näistä piirteistä voi käydä selville, mikä diskurssissa on mahdotonta ja millainen olisi diskurssin negatio. (Parker 1992, 15)

Lähtökohtani on etsiä aineistonani toimivista artikkeleista niitä yhdistäviä tekijöitä. Kuten edellä kuvasin, diskursseilla ei ole ydintä, lopullista totuutta, joka diskurssin huipentumana voisi paljastua, eivätkä ne näe diskurssien taustalla olevan muutakaan ei-diskursiivista rakennetta, johon diskurssi viittäisi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että diskursseissa ja teksteissä itsessään ei voisi olla kerroksellisuutta. Pintarakenteeltaan, vaikkapa konkreettisen aihepiirin valinnaltaan, hyvinkin

erilliset tekstit saattavat olla syvärakenteeltaan varsin samanlaisia²¹. Diskursseille keskeinen intertekstuaalisuus ja yhtenäisyys vaikuttaa syvemmällä tasolla paljon laajemmin kuin pintatasolla. Syvätason voi arvella myös useimmin liittyvän siihen poststrukturalistisen tutkimuksen huomioon, että vastakohtat itse asiassa muodostavat toisensa. Esimerkiksi itä on mahdollista määritellä vain, mikäli samalla määritellään sen vastakohta länsi. Syvätasolla itää ja länttä siis rakennetaan samoin elementein.

Wæver on lähtökohtaisesti sitoutunut analyysiin, joka kietoutuu valtion, kansan ja Euroopan käsitteisiin (2005). Oma lähtökohtani oli päinvastainen: pyrkimys löytää keskeiset käsitteet aineistosta itsestään. Aineistostani nousi esiin lopulta käsitteitä, jotka olivat varsin konventionaalisia. Olisin saattanut valita ainakin osan niistä tutkimukseni kohteiksi myös, jos olisin valinnut valmiit käsitteet työni lähtökohdaksi. Tästä huolimatta pidän tärkeänä, että en ottanut edes näitä käsitteitä ja niiden löytymistä diskurssista itsestäänselvyyksinä.

Jokinen ja Juhila korostavat diskurssin seurausten²² analysoinnin olevan merkittävä osa diskurssianalyyttistä tutkimusta. He korostavat, että ei ole yhdentekevää, millaiset sosiaalisen todellisuuden versiot saavat hallitsevan aseman. (1993, 97) Tämän huomion tulee näkyä myös tutkimuksen asettelussa. Jokinen ja Juhila toteavat, että *”ideologiset seuraukset eivät välttämättä ole näkyvissä aineistossa, vaan niitä voisi pikemminkin kuvata aineistoon tukeutuvan spekulatiivisen päättelyn tuloksiksi (1993, 97)”*. Näin ollen tutkimuksen keskeisiä tavoitteita on pohtia, millaisia asioita diskurssi on oikeuttamassa (ibid.). Tämä puolestaan vaatii tiukasta aineistosidonnaisuudesta irtautumista. Analyysin tekemiseksi on tarpeen pohtia aineiston muodostavien tekstien ja poliittisten päätösten yhteyttä.

Vaikka tutkija ei voikaan asettua täydellisesti aineistonsa ulkopuolelle menettämättä kykyään ymmärtää aineistoa, tutkimuksen laatu on paljolti kiinni siitä, missä määrin tutkija pystyy suhtautumaan reflektiivisesti aineistoonsa. Parker toteaa, että tätä tarkoitusta varten saattaa olla hyvä selvittää, millaisena diskurssi näyttäytyy silloin, kun se on muiden diskurssien keskustelun

---

²¹ Niinpä sekä EU:n turvallisuusidentiteettiä että EU:n demokraattisuutta käsittelevät tekstit saattavat syvärakenteeltaan osoittaa unionin tai eurooppalaisten identiteettiä eritteleviksi ja siten hyvin samankaltaisiksi. Samoin muodoltaan hyvin erilaiset tekstit saattavat osoittautua syvemmällä tasolla toisiinsa tiiviisti kietoutuviksi: EU:n identiteetin käsittely saattaa tapahtua yhtä hyvin elokuvan kuin akateemisen artikkelin keinoin. Paljastuva syvärakenne voi tietenkin sisältää myös mitä tahansa muutakin kuin identiteettiin liittyviä seikkoja.

²² Diskurssin seuraukset on terminä huono, koska diskurssianalyysi nimenomaisesti ei etsi syy-seuraussuhteita. Seuraukset tulee tässä yhteydessä ymmärtää laajempina sosiaalisena ympäristönä, joka on tyypillinen kyseisen kaltaisille diskursseille, eli diskurssissa tapahtuvana mahdollistamisena tai mahdollistumisena, ei viittauksena syy-seuraussuhteeseen.

kohteena (1992, 15). Itse näen, että samaan tulokseen voi päästä myös toimimalla päinvastoin: sovittamalla tutkimuksessaan diskurssiin elementtejä, jotka ovat olennainen osa joitakin rinnakkaisia diskursseja. Primaariaineistoani lukiessani pidin mielessäni sen, millä tavoin äänestyksiin suhtaudutaan esimerkiksi niissä rinnakkaisissa eurooppalaisissa diskursseissa, jotka käsittelevät kolmansien maiden vaaleja (ks. luku 1). Tutkimassani diskurssissa vallinnut hiljaisuus äänestystulosten sivuuttamisesta ja sen seurauksista ei näyttäyty luonnollisena diskurssin piirteenä, kun sitä vertaa tähän taustaan.

3.2. ”Miten on mahdollista?”

Diskurssianalyysin keskeisiin piirteisiin kuuluu havainto, jonka avulla myös oma työni jäsenyi kokonaisuudeksi. Perinteiset kansainvälisen politiikan kysymykset ovat usein niin kutsuttuja miksi-kysymyksiä, kuten: Miksi jokin sota syttyi? Miksi jokin kansainvälinen järjestö epäonnistui tehtävässään? Miksi-kysymysten tutkiminen on mahdotonta, ellei lukuisia niihin liittyviä ennakkoletuksia yksinkertaisesti oleteta kysymyksen asettamisvaiheessa. Miksi-kysymykseen vastaavissa tutkimuksissa *mahdollisuus*, että jokin asia ylipäättään tapahtui, ei yleensä ole tutkimuksen kohteena, sillä sitä pidetään ”ongelmattomana” taustaseikkana. Tällaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ajatellaan, että riittää, kun tiedetään jotain tapahtuneen. Samoin miksi-kysymyksiin perustuvat tutkimukset kohdistuvat harvoin erilaisiin ”olemisen tapoihin” ja niihin sosiaalisiin käytäntöihin ja merkityksiin, jotka tekevät mahdollisiksi sekä nämä käytännöt että tietynlaiset toimijat (ts. tietyt ”olemisen tavat”). (Doty 1993, 298)

Roxanne Doty on pyrkinyt nk. ”miten on mahdollista” -kysymysten avulla selvittämään, miten ulkopoliittisia merkityksiä tuotetaan ja liitetään toimijoihin ja toiminnan kohteisiin. Tämä merkitysten anto tuottaa tilanteesta ja sen osapuolista määrätyn tulkinnan tai muutaman tulkintavaihtoehdon, joista puolestaan on luontevasti johdettavissa tietty tai tietyt vaihtoehdot tilanteen ratkaisemiseksi. Näin merkitysten anto on tehnyt joistakin ratkaisuista todennäköisiä ja samalla sulkenut monta muuta, periaatteellisesti mahdollista vaihtoehtoa harkinnan ulkopuolelle. (Doty 1993, 299).

En pyri tutkimuksessani kausaalisuuksien tutkimukseen. Pyrkimykseni on selvittää, miten diskurssiiviset käytännöt mahdollistavat tiettyjä ratkaisuja, ei väittää, että ne aiheuttaisivat niitä. Verratessaan diskurssiivisiin käytäntöihin kohdistuvaa tutkimusta muihin yhteiskuntatieteellisiin

tutkimusotteisiin Smith toteaa diskurssien tutkimuksen taustalla olevan varsin erilaisen käsityksen sosiaalisesta maailmasta ylipäätään. Smith liittää tämän eron nimenomaan siihen tosiseikkaan, että diskurssien tutkimus keskittyy kysymyksiin siitä, miten diskurssit mahdollistavat jotakin, ei kysymyksiin siitä, millaisia kausaalisuhteita yhteiskunnassa esiintyy (1999, 686).

Käytännössä ero eri tutkimuskysymysten välillä ei ole näin jyrkkä. Hansen (2006, x) toteaa, että yhteiskuntatieteissä on varsin vaikea tehdä tutkimusta, jossa esimerkiksi tutkimus itsessään ei vaikuttaisi tutkittavaan ilmiöön. Kausaliteetin käsitteen ymmärtäminen sen tiukassa merkityksessä johtaa siihen, että käytännössä yhteiskuntatieteellinen tutkimus on joka tapauksessa tutkimusta siitä, ”miten jokin on mahdollista”, ei tutkimusta, jossa vastaukset kysymyksiin ovat aidosti muotoa ”A aiheutti B:n” tai ”B johtuu A:sta”.

3.2.1. ”Miten on mahdollista” -kysymykset ja valta

Doty toteaa, että ”miten on mahdollista” -kysymysten avulla voidaan tutkia sitä, miten jotkin olemisen muodot ja tulkintojen lähtökohdat muodostuvat. Tämä tekee ”miten on mahdollista” -kysymyksistä pohjimmiltaan valtaa tutkivia kysymyksiä. Tällöin vallan käsitteellä ei kuvata, millä toimijoilla on enemmän valtaa kuin muilla tai valtaa ylitse muiden. Sen sijaan kyse on vallasta, jota merkitysten tuottaminen, erilaiset identiteetit, niiden väliset suhteet ja eri toimijoille kuviteltavissa olevat toimintatavat synnyttävät. Tällaista valtaa Doty kutsuu *produktiiviseksi*. (1993, 299)

Valta on kansainvälisen politiikan tutkimukselle keskeinen käsite. Barnett ja Duvallin mukaan valta on nähty kansainvälisessä politiikassa liian yksiulotteisesti, ainoastaan niin kutsuttuna pakkovaltana, jonka tutkimukseen erityisesti kansainvälisen politiikan realistinen koulukunta on paneutunut:

Vallan käsitteellistäminen tuntuu olevan yleisesti hyväksyttyä vain yhdellä tavalla: miten valtio käyttää materiaalisia voimavarojaan pakottaakseen toisen valtion tekemään jotakin, mitä se ei tahdo (2005, 40, käännös omani)²³

Barnett ja Duvall jakavat vallan neljään osakäsitteeseen: pakkovalttaan, institutionaaliseen valtaan, rakenteelliseen valtaan ja produktiiviseen valtaan. Barnettin ja Duvallin mukaan nämä vallan muodot eivät ole supistettavissa yhdeksi ainoaksi ”yläkäsitteeksi”. Toisaalta neljää muotoa ei tule

---

²³ There is a widely accepted conceptualisation that is viewed as the only way to understand power: how one state uses its material resources to compel another state to do something it does not want to do.

käsittää toisiaan poissulkeviksi, vaan yleensä vallankäyttötilanteet sisältävät aina piirteitä useammasta kuin yhdestä osakäsitteestä. Osakäsitteet ovat siis toisiaan täydentäviä. (ibid.)

Tämän työni kannalta Barnettin ja Duvallin käsitteistä produktiivinen valta on mielenkiintoinen.

Produktiivinen valta on toimijoiden ja niiden välisen suhteen perustavanlaatuinen osa.

Produktiivinen valta toimii kuitenkin epäsuoran suhteen kautta:

Produktiivinen valta sen sijaan pohjautuu kaikkiin sosiaalisiin subjekteihin, niiden tietoihin ja erilaisiin, sosiaalisiin diskurssikäytäntöihin pohjautuviin valtaresursseihin. Käsitteellisessä mielessä kyse on siirtymisestä pelkkien rakenteiden tutkimuksesta merkitysten ja merkitysten antojen järjestelmiin (jotka ovat rakenteellisia, mutteivät itsessään rakenteita), ja toisiaan jatkuvasti muokkaavien sosiaalisten voimien verkostoihin. (Barnett ja Duvall, 2005, 55 käännös omani)²⁴

Barnett ja Duvall perustavat produktiivisen vallan käsityksen myös mm. Haywardiin (2000).

Haywardin mukaan valtaa ei tule nähdä joidenkin toimijoiden välineenä muuttaa toisten toimijoiden itsenäistä toimintaa, vaan verkostomaisina rajoina, jotka vaikuttavat kaikkien toimijoiden osalta siihen, mikä niille on sosiaalisesti mahdollista. (Hayward, 2000, 15)

Dotyn produktiivisen vallan käsitteen alkulähteenä ovat toimineet Foucaultin tutkimukset vallasta (1993, 315, *passim*). Foucault'n valtakäsitys onkin ollut keskeinen lähtökohta produktiivisen vallan käsitteenmuodostukselle (Barnett ja Duvall 2005, 56). Foucault'n käsityksen mukaan valta on ”kaikenkattava”. Valta ei ole ainoastaan negatiivinen käsite, vaan myös positiivinen, sillä valta voi luoda kohteelleen uusia kykyjä ja ohjata kohteensa toimimaan uusin tavoin. (Kusch 1993, 123) Foucault'n valtakäsitykselle olennaista on vallan käyttö. Käyttäjän asema sen sijaan ei ole olennainen, vaan korkeassakin asemassa olevan henkilön valta riippuu vallan käytöstä. Vallan olennainen piirre on tavoite vaikuttaa toisen ihmisen toimintaan. (Foucault 1980, 220). Valta onkin ennen kaikkea vuorovaikutussuhde, jossa muodostuu merkityksiä (Kusch 1993, 111). Tämän vuoksi vuorovaikutusten ja merkitysten muodostamisen tarkkailu on olennainen osa valta-analyysia ja täten diskurssianalyttistä tutkimusta.

Produktiivisen vallan käyttäjä ei pakota muita uskomaan oman näkemyksensä

totuudenmukaisuuteen, pitämään sitä vaihtoehtoista parhaimpana tai ryhtymään toimimaan sen

---

²⁴ Productive power, by contrast, is the constitution of all social subjects with various social powers through systems of knowledge and discursive practices of broad and general social scope. Conceptually, the move is away from structures, per se, to systems of signification and meaning (which are structured, but not themselves structures), and to networks of social forces perpetually shaping one another.

mukaisesti. Sen sijaan produktiivisen vallan käytöllä muutetaan ”olemassa tai ajateltavissa olevien asioiden universumia”. Produktiivinen valta liittyykin läheisesti muutoksen ja legitimaation käsitteisiin. (Barnett ja Duvall 2005, 56)

3.2.2. Identiteetti, keskiö ja ”miten on mahdollista” –kysymykset

Ole Wæverin mukaan ”miten on mahdollista” -kysymykseen voi löytää vastauksia tutkimalla, millaisiin kategorioihin kysymykseen liittyvän diskurssin vahvimmat argumentit nojaavat ja miten ne liittyvät toisiinsa. Wæver painottaa, että analyysin kannalta on usein merkityksellisintä tutkia taustaoletuksia, joita ilman diskurssi olisi mahdotonta ymmärtää: keskeisten käsitteiden rakenteita (structural arrangements) sekä yhtäläisyyksien ja vastakohtaisuuksien esitysten ketjuja. (2005, 41) Vaikka työni varsinainen ydinkysymys koskee identiteettejä, diskurssin sisäinen rakenne ei ole täysin merkityksetön työni kannalta. Wæverin näkemys siitä, miten vastata ”miten on mahdollista” –kysymykseen huomioi hienosti diskurssin sisäisen yhtenäisyyden ja sen tarkastelun tärkeyden diskurssianalyysille. Tällainen tarkastelu auttaa mielestäni ymmärtämään paitsi identiteettien muodostumista myös yhdessä identiteettien käsittelyn kanssa sitä, millaisia seurauksia diskurssissa muodostuu.

Carol Cohn on tutkinut 1980-luvun yhdysvaltalaisen ydinsodan teoreetikkojen arkipuhetta työpaikoillaan ja seminaareissa. Kuten minun oli vaikea nähdä, miten oli mahdollista, että akateemiset tutkijat sivuuttivat ajatuksen kansalaisten kuuntelusta äänestystuloksen yhteydessä, Cohnin oli vaikea ymmärtää, miksi teoreetikot käyttivät vahvan sukupuolittunutta kieltä ja sivuuttivat inhimillisen kärsimyksen ja kuoleman puhuessaan pommien vaikutuksista. Cohn kuvaa feministisen tutkimuksen klassikkoartikkelissaan diskurssin rajoittavia piirteitä: diskurssin keinoin ei ole mahdollista kuulla, tai huomioida joitakin argumentteja. Toisin sanoen diskurssin sisäinen logiikka on niin voimakas, että diskurssissa esitetään argumentteja suhteessa sen sisäiseen logiikkaan. Tämä rajaa sitä, mitä on mahdollista sanoa. Mikäli puhuja esittää asiansa kielellä, jota diskurssissa käytetään, puhujan ei ole mahdollista puhua kuin rajatusta joukosta asioita ja vain rajatuista näkökulmista käsin. Mikäli puhuja pyrkii esittämään diskurssin ulkopuoliseen logiikkaan

nojaavia asioita, puhuja ei tule otetuksi vakavasti, vaan häntä pidetään naiivina²⁵. (Cohn 1987, 710-711)

---

²⁵ Olen edellä todennut diskurssien olevan luonteeltaan epätäydellisiä, ja juuri tämän ominaisuuden sisältävän mahdollisuuden muutokseen; mahdollisuuden, jota ei voi sulkea pois. Cohnin esimerkki kuitenkin osoittaa käytännössä diskurssin muuttamisen vaikeuden.

4. IDENTITEETIN KÄSITTEESTÄ

Olen jo maininnut identiteetit ”taustavoimana”, joka selittää, miten akateemisessa diskurssissa muodostetut käsitykset toimijoista muuttuvat tietyt toimintamallit mahdollistaviksi. Akateemisten toimijoiden valta määrittää osaltaan, mikä on ”totta” poliittisten toimijoiden osalta, muuttaa tai ylläpitää näiden toimijoiden identiteettiä. Kun toimijat omaksuvat nämä piirteet itsensä ja toistensa ominaisuudeksi, akateemiset määritelmät muuttavat sitä, mikä toimijoiden mielestä on mahdollista heille itselleen ja muille. Tämä puolestaan vaikuttaa poliittiseen toimintaan.

Kiinnostus identiteetteihin ja niiden muodostumiseen heräsi kansainvälisessä politiikassa 80- ja 90-lukujen taitteessa, tieteenalan törmättyä sellaisiin maailman muutoksiin, jotka sopivat huonosti yhteen alan valtavirran kanssa. ”Todellisuus” ei enää vahvistanutkaan tieteenalan olettamuksia kansainvälisen politiikan toimijoista tai rakenteista yhtä vakuuttavasti kuin aiemmin. Samaan aikaan tieteenala omaksui muusta tieteellisestä keskustelusta tutun identiteetin käsitteen omaan käyttöönsä. Maailman muutosten vuoksi herännyt tarve määrittää omaa identiteettiä uudelleen lienee edesauttanut myös identiteetin nousua suosituksi tutkimuksen kohteeksi. (Neumann 1999, 1)

Identiteeteistä onkin kehittynyt yksi kansainvälisen politiikan paljon käytettyjä tutkimusaiheita sekä löydösten selittäjiä. Keskeisinä identiteetin käsitteen osatekijöinä ja identiteettien rakentajina haluan nostaa seuraavassa esiin ”toisen”, historiallisuuden ja diskursiivisuuden. Vaikka identiteetin käsitettä hyödynnetäänkin nykyisin varsin monessa kansainvälisen politiikan suuntauksessa ja monen ongelman ratkaisuun²⁶, keskityn poststrukturalistisen tutkimuksen sekä osittain konstruktivististen suuntausten identiteettitutkimukseen. Yritän selvittää, miten identiteettejä voi löytää kansainvälisen politiikan primaariaineistoista ja miten kuvata niiden käyttöä. Tätä lähestyn mm. kuvaamalla identiteettejä käsittelevän tutkijan rooleja.

Identiteetti merkitsee toimijan ”syvintä olemusta”²⁷, jota ilman toimija ei olisi enää oma itsensä vaan joku tai jokin muu. Täten identiteetti jo määritelmällisestikin toimii rajana ”meidän” ja ”muiden” välillä. Ei olekaan ihme, että sitä varsin usein lähestytään tutkimalla ”toista”, kuten

---

²⁶ Wæver varoittaa identiteetikäsitteen huolettomasta ylikäyttämisestä ja siihen helposti liittyvästä asenteellisuudesta. Esimerkiksi tutkiessamme suomalaisten tutkijoiden näkökulmasta Serbian toimia, näemme niiden johtuvan helposti Serbian identiteetistä, kun taas omat toimmemme tulkitaan rationaalisiksi ratkaisuksi. ”Toinen” nähdään helpommin irrationaalisenä/tunteellisenä, kun taas omaan itseän tai omien joukkoon liitetään mieluummin arvokkaammat järjen korostamisen ja rationaalisuuden piirteet. (Wæver 2005, 34)

²⁷ Syvin olemus on tässä yhteydessä ironinen käsite, sillä kuten olen luvussa kolme todennut, diskurssin ulkopuolista syvintä olemusta ei asioilla ole. Varsin usein kuitenkin käyttäydymme *kuin* tällainen olisi olemassa.

kansainväliselle politiikalle keskeisiä viholliskuvia. Viholliskuvien sekä meidän ja muiden välisten rajausten keskeisyys on olennaista paitsi kansainväliselle politiikalle, myös identiteetille.²⁸ Sen johdosta, että identiteetti nähdään meidän ja muiden välisen eron kautta ja siitä aiheutuvien vastakkainasettelujen, pahimmillaan jopa sotien taustatekijänä, tutkimuksessa on luonnollisesti pohdittu varsin paljon sitä, olisiko mahdollista luoda poliittisia toimijoita, joiden identiteetistä puuttuu tällainen vastakkainasettelu kokonaan. Identiteetti voi kuitenkin muodostua ainoastaan suhteessa ”toiseen”. (Diez 2004, 320 - 321) Identiteetti ei ole riippumaton muista toimijoista, vaan identiteetit muodostuvat kanssakäymisessä muiden toimijoiden kanssa ja kanssakäyminen muiden toimijoiden kanssa määrittää aina samalla myös identiteettejä uudelleen²⁹. Kanssakäyminen on siten myös neuvottelua identiteeteistä, eli identiteettiä määrittävä diskurssi. Muut eivät ainoastaan ole uhka toimijan identiteetille vaan myös identiteetin rakentajia. Samalla tämä merkitsee, että oma identiteettimme sisältää jo sinällään muut. Campbell kutsuu tätä *radikaaliksi keskinäisriippuvuudeksi, sillä* toimijan olemassaolo ja alkuperä perustuu itsen ja ”toisen” väliseen suhteeseen, ei jonkin autonomisen, tästä suhteesta riippumattoman perustan löytymiseen (1993, 95). Foucault liittää valtakäsityksensä identiteetteihin: valtasuhteet ovat olennaisia yksilön identiteetille. Yksilön osalta kestävimmit valtasuhteet ovat kiinteässä yhteydessä siihen, mitä yksilö on. Nämä valtasuhteet ”tuottavat” sen, mitä yksilö on. (Kusch 1993, 113)

Identiteetti ei koskaan ole yhtenäinen, vaan siinä on aina piirteitä, jotka eivät saumattomasti liity toisiinsa. Ole Wæver kuvaa identiteettiä kerrostuneeksi (1996, 127) – eri kerroksilla on jopa osin ristiriitaisetkin sisällöt. Tästä huolimatta en usko, että identiteettiin voi liittää mitä vain, sillä jo olemassa olevat kerrokset määrittävät, millaisia kerroksia rakennelmaan on mahdollista lisätä.

Wæver huomauttaa, että identiteetti ei ole ”’asia’, jonka voisimme omistaa tai jokin sisäinen ominaisuutemme, jota meidän tulisi toteuttaa mahdollisimman puhtaasti³⁰” (1996, 127, käänös omani). Semiotiikassa kutsutaan tyhjiksi merkitsijöiksi käsitteitä, joilla ei ole tyhjentävää sisältöä, vaan joihin liitämme kukin oman merkityksemme eli tiettyjen muiden käsitteiden joukon, jolla yritämme muokata tyhjää merkitsijää omien tavoitteidemme mukaiseksi (Chandler, WWW-

---

²⁸ Ks. esim. Neumann (1999), Diez (2004), Campbell ([1992] 1998).

²⁹ Kirjallisuudessa käytetään joskus identiteetistä nimitystä subjektipositio silloin, kun kyse on niistä identiteetin puolista, jotka liitetään identiteettiin ”ulkoapäin”(ks. Doty 1997, 384). Koska identiteetit muodostuvat kanssakäymisessä ”itsen” ja ”muiden” kesken, on mahdotonta erottaa, mitkä identiteetin ominaisuudet ovat ”itsen” vaikutusta, mitkä ”muiden” vaikutusta. En ole halunnut käyttää identiteetistä kahta eri nimitystä, sillä tällainen käytäntö saattaa luoda harhaanjohtavan vaikutelman siitä, että identiteetti olisi jaettavissa kahteen ”itsen” ja ”muiden” vaikutuksen perusteella.

³⁰ ”Identity cannot be something we ’have’ as a thing, or some inner quality of our own which we are called upon to realize in optimum purity.”

dokumentti). Paitsi että identiteetin käsitteen voi ymmärtää vastaavanlaiseksi yläkäsitteeksi, myös identiteettien ilmeneminen käytännössä toimii tällä tavoin. Identiteetillä ei käytännössäkään ole ”lopullista määritelmää”, joten sitä ei voi täyttää merkityksellä (Derrida [1991] 1992 *passim.*), vaan siihen liitetään merkityksiä, joiden voi ajatella kilpailevan keskenään. Tällä kilpailulla ei olekaan lopullista voittajaa, vaan identiteetit ovat jatkuvassa uudelleen muotoutumisen ja hioutumisen tilassa. Voisi ajatella, että tämä merkitsisi kollektiivisten identiteettien osalta varsin perustavanlaatuista demokraattisuutta, sillä jokainen kollektiivin jäsen voi esittää (uudelleen ja uudelleen) oman näkemyksensä identiteetistä ja näiden kokonaisuudesta muodostuu kollektiivinen identiteetti. Näin ei kuitenkaan tapahdu, koska diskursseilla on oma sisäinen logiikkansa, minkä vuoksi tietyt vallitsevat puhumisen tavat sulkevat väistämättä toisia ulkopuolelle.

Identiteetti tulee helposti ymmärrettyä monoliittisena kokonaisuutena, joka olisi ainakin teoriassa mahdollista rajata ja osoittaa, mitä siihen kuuluu. Kenties osin on kyse kirjoittamiskäytännöistä. Silloin kun tutkitaan, mitä identiteetti on tai selitetään jotakin seikkaa sen avulla, joudutaan väkisinkin määrittelemään identiteetti jollain tavalla. Tällainen kuvaus saa usein identiteetit vaikuttamaan lähes muuttumattomilta. Kollektiivinen identiteetti tulee helposti ymmärrettyä ensisijaisuuden ja kokonaisuuden kautta etenkin arkikielessä.

Oma näkemykseni identiteettien rakentumisesta pohjautuu ennen kaikkea Foucault'n genealogiseen ymmärrykseen historiasta nykyisyytemme pohjana. Foucault korostaa historian/käsitystemme muodostuvan satunnaisten historiallisten palasten ketjusta. Ketjuun liitetyt palaset ovat satunnaisia siinä mielessä, että mennyt muodostuu monista muistakin palasista: tapahtumista, tarinoista ja merkityksistä, joista mitkä tahansa muut olisivat myös voineet tulla valituiksi selittämään ja tukemaan sitä, millaiseksi maailmamme on muotoutunut. Muodostamme vallitsevien selitysten osasten välille koherentimpia selityksiä kuin mitä niiden välillä onkaan (näiden maailmamme muodostavien tarinoiden epäkoherenttiudesta voi tulla tietoiseksi niiden genealogisen tutkimisen avulla). Tämän vuoksi vallitsevat selitykset vaikuttavat loogisilta ja meidän on vaikea nähdä, että ymmärryksemme nykyisyydestä voisi pohjautua myös muihin historian palasiin. (Foucault 1980) Samankaltainen on identiteettien tutkimuksessa laajasti hyväksytty näkemys, jonka mukaan identiteetit ovat muodoltaan narratiiveja, ts. kertomuksia siitä, miten toimija historian kuluessa muotoutui (EU:n osalta ks. esim. Wæver 1996).

Foucault'n ja Foucault'a inspiraationsa saaneiden kirjoittajien työ on tuonut poliittisuuden identiteettitutkimuksen osaksi. Kansainvälisen politiikan aihepiiriin, vaikkei vielä tieteenalalle,

tutkimuksen toi Tzvetan Todorovin kirja ”The Conquest of America: The Question of Other” ([1982] 1992). Tutkimalla espanjalaisten valloittajien suhdetta ”intiaaneihin” Todorov päätyi kuvaamaan kolmea tyypillistä tapaa suhtautua ”toiseen”: Näistä kaksi ensimmäistä kuvaavat suhdetta ”toiseen” sisällöltään alistamisena tai alistetuksi tulemisena. Alistaminen on voinut tapahtua yhtä hyvin tuhoamalla ”toinen” kuin assimiloimalla se. Todorov esittää, että läntisten kulttuurien suhteet ”toiseen” ovat historiassa rajoittuneet näihin kahteen kategoriaan. Kolmas mahdollinen suhtautumistapa, neutraalius ja siten mahdollistuva rinnakkaiselo, ei Todorovin mukaan ole käytännössä toteutunut.

4.1. Identiteetti ja kansainvälinen politiikka

4.1.1. Poststrukturalistinen polku

Identiteetti ja suhde ”toiseen” ovat olleet länsimaiselle filosofialle keskeisiä kysymyksiä jo pitkään; kansainvälisen politiikan tieteenalalla varsinainen avaus tapahtui kuitenkin vasta 1987, jolloin James Der Derian kirjoitti genealogisen tutkimuksensa valtioista toistensa ”toisina”. Der Derianin ohella haluan nostaa esiin poststrukturalistisen identiteettitutkimuksen uranuurtajista Michael Shapiron, David Campbellin ja William Connollyn. Heidän töitään yhdistää yllä mainitsemani käsitys identiteeteistä diskursiivisina, historiallisesti ja suhteessa ”toiseen” muodostuvina. Campbellin kuvaus ”toisen” tuottamisesta Yhdysvaltain ulkopoliitikassa näytti ensimmäisenä, millaista kansainvälisen politiikan identiteetteihin liittyvä analyysi voi käytännössä olla. Campbell myös syvensi kansainvälisen politiikan ymmärrystä identiteettien poliittisuudesta perustamalla analyysinsä pitkälti Judith Butlerin huomioihin tästä asiasta. (Campbell [1992] 1998) William Connolly on puolestaan esimerkiksi eritellyt ”toisen” ja itsen suhteesta väistämättä esiin nousevia eettisiä kysymyksiä ([1991] 2002).

Poststrukturalistinen tutkimus on mm. pyrkinyt löytämään EU:lle ja Euroopalle keskeisimpiä ”toisia”. Esimerkiksi Turkkiä ja Venäjää on sovitettu Euroopan ”toisen” rooliin (ks. esim. Neumann 1999). Eurooppa-tutkimuksessa on todettu, ettei (EU-)eurooppalaisuuden konstruktioista ole löydettävissä sellaisia vahvoja viholliskuvia kuin vaikkapa Yhdysvaltain amerikkalaisuudessa on nähtävissä. Sen sijaan vahvin ”toinen” on Euroopan oma historia, etenkin toinen maailmansota. Muun muassa Ole Wæver on tutkinut eurooppalaisen identiteetin

muodostumista nimenomaan tältä kannalta³¹. Wæver korostaa identiteetin löytyvän – ei kuvauksina yhtenäisestä kulttuurista ja yhteisistä esi-isistä, kuten identiteetti usein löytyy kansallisvaltioissa, vaan tarinana eurooppalaisesta turvallisuudesta (1996, 128). Wæverin ajatuksia eteenpäin kehitellyt Thomas Diez toteaa, että ryhmäidentiteetti, jossa maantieteellisesti eroavan ”toisen” sijaan ”toinen” on oma menneisyys, on laadullisesti parempi, sillä se tuottaa vähemmän vihamielisiä ja poissulkevia käytäntöjä (2004, 319).

4.1.2. Konstruktivistinen polku

Identiteetti liittyy olennaisesti myös konstruktivistisiin tutkimusotteisiin. Wendtin mukaan integraation perusedellytys on identiteeteissä tapahtuva muutos (1994, 384). Konstruktivistinen tutkimus onkin pohtinut paljon EU:n oman identiteetin mahdollisuutta. Aihetta on lähestytty tutkimalla EU-identiteetin mahdollisuutta syrjäyttää kansalliset identiteetit sekä tutkimalla tällaisen muutoksen tarpeellisuutta³². Myöhemmässä vaiheessa on huomattu EU-identiteetin määrittävän eri jäsenvaltioissa potentiaalisesti eri tavoin, jopa keskenään ristiriitaisesti. (Risse 2004, 166-170) Näen tässä lähestymistavassa kuitenkin vähintäänkin potentiaalisen uhkan yllä kuvaamastani tutkimuskirjallisuuden tavasta kirjoittaa identiteetit jähmeiksi. Esimerkiksi Risse kuvaa konstruktivistisen EU-integraatioteorian yleisesittelyssään, kuinka eurooppalainen identiteetti ja kansallinen identiteetti tulisi ymmärtää toisiaan täydentävinä ja usein vahvistavinakin, ei toisiaan poissulkevinä (ibid.). Samalla EU-identiteetti määrittyy käytännössä kansallisen identiteetin kanssa samalle akselille³³. Tällainen rajaus identiteetin teoreettisessa käsittelyssä merkitsee, että mahdollisuudet muuntuyppisiin identiteetin lähteisiin jäävät käsittelyn ulkopuolelle, ne ”hiljennetään”. Kyse ei ole siitä, että ne olisi osoitettu loogisesti vääriksi tai muuten sopimattomiksi, mutta käytäntö on unohtanut ne. Tällaisesta käytännöstä muotoutuu kuitenkin

---

³¹ Diez on kyseenalaistanut yleisen käytännön vetää yhtäläisyysmerkit eurooppalaisen ja EU-identiteetin välille, koska ne eivät ole maantieteellisesti sama asia ja monien eurooppalaisten eurooppalainen identiteetti ei liity unioniin (2004, 320). Unioni kuitenkin rakentaa identiteettiään nimenomaan eurooppalaisuuden ja Euroopan historian varaan, joten mielestäni EU:n yhteydessä on mielekäästä puhua eurooppalaisesta identiteetistä.

³² Kuten Risse (2004, 166) toteaa, sekä kyselytutkimukset että teoreettinen kehittäminen tukevat havaintoa siitä, että kansalliset ja EU-identiteetti voivat olla toisiaan vahvistavia.

³³ Kansallisvaltioiden ja nationalismien ohella voin kuvitella EU:lle helposti kollektiivisia identiteettejä, jotka rakentuvat ideologioiden, uskontojen tai eettisten näkemysten varaan. Identiteetin lähteenä ei kuitenkaan tarvitse olla mikään näistä, vaan vaihtoehtoja on periaatteessa rajattomasti.

helposti tieteen ”totuus”, kun vain yhdentyypisiin identiteetin perusteisiin pohjautuva tutkimus kuvaa lähteisiinsä perustuvia löydöksiään.³⁴

Mielenkiintoista on myös, miten joissakin konstruktivistisissä teksteissä kuvataan identiteettien tilannekohtaista käyttöä. Tämä ei varsinaisesti ole konstruktivististen klassikkoteosten keskeinen aihe, mutta kenties tahtomattaankin konstruktivistit ovat koskettaneet tätä kysymystä. Esimerkiksi Wendt huomauttaa, että nationalismi ei välttämättä johda ksenofobiaan (mikä tarjoaa mahdollisuuden tutkia esimerkiksi sitä, *milloin* vahvaa kansallista identiteettiä käytetään tuottamaan muukalaisvastaisuutta). Toisaalta eurooppalaisen identiteetin yhteydessä identiteettien moninaisuus näyttäytyy ainoastaan potentiaalisena ongelmana: ”Eurooppalaista identiteettiä’ koskevan keskustelun ytimessä on [eurooppalaisten] sitoutuminen moneen eri suuntaan, mikä saattaa aiheuttaa huomattavan konfliktin eri roolien välillä”³⁵ Mielestäni monen konstruktivistisen tutkimuksen varsinainen ongelma on kognitiivinen tutkimusote suhteessa identiteetteihin. Konstruktivistiset tutkimukset ovat kuitenkin ansiokkaasti tuoneet identiteetin käsitettä osaksi kansainvälisen politiikan valtavirtaa.

4.1.3. Identiteetti EU-tutkimuksen tutkimuskohteena

Näen EU-identiteetin kehittelyn juuret varhaisimmissa eurooppalaista yhdentymistä koskevissa kirjoituksissa.³⁶ Näissä teksteissä yhdentyminen on nähty ratkaisuksi nationalismiin aiheuttamaan kansallisvaltioiden väliseen vihamielisyyteen, joka purkautui tuhoisina sotina, ennen muuta toisena maailmansotana. Myöhemmän, varsinaisen identiteettitutkimuksen kirjosta mainittakoon, että Christiansen, Jorgensen ja Wiener jakavat konstruktivistien harjoittaman, eurooppalaista identiteettiä koskevan tutkimuksen kolmeen ryhmään: tutkimuksiin mahdollisen eurooppalaisen identiteetin luonteesta, tutkimuksiin integraation seurauksena tapahtuvista muutoksista kansallisissa identiteeteissä sekä kolmanneksi tutkimuksiin siitä, missä määrin (ja millainen) eurooppalainen identiteetti on mahdollista rakentaa huomioiden jäsenmaiden erilaiset kansalliset identiteetit (2001, 14). Vaikka ajatus kansallisten identiteettien suhteista toisiinsa ja EU-identiteettiin tuo periaatteessa

---

³⁴ Tällaisen yhtenäistävän vaikutuksen voi huomata vertaamalla sitä tietoisiin yrityksiin tehdä moniäänistä tutkimusta (vrt. George 1994, 191-219).

³⁵ The existence of multiple loyalties is at the heart of the debate over ”European identity” and may generate substantial role conflict (Wendt 1994). (käännös minun)

³⁶ ks. Wiener ja Diez 2004, 6-7 tämän vaiheen kuvauksena.

keskusteluun sen huomion, että EU-identiteetti ei ole yhtenäinen monoliitti, vaan koostuu useista eri identiteeteistä, jotka voivat jopa muodostaa unionin sisälle keskenään ristiriidassa olevia ryhmiä, tätä ajatusta ei ole EU-tutkimuksen identiteettitutkimuksessa laajasti pohdittu. Kansallisuuksiin perustuvat identiteetit ja niiden välinen ristiriita on vain yksi identiteettien välinen eronteko. Omassa aineistossani identiteetit eivät jakaudu kansalaisuuden mukaan, vaan yhteiskunnallisen roolin mukaan. Yhteisen identiteetin piirteet ovat jollain tasolla mukana tutkimassani aineistossa, mutta niiden avulla en pystyisi selittämään löydöksiäni. Jotta identiteettien vaikutuksesta eurooppalaiseen politiikkaan muodostuisi kattava kokonaiskuva, identiteettejä käsittelevien tutkimusten ei tulisi paneutua ainoastaan yhteisen identiteetin löytämiseen, vaan tutkia identiteettien välisiä eroja EU:n sisällä.

EU-identiteetin tutkimus on sivunnut myös toisessa mielessä tämän tutkimuksen teemoja. Se on käsitellyt teoreettisessa keskustelussa mahdollisuutta sellaiseen identiteettiin, joka olisi erilainen, laadullisesti parempi kuin kansalliset identiteetit eli ne identiteetit, joille keskeistä on asettuminen ”toisiaan vastaan”. Post-nationalistista identiteettiä on pyritty rakentamaan tietoisena siitä, että yhtenäisyyttä korostaneiden nationalististen identiteettien on nähty toimineen yllykkeinä eurooppalaisten toisiaan vastaan käymissä sodissa. Näin ollen uuden, paremman identiteetin on toivottu rakentuvan Euroopan sisäisten erojen hyväksynnälle. On korostettu, että tehdäkseen pesäeron vanhaan, Euroopan/EU:n tulee hyväksyä kansallisten historioiden keskinäiset erot, samoin kuin kulttuuriset erot. (Derrida 1992, 17-18, *passim.*, Delanty 1995, 156 - 163) Joissakin tutkimushaaroissa erilaisuuden hyväksymisen painopiste on kuitenkin menneessä ja siinä osassa mennyttä, joka elää osana nykyisyyttä, ei tulevassa. Tulevaa rakennetaan nykyisyyttä paremmaksi, mutta samalla yhtenäisemmäksi. Varsin tyypillistä on, että tuleva kuvataan paremmaksi juuri tämän lisääntyvän yhtenäisyyden vuoksi. Erityisesti erilaiset EU:n laajuista julkista areenaa (public sphere) kehittämään pyrkivät teoriat rakentavat unionia, jossa kaikki unionin kansalaiset voisivat osallistua keskusteluun yhteisessä julkisessa tilassa (ks. Habermas 1992). Varsin usein tämä liitetään sinänsä kannatettavaan ajatukseen, että tällä areenalla kilpailisivat erilaiset argumentit, joista sisällöltään paras voittaisi. Voitto kuitenkin vääjäämättä sisältää yhtenäisyyden ja yhden argumentin taakse ryhmittäytymisen ajatuksen.³⁷ Pysyvä erimielisyys ei tunnu kuuluvan näkyvälle paikalle tämän teorian mukaisessa tulevaisuuden unionissa. Kenties vielä selkeämmin sama ongelma näkyy erilaisissa legitiimiyttä ja unionin legitimeettivajetta erittelevissä artikkeleissa, sillä varsin usein legitimeettivajeen nähdään näkyvän siinä, miten EU-maiden johtajat eivät ole onnistuneet

---

³⁷ Samansisältöisen arvion Jürgen Habermasin ajatuksista esittää myös Neumann (1999, 10-11).

taivuttamaan kansalaisia kulloinkin meneillään olevien EU-tason hankkeiden kannalle (tämän tyyppisestä tutkimuksesta, ks. esim. Risse ja Kleine 2007).

4.2. Tutkijan ja tutkimuksen rooleja identiteettien valottamisessa

Identiteetin ymmärtäminen teoreettisena käsitteenä ei ole yksistään riittävää. Identiteetti tai identiteetit tutkimuksen kohteena herättävät uusia, käytännönläheisempiä kysymyksiä: Miten tunnistan identiteetin? Mistä voin tietää, että tekstissä (tai muussa aineistossa) käsitellään identiteettiä? Antaki ja Widdicombe esittävät, että jotkut tutkijat löytävät identiteettien kuvaukset turvaamalla nimenomaan omaan kulttuuriseen esiymmärrykseensä siitä, miten identiteettejä yleensä kuvataan. Heidän tutkimustuloksensa pohjautuvat siihen, miten tutkittavat ovat näitä identiteettejä käyttäneet. Toiset tutkijat pyrkivät puolestaan käyttämään omaa esiymmärrystään niin vähän kuin mahdollista. (Antaki ja Widdicombe 1998, 10) Oma näkökohtani on, että en pysty ottamaan kulttuurisia sensoreitani pois päältä – ellen käytä niitä tietoisesti, käytän niitä todennäköisesti tiedostamattani. Jo pelkästään kielellinen ymmärrys sisältää käytännössä niin paljon kulttuurista esiymmärrystä, että on kyseenalaista, miten omaan esiymmärrykseen perustumatonta tutkimusta voi tehdä. Pikemminkin on päinvastoin, sillä valtaosa identiteetteihin liittyvistä kuvauksista on sellaisia, että tavallisina kielenkäyttäjinä ymmärrämme ne vain kulttuurisen ymmärryksemme perusteella.

Kirsi Juhila kuvaa artikkelissaan ”Tutkijan positiot” tutkijan oman suhtautumistavan vaikutusta siihen, millaiseksi (diskurssianalyttinen) tutkimus muodostuu. Tutkija, joka suhtautuu tehtäväänsä ennen muuta tulkitsijana, ymmärtää, että samasta materiaalista voi perustellusti tehdä monenlaisia tulkintoja. (Juhila 1999, 201-232) Paitsi tulkitsijana, pyrin työssäni toimimaan myös roolissa, jota Juhila kuvaa nimellä asianajaja (ibid.). Mielestäni myös Neumann kuvaa tätä roolia todetessaan, että kirjoittamiseen sisältyy aina normatiivinen elementti, eikä kirjoittaja voi väistää vastuutaan siitä, mitä on kirjoittanut (1999, 36). Jokainen kirjoittaja on siis tahtomattaankin asianajaja, eikä positivistisinkaan tutkimus voi välttyä olemasta jotain mieltä. Neumann ottaa Samuel Huntingtonin (1993) kirjoitukset sivilisaatioiden yhteentörmäyksestä esimerkikseen. Neumannin mukaan Huntington päätyy työllään kannattamaan ”toisen” tuottamista ja vahvistamista, joka puolestaan vahvistaa yksikön sisäistä integraatiota, tässä tapauksessa kulttuurin sisäistä integraatiota. Neumannin mukaan sisäinen integraatio ei ikinä voi olla sen hinnan arvoista, joka aktiivisesta ”toisen” tuottamisesta aiheutuu. Neumann toteaa, että identiteettien tutkimuksen tulisi aina pyrkiä parantamaan mahdollisuuksiamme elää yhteisymmärryksessä keskinäisistä eroista

riippumatta. (1999, 37) Identiteettejä tutkiessani voin osoittaa, milloin ”toisen” vahvistamista tapahtuu. Tämä ei vaadi ”toiseksi” kuvatun näkemysten jakamista, vaan tarkoituksenani on ”ainoastaan” vaalia moniäänisyyttä ja mielipiteiden kirjoa. Delanty (1995, 159) vaatii, että Eurooppaa tulee arvioida sen perusteella, miten se kohtelee vähemmistöjään. Mielestäni tähän tulisi lisätä myös, miten se kohtelee erimielisiään.

Kansainvälisen politiikan tieteenalalla valtio on toiminut aikanaan lähes yksinomaisesti tutkimusten perusyksikkönä. Tämä monopoli on sittemmin joutunut kritiikin kohteeksi ja sitä on purettu, mutta olen huomaavinani jäänteitä valtion vanhasta roolista tavassa, jolla kansainvälisen politiikan alalla tehty identiteettitutkimus on keskittynyt ”ylätason identiteetteihin”, kuten etnisten ryhmien tai valtion muodostumiseen liittyviin tai siitä seuraaviin, varsin pysyviksi oletettuihin piirteisiin. Neumann kirjoittaa, että identiteettien tutkimuksen tulisi keskittyä siihen, miten ryhmien väliset rajat muodostuvat ja miten niitä ylläpidetään (1999, 35). Nämä ovat tärkeitä kysymyksiä, sillä niiden avulla pystytään selvittämään sellaisia identiteettien syväkerroksia, jotka vaikuttavat kollektiivisiin identiteetteihin vuosisatoja ja joiden pohjalta identiteettien pysyvyyttä ja merkittävyyttä voi ymmärtää. Niiden avulla konkretisoituu se, miten viittauksilla oman ryhmän ja ”toisten” välisiin eroihin voidaan saada ”voimaa” esimerkiksi maahanmuuton vastaiseen politiikkaan ilman, että sitä muuten edes perustellaan. Mielestäni Neumannin kysymyslistaan tulisi kuitenkin liittää myös kolmas kysymys, se, miten identiteettejä käytetään? Esimerkiksi yllä esittelemässäni Neumannin Huntington-esimerkissä ei ole mielestäni mielenkiintoista ainoastaan se, että Huntingtonin tekstit luovat erilaisuuksien korostamiseen pyrkivää politiikkaa, vaan myös se, miten Huntingtonin teesejä käytetään, millaisissa tilanteissa niihin vedotaan ja mitä tällä pyritään juuri siinä tilanteessa saavuttamaan eli millaisia seurauksia tällä voi olla.

Tällainen tilannekohtainen identiteettien merkitys on jäänyt toistaiseksi vähemmälle huomiolle kansainvälisessä politiikassa. Kansainvälisessä politiikassa identiteettitutkimusta on jopa otsikoitu ”toisen” käytön merkitystä korostaen³⁸. Kuitenkin ”käyttö” jää helposti käytännössä merkitykseltään staattiseksi. Vähemmälle huomiolle on jäänyt, miten identiteettejä käytetään tilannekohtaisesti luomaan haluttuja mielikuvia, luonnollistamaan tiettyjä, tilannekohtaisia poliittisia ratkaisuja tai saamaan jokin toinen tai oma itse näyttämään tietynlaiselta nostamalla esiin tiettyjä identiteettien piirteitä. Tilannekohtaisen identiteettien käytön tutkimus voi mielestäni nojata historiaa halkoviin genealogisiin tutkimuksiin identiteeteistä, etenkin niistä saatuun tietoon

---

³⁸ Vrt. Iver Neumannin kirjan nimi *The Uses of Other*.

identiteettien ”perusolemuksesta”, mutta pyrkii soveltamaan genealogisissa tutkimuksissa saatua tietoa. Tätä tarkoitusta varten myös aineisto voi olla pienimuotoisempaa (keskittyen ainoastaan kyseiseen tilanteeseen) ja sen analyysi systemaattisempaa, sillä se peilautuu samanaikaisesti aiempiin, laajamittaisiin tutkimuksiin.

5. EU-TUTKIMUS JA KANSANÄÄNESTYKSET

EU-tutkimuksen tieteenala muodostaa aineistoni analyysille keskeisen taustan. Pyrin tässä luvussa kuvaamaan tiivistetysti sitä, miten kansanäänestyksiä on EU-tutkimuksessa aiemmin käsitelty. Tälle johdannoksi kuvaan, miten kansalaismielipidettä ylipäätään on käsitelty EU-tutkimuksessa. Käytän tässä tutkimuksessa termejä EU-tutkimus ja integraatiotutkimus rinnakkain kuvaamassa tieteenalaa, jolle tutkimukseni aineisto sijoittuu³⁹. Teen omassa tutkimuksessani rajauksen, joka vaikuttaa siihen, miten käsitän työssäni EU/integraatiotutkimuksen, ja siten vaikuttaa mahdollisesti myös työni lopputulokseen: tutkin politiikan tutkimuksen alalle sijoittuvaa aineistoa ja sitäkin ainoastaan kansainvälisen politiikan näkökulmasta. EU:ta ja integraatiota tutkitaan paljon myös muilla tieteenaloilla, ja käsitykseni saattaisi olla hyvin erilainen, jos olisin perehtynyt niillä käytyyn keskusteluun.⁴⁰ Pidän rajaustani ja näkökulmaani kuitenkin perusteltuna, paitsi aineistoni aiheen vuoksi, myös siksi, että kansainvälinen politiikka toimi alun perin pohjana EU-tutkimukselle ja EU-tutkimusta arvioidaan edelleen hyvin pitkälti politiikan tutkimuksen mittarein (Rosamond 2006, 18-25), vaikka tutkimus pohjautuukin useampaan tieteenalaan (ks. Cini 2006, 43-44).

5.1. Kansalaismielipide EU-tutkimuksen kohteena

Unioni on perinteisesti nähty elitistisenä projektina (de Vreese ja Boomgarden, 2005, 60). Kiinnostus on kuitenkin ollut siirtymässä eliitin kannoista kaikkien kansalaisten kantoihin⁴¹. Kuten

---

³⁹ Olen tietoinen siitä, että esimerkiksi Rosamond on kutsunut integraatiotutkimukseksi niiden EU-tutkimusten joukkoa, joissa käsitellään laajasti teoriaa. Tämän vastakohtana pidetään sitä muun muassa aluetutkimuksessa tehtyä tutkimustyötä, joka ei juuri teoretisoinut aihettaan, minkä vuoksi näitä tutkimuksia pidetään politiikan tutkimuksen parissa usein tasoltaan heikkoina. (Rosamond 2000, 1). Nykyaikainen EU-tutkimus saattaa olla hyvinkin teoreettista, vaikka sen peruskysymyksenä ei olisikaan integraatio (ks. esim Rosamond 2007), joten EU-tutkimus on myös tästä syystä perusteltu nimitys. Lisäksi integraatiotutkimusta tehdään koskien myös muita alueellisia integraatioprosesseja kuin EU-integraatiota, joten sikäli pelkän EU:ta koskevan tutkimuksen nimittäminen integraatiotutkimukseksi on jopa harhaanjohtavaa. Toisaalta EU-tutkimus on hankala termi sikäli, että ennen vuotta 1992 kirjoitettua tutkimusta tulisi periaatteessa kutsua EY-tutkimukseksi. Termillä Eurooppa-tutkimus tulee puolestaan mielestäni voida viitata laajalaisempaan tutkimuskenttään.

⁴⁰ 1970-lukua pidetään yleensä integraation paikallaan junaamisen aikana, koska poliittinen integraatioprosessi eteni tuolloin hyvin hitaasti. Esimerkiksi Haltern on kuitenkin todennut, että integraatio eteni tuolloin siten, että juridinen keskinäisriippuvuus kasvoi jäsenmaiden välillä (2004). Käsitys integraation etenemisvauhdista on lakitieteen näkökulmasta erilainen kuin politiikan tutkimuksen näkökulmasta. Vastaavia esimerkkejä ”taustatieteen” näkökulman vaikutuksesta lienee löydettävissä helposti lisää.

⁴¹ Toisaalta Merlingen (2001, 463) huomauttaa, että edelleenkin yksinomaan kansainvälisen politiikan tieteenalaan pohjautuvassa tutkimuksessa on taipumus keskittyä eliitteihin, jopa konstruktivistinen identiteetin käsitteeseen pohjautuva tutkimus on ollut kiinnostuneempi eliitin kuin massojen tutkimisesta.

de Vreese ja Boomgarden huomauttavat, poliittiset järjestelmät toimivat pitkällä tähtäimellä vain, mikäli niillä on suuren yleisön tuki (2005, 61). Tämä pätee myös Euroopan unioniin.

Kansanäänestysten ja kansalaismielipiteiden arvostus niin EU-tutkimuksessa kuin EU:n toiminnassa on perinteisesti ollut huono. Ray toteaa, että tieteenalan kiinnostus kansalaismielipidettä kohtaan heräsi vasta 1990-luvulla. Kimmokkeena tähän toimivat Maastrichtin sopimuksesta järjestettyjen kansanäänestysten tulokset. (Ray 2006, 263-264) Tämän jälkeenkin integraatio on edennyt tavoilla ja aloilla, joiden suhteen kansalaismielipidettä on pidetty merkityksellisenä. 1990- ja 2000-luvun tapahtumat EU:ssa ja sen kehitykseen liittyen ovatkin Rayn mukaan tehneet kansalaismielipiteestä myös varsin suosituksen akateemisen tutkimuskohteen. (Ray 2006, 264)

Yhteisöjen omassa toimintafilosofiassa kansalaismielipiteen muodostumista pyrittiin aluksi suorastaan ehkäisemään. Syynä oli avoimen federalististen suunnitelmien saama epäsuosio yhteisöjen jäsenmaiden kansalaisten piirissä. (Ray 2006, 264-265) Välittömästi toisen maailmansodan jälkeen tavoitteena oli ollut avoin poliittinen integraatio kansallisten elinten yläpuolelle luotavan liittovaltiorakenteen muodossa (Burgess 2004, 32). Federalismin todellisuudessa nauttima suosio osoittautui kuitenkin varsin vähäiseksi ja avoimesti federalismia kannattavien poliitikkojenkin lukumäärä jäi pieneksi (Kelemen ja Nicolaidis 2006, 303). Federalismin sijaan funktionalismista ja sittemmin neofunktionalismista tuli eurooppalaisen integraation johtava teoriamalli. Funktionalismi toimi vastareaktiona avoimelle federalismille ja näin ollen oli vastareaktio myös federalismiin kuuluneelle poliittisen kannatuksen tavoitteelle. (Ray 2006, 264-265)

Ray näkee myös kansainvälisen politiikan tieteenalan olleen eräs osasy siihen, että kansalaismielipide ei yhteisöjen perustamisvaiheen jälkeenkään noussut tutkimuksen keskeiseksi kohteeksi. Kansainvälinen politiikka piti 1970-luvulla EY-kysymyksiä ulkopoliittikan osana, ja ulkopoliittikan puolestaan nähtiin kuuluvan niihin yhteiskunnan osa-alueisiin, joilla yleisen mielipiteen ei tullut ulottua päätöksentekoon. (Ray 2006, 264-265)

Samaan aikaan EU:n piirissä kehittyi ”sallivan konsensuksen” käsite. Varsin yleisesti uskottiin sen oikeuttavan hallitukset toimimaan kansalaisten puolesta unionia koskevissa asioissa. (Føllesdal 2006, 152) ”Sallivalla konsensuksella” tarkoitettiin sitä, että vaikka kansalaisilta ei suoraan kysytykään heidän kantaansa integraatioon, he olivat kuitenkin antaneet hiljaisen myöntymyksensä eliiteille, joilla näin oli valtuutus jatkaa integraation syventämistä. Samalla käsite sisälsi ajatuksen

siitä, että vaikka yleinen mielipide ei ollutkaan integraatiota eteenpäin vievä voima, se saattaisi kuitenkin pystyä rajoittamaan integraation etenemistä, mikäli sen suunta olisi kansalaisten enemmistölle epämielulinen (Lindberg and Scheingold, 1971; lainattu Ray 2006, 264). Käsitteellä oli laaja hyväksyntä 1990-luvulle saakka. Vedenjakajaksi muodostui vuosi 1992, jolloin tanskalaiset hylkäsivät kansäänestyksessä Maastrichtin sopimuksen. Vaikka tanskalaiset hyväksyivätkin sopimuksen Edinburghin huippukokouksessa seuraavana vuonna sovittujen, Tanskan osalta sopimukseen tehtyjen poikkeusten jälkeen, sallivan konsensuksen olemassaoloon ei enää voitu uskoa⁴², vaan alettiin nähdä, että EU tarvitsee toimintansa oikeutukseksi kansalaisilta suuremmin saadun hyväksynnän osoituksen (Svensson 2002, 734).

Tutkimuskysymyksen olennainen lähtökohta, kansanäänestysten tulokset, on eräs keskeinen kansalaisten mielipiteiden ilmenemismuoto ja tapa selvittää kansalaisten mielipide. Kansalaisten mielipiteiden merkitys kiteytetään yleisimmin legitimitietin ja demokratian käsitteisiin. Legitimitietillä tarkoitetaan toiminnan oikeutusta ja hyväksyttävyyttä, esimerkiksi kysymyksiä siitä, käytetäänkö valtaa lakien puitteissa, hyväksyvätkö kansalaiset vallan käyttäjät ja käytön, sekä siitä, millaisia tuloksia vallankäyttö tuottaa. (Ray 2006, 323) Kansalaisten mielipide on keskeinen osa legitimitietin ajatusta, sillä legitimitietti liittyy sekä siihen, missä määrin kansalaiset voivat vaikuttaa unionin toimintaan poliitikkojen valmisteluvaiheessa että siihen, missä määrin poliitikkojen aikaansaamat tulokset vastaavat kansalaisten toiveita (Føllesdal 2006, 154).

Legitimitietistä tuli EU-tutkimuksen keskeinen kohde Maastrichtin sopimukseen kohdistuneen äänestysprosessin ja sitä ympäröineen keskustelun johdosta (Føllesdal 2006, 152). Osa tutkijoista näki EU:n legitimitietin vähentyneen ratkaisevasti, osa oli sitä mieltä, että vaikka tällainen uskomus oli EU:ssa vallalla, todellisuudessa legitimitiettivajetta ei esiintynyt. Osa tutkijoista kiisti koko ongelman. (Føllesdal 2006, 153) Føllesdal toteaa, että erot liittyvät osin siihen tosiseikkaan, että tutkijat käsittävät legitimitietin keskenään eri tavoin (ibid.). Føllesdal määrittelee kirjallisuudessa keskusteltavan muun muassa ainakin neljästä eri legitimitietin muodosta ja neljästä legitimitietin saavuttamismekanismista. Føllesdalin mukaan legitimitietin perustana voi olla laillisuus, mikä tarkoittaa esimerkiksi viranomaisten lain ja menettelytapojen mukaista toimintaa. Legitimitietti voi olla myös sosiaalista, mikä tarkoittaa sitä, että kansalaiset mukautuvat sovittuihin päätöksiin. Tavoitteiden saavuttamisen nähdään vahvistavan legitimitiettiä, joten myös se on legitimitietin muoto. Legitimitietti on myös normatiivista, eli koskee kysymykstä siitä, olisiko järjestelmä

---

⁴² Myös Ranska ja Irlanti äänestivät sopimuksesta. Ranskan äänestyksen tulos oli vain hyvin niukasti sopimukselle myönteinen (Føllesdal 2006, 152).

sellainen, että kansalaiset päätyisivät kannattamaan sitä, mikäli saisivat täysin vapaasti ratkaista kantansa asiaan. (Føllesdal 2006, 155-156) Legitimiteettikysymykset kietoutuvatkin olennaisella tavalla kysymyksiin demokratiasta: demokraattisuus, kansalaisten mahdollisuudet osallistua ja kansalaisten aito tuki järjestelmälle ovat keskeisiä mekanismeja legitimitetin saavuttamiseksi (Føllesdal 2006, 155) ⁴³. Samoin kuin legitimitetillä, demokratia-käsitteellä viitataan EU-tutkimuksessa(kin) useisiin eri asioihin (Taggart 2006, 9). Demokratiaan ja osallistumiseen liittyvät edustuksellisen demokratian kysymykset, kuten Euroopan parlamentin rooli; sen merkitys, että jäsenvaltiota neuvostossa edustavat ministerit on valittu tehtävänsä usein sen perusteella, että he ovat menestyneet kansallisissa vaaleissa sekä toisaalta puolueiden rooli EU-keskustelun ylläpitäjinä (Taggart 2006, 10). Føllesdal toteaa, että kansalaisten kannalta voi olla varsin merkityksellistä nähdä, että heidän valitsemansa edustajat edistävät juuri heidän toiveitaan (2006, 157). Samalla moni tutkija kuitenkin näkee, että unionin legitimiys edellyttää myös kansalaisten suoraan osoittamaa kannatusta tai suostumusta, toisin sanoen esimerkiksi myönteistä kansanäänestyksen tulosta (ibid.). Taggart huomioikin, että myös käytännössä tämän legitimitetin muodon merkitys on tiedostettu, sillä EU:iin liittyvät kansanäänestykset ovat lisääntyneet viime vuosina. Jopa maissa, joissa kansanäänestykset eivät ole muuten olleet yleinen käytäntö, on järjestetty EU:sta kansanäänestyksiä. (Taggart 2006, 10-12)

Edustuksellisen demokratian ja kansanäänestysten suoran demokratian lisäksi EU:n demokraattisuutta on etsitty myös muista poliittisen toiminnan muodoista. Tässä keskustelussa on esitetty, että demokratia on mahdottomuus niin kauan kuin unionin sisällä ei ole koko sen alueen kattavaa poliittisen keskustelun areenaa, ”demosta” (ks. Habermas 1992). Toisaalta toiset tutkijat pitävät unionia malliesimerkkinä ”konsensusdemokratiasta”. (Wessels 2006, 240) Demokratian ja legitimitetin käsitteet ja niiden käyttö EU-tutkimuksessa sisältää täten paljon muutakin kuin omaan tutkimuskysymykseeni suorimmin liittyvän äänestystulosten kunnioittamisen. Toisaalta keskustelu tuo esiin sen, että kansanäänestykset liittyvät EU:n olemassaolon keskeisimpiin perusteisiin, joten ne eivät ole EU:n kannalta ”koriste”, jota voidaan käyttää tarvittaessa ja tarvittaessa siirtää syrjään ”todellisen päätöksenteon” tieltä. Tämän vuoksi niiden sivuuttamisen ei mielestäni tulisikaan olla mahdollista, ei juridisesti, muttei myöskään poliittisesti.

Perustuslaillisen sopimuksen valmistelun yhteydessä kiinnitettiin erityistä huomiota legitimiteettikysymyksiin (Føllesdal 2006, 153). Sopimusta valmistelemaan perustettiin erityinen

---

⁴³ Lisäksi järjestelmän tuottamat tulokset ovat paitsi legitimitetin muoto, myös keino lisätä legitimitettiä (Føllesdal 2006, 155).

konventti, jonka tavoitteena oli kerätä monialaisempaa jäsenistöä kuin mitä aiemmin sopimusneuvotteluissa käytetyissä hallitustenvälisissä konferensseissa oli ollut. Konventin toiminnasta tiedotettiin julkisesti huomattavan kattavasti. Toisaalta konventin jäsenten valitsijoina toimivat jäsenmaiden hallitukset, joten edustajien valintaprosessi oli hallitusten käsissä yhtä tiukasti kuin ennenkin. (Eurooppa-valmistelukunta, WWW-dokumentti) Castiglione ja Schönlau näkevät perustuslaillisen sopimuksen osana jatkumoa, joka alkoi Teräs- ja hiiliyhteisön perustamisesta ja on asteittain vienyt unionia perustuslaillisempaan suuntaan (2005, 291). Näin ollen heidän vertailukohtansa on aiempien sopimusmuutosten valmistelu. Castiglione ja Schönlau toteavatkin kansalaismielipiteen huomioimisen astuneen jälleen askeleen eteenpäin perustuslailliseen sopimukseen liittyvän prosessin myötä. Tätä kuvaa heidän mukaansa se, että toisin kuin 50 vuotta aiemmin, perustuslaillisen sopimuksen yhteydessä myönnettiin ainakin retoriikan tasolla, että uudistus tarvitsisi kansalaisten hyväksynnän, jotta se olisi legitiimi (ibid.).

5.2. Kansanäänestykset

Kansanäänestysten voi ajatella olevan yksinkertainen keino selvittää kansalaisten kannatus unionin keskeisille hankkeille. Äänestyksiä koskevassa akateemisessa keskustelussa on kuitenkin pyritty osoittamaan, että tämä kansanäänestysten perustavoite ei useinkaan toteudu EU:ta koskevissa äänestyksissä. Kirjallisuudessa on esitetty useita syitä sille, miksi kansanäänestys ei ainakaan kaikissa tapauksissa toimi siten kuin sen tulisi toimia, eli luotettavana kansalaisten kantojen esiintuojana (ks. Ray 2005, Franklin, van der Eijk ja Marsh 1995).

EU-tutkimuksen piirissä moni tutkija jakaa Rayn näkemyksen kansanäänestyksistä: harvoin käytetty, tylppä instrumentti, jonka yhteydessä eurooppalaiset kysymykset usein jäävät taktisten manööverien jalkoihin (2006, 273). Kiinnostus äänestäjien käyttäytymiseen kansanäänestyksissä on kuitenkin ollut varsin suurta Eurooppa-tutkimuksen kentällä. Reifin ja Schmittin (1980) teoria toisen asteen vaaleista on vaikuttanut tällä tutkimuksen saralla varsin voimakkaasti. Teorian mukaisesti muun muassa Franklin tutkimusryhmineen on pyrkinyt selittämään EU-kansanäänestyksiä äänestykset järjestäneiden hallitusten suosion tai epäsuosion perusteella (1995). Käsitös toisen asteen vaaleista on ollut siinä määrin hallitseva, että sen voi sanoa seuranneen sallivaa konsensusta kansalaisten EU-mielipiteisiin perehtyneen tutkimuksen keskiönä. Tämä näkyy muun muassa siten, että jopa ne tutkijat, jotka – päinvastoin kuin toisen asteen vaalien teoriassa - pitävät mahdollisena, että kansalaiset todella äänestävät äänestyksen kohteena olevista

kysymyksistä, perustelevat usein tutkimustaan suhteessa toisen asteen vaaleja koskevaan teoriaan (ks. esimerkiksi Svensson 2002).

Garry, Marsh ja Sinnott toteavat tutkimuksen jakautuneen kahteen leiriin: niihin, jotka pyrkivät selittämään äänestystuloksia muiden kuin äänestyksen kohteena olleiden kysymysten perusteella, eli toisen asteen vaalien teorian mukaisesti, sekä niihin, joiden mukaan kansalaisten äänestysratkaisuun vaikuttaa heidän suhtautumisensa EU:iin ja integraatioon, eli äänestäjät äänestävät siitä kysymyksestä, johon äänestyksellä onkin tarkoitus saada kansalaisten kanta (2005, 203).

De Vreese ja Boomgaarden listaavat kirjallisuudessa useimmin esitettyjä äänestyskäyttäytymiseen vaikuttavia syitä. Näitä ”tavanomaisia epäiltyjä” ovat heidän mukaansa kognitiivinen mobilisoituminen eli henkilökohtaiset arvot, joita kansalainen näkee EU:n edistävän; taloudelliset hyöty- tai haitta-arviot, tyytyväisyys kansalliseen hallitukseen sekä äänestäjän asema yhteiskunnassa ja poliittis-ideologiset mieltymykset⁴⁴. Uudempia selitysmalleja on etsitty mm. kansallisen identiteetin osasista tai uhkasta, jonka kansalaiset kokevat EU:n aiheuttavan kansalliselle identiteetilleen tai kulttuurilleen. De Vreese ja Boomgarden lisäävät itse listaan asenteet maahanmuuttajia kohtaan. (2005, 60)

Uusimmissa tutkimuksissa on pyritty tutkimaan kriittisesti, miten vanhemmassa kirjallisuudessa esitetyt käsitykset kansalaisten kyvyttömyydestä ”äänestää itse asiasta” ovat muodostuneet. Svensson (2002, 735) toteaa, että tutkimuskirjallisuudessa oletetaan usein kansanäänestysten aiheiden olevan kansalaisille vähämerkityksellisiä – perustelematta, mihin arvio aiheiden vähämerkityksellisyydestä perustuu. Samoin toisen asteen vaaleja koskevien väittämien perusteluna käytetty arvio istuvan hallituksen suosiosta perustuu Svenssonin huomion mukaan usein lehtikirjoittelun perusteella syntyneeseen vaikutelmaan (ibid.). Myös kansalaisten vähäinen tietopohja, jota käytetään perusteluna äänestysten ongelmallisuudelle, todetaan usein ilman, että väite pohjautuisi selvitykseen kansalaisten tiedon tasosta (ks. tästä esimerkkinä Ray 2005). Samoin esimerkiksi Brinegar ja Jolly toteavat, että kansalaismielipiteen tutkimuksen yksi keskeisimpiä olettamuksia on, että vähän koulutetut kansalaiset äänestävät kaikkein EU-vastaisimmin. Käytännössä tällaista yhtymäkohtaa ei kuitenkaan löydy, mikäli esim. Eurobarometrin tuloksia verrataan koulutustasot erotellen. (Brinegar ja Jolly 2005, 156)

---

⁴⁴ Jotkin ”tavanomaisista epäillyistä” voivat nähdäkseni toimia perusteluina myös ensimmäisen asteen äänestämiseksi. Tässä yhteydessä ne on kuitenkin mainittu siksi, että niitä on käytetty perusteluina sille oletukselle, että kansalaiset äänestävät toisen asteen vaalien teorian mukaisesti.

Viime vuosina on myös ilmestynyt joitakin tutkimuksia, joissa pyritään selvittämään, missä olosuhteissa EU-aiheinen äänestys saattaisi olla ensimmäisen asteen äänestys. Garryn, Marshin ja Simmottin löydös on, että ”asiasta äänestäminen” lisääntyy sitä enemmän, mitä tärkeämpänä kysymystä pidetään, mitä paremmin kansalaiset tuntevat äänestyksen kohteena olevan sopimuksen sisällön, ja mikäli äänestys on sitova eikä neuvoa-antava (2005, 204-205). Svensson päätyy samaan tulkintaan analysoituaan kaikkia viittä EU:ta koskevaa kansanäänestystä, jotka Tanskassa on käyty (2002).

Oma tutkimukseni käsittelee kysymystä siitä, miten oli mahdollista edetä negatiivisen äänestystuloksen jälkeen - ei kysymystä siitä, miten EU-tutkimus näkee kansanäänestykset. Nämä EU-tutkimuksessa esitetyt yleiset käsitykset kansalaismielipiteestä ja kansanäänestyksistä eivät kuitenkaan ole minun tutkimukselleni merkityksettömiä. Ensinnäkin olen halunnut kuvata sitä, miksi pidän kansanäänestysten tuloksia ja niiden kunnioittamista EU:n kannalta tärkeinä. Myös EU-tutkimuksen suhde niihin on tärkeä. Toiseksi aiempi kirjallisuus luo sen diskursiivisen kontekstin, jossa vuoden 2005 negatiivisia äänestystuloksia kommentoidaan. Akateemisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu, että artikkeleissa tutkijat viittaavat aiempiin tutkimustuloksiin. Näin Ranskan ja Hollannin vuoden 2005 äänestysten jälkeistä tilannetta analysoiva tutkija joutuu vähintäänkin pohtimaan tilannetta suhteessa vanhempiin teorioihin. Aiemmistä tutkimuksista saattaa myös löytyä ”valmis vastaus”, jota voi soveltaa tämän tilanteen analyysiin.

Aiempi tutkimus näyttäisi suosivan äänestystulosten tulkitsemista joksikin muuksi kuin kansalaisten ilmaukseksi siitä, haluavatko he perustuslaillisen sopimuksen tulevan voimaan. Toisaalta sekä Ranska että Hollanti ovat EU:n alkuperäisjäseniä, joten kummassakin voi olettaa kansalaisilla olevan pitkältä ajalta EU-tietoa. Ranskalaiset ovat myös aiemmin äänestäneet EU:n perussopimusmuutoksista.⁴⁵ Lisäksi kummassakin maassa äänestysprosentti oli korkea⁴⁶.

---

⁴⁵ Ranskalaiset äänestivät Maastrichtin sopimuksesta vuonna 1992.

⁴⁶ Ranskassa äänesti 69% äänioikeutetuista (Conseil constitutionnell, WWW-dokumentti), Hollannissa 61,6% (BBC News, WWW-dokumentti).

6. MITEN ON MAHDOLLISTA, ETTÄ EU:SSA EDETTIIN LÄHES IDENTTISEN HANKKEEN KANSSA, VAIKKA PERUSTUSLAILLINEN SOPIMUS ÄÄNESTETTIIN KUMOON KAHEDESSA JÄSENMAASSA?

Demokratian, myös äänestystulosten, kunnioitus on EU:ssa niin keskeinen arvo, että sen sivuuttaminen ei tunnu EU-kontekstissa mahdolliselta. Alkuperäinen perustuslaillinen sopimus ja Lissabonin sopimus ovat kuitenkin niin suurelta osin identtisiä, että huoli tällaisesta sivuuttamisesta on mielestäni tässä tapauksessa perusteltu. Tämän johdosta ja EU:n arvoperustan huomioiden voisi olettaa, että uutta sopimusta olisi kauhisteltu ja paheksuttu. Näin ei kuitenkaan käynyt. Perustuslaillista sopimusta koskevassa diskurssissa on muodostettu merkityksiä, jotka ovat mahdollistaneet äänestystulosten sivuuttamisen, tehneet sen järkeväksi tai jopa välttämättömäksi. Tämä koskee myös akateemista diskurssia, jota analysoin seuraavassa näiden äänestystulosten sivuuttamisen näkökulmasta. Analysoin ja esittelen ensiksi aineistoani teksti kerrallaan, minkä jälkeen analysoin diskurssia kokonaisuutena. Analyysissa pyrin tuomaan esiin, kuinka keskeisten toimijoiden ja näiden välisten suhteiden kuvaus luo tiettyjä arvoasetelmia (vrt. käsitteiden linkittyminen toisiinsa, luku 3) ja kuinka tässä itsessään on kyse vallan käytöstä, sillä kuvauksilla – tieteenalan diskurssilla - on toimijoita luova ja ohjaava vaikutus.

6.1. Aineiston valinnasta

Valitessani analyysiini kohteeksi materiaalia jouduin luonnollisesti tekemään useita linjanvetoja, joista monet olivat kaikkea muuta kuin itsestään selviä tai edes helppoja. Ensimmäisessä vaiheessa päädyin rajaamaan aineistoni akateemisten aikakauslehtien artikkeleihin. Valintani perustui siihen, että halusin keskittyä ajankohtaiseen aineistoon, jonka osalta on mahdollista nähdä tietoistakin pyrkimystä politiikan ohjaamiseen. Tällä rajauksella perustelen myös lähtöolettamustani siitä, että nämä tekstit ja se diskurssi, jonka keskeinen osa tekstit ovat, on ollut vaikuttamassa poliittisten päätösten syntymiseen.⁴⁷ Samalla näen, että poliittisen ja akateemisen keskustelun välille on

---

⁴⁷ Periaatteessa mikä tahansa teksti saattaa olla ratkaisevassa asemassa poliittisessa päätöksenteossa. Hansen on ratkaissut omassa tutkimuksessaan ongelman käyttämällä keskeisimpänä aineistonaan tekstejä, jotka päättäjät, tässä tapauksessa Yhdysvaltain presidentti, oli itse nimennyt päätöksentekoon voimakkaasti vaikuttaneiksi teksteiksi (2006). Aina tällainen seikka ei ole tiedossa, eivätkä päättäjätkään välttämättä tietoisesti selvittä edes itselleen, mitkä heidän lukemistaan teksteistä ovat olleet päätöksenteolle keskeisimpiä. Tämän johdosta oma tekstivalintani keskittyy niihin teksteihin, jotka ovat diskurssissa mahdollisimman keskeisessä asemassa. Oletan, että näitä tekstejä tai pikemminkin niissä esitettyjä argumentteja päättäjät eivät ainakaan ole välttäneet huomaamasta. Vaikka yksittäisen päättäjän lukema materiaali saattaa poiketa tästä, perussopimushankeessa on kyse Euroopan laajuisesta konsensuksesta – käytännössä päättäjiä on siis huomattavan suuri joukko: eritasoisia virkamiehiä, poliitikkoja, journalisteja, muita yhteiskunnallisia

mahdotonta muodostaa kausaalisuhdetta, sillä kummankin tyyppiset argumentit muodostuvat osana samaa diskurssia ja ovat täten toinen toisilleen konstitutiivisia. Poliittiset argumentit ovat muokanneet akateemisia argumentteja. Kuvaamalla akateemisia argumentteja kuvaankin samalla myös poliittisia argumentteja, enkä jotakin taustavoimaa, joka kausaalisesti olisi aiheuttanut poliittisen diskurssin (tai päinvastoin).

Systemaattinen EU-tutkimuksen läpikäyminen olisi ollut mahdoton tehtävä, sillä tutkimusta tehdään, paitsi EU:n alueella ja Yhdysvalloissa, myös muualla maailmassa. Ben Rosamond toteaa, että tieteenalan järjestöistä (European Community Studies Associations) jäsenmäärältään kymmenen suurimman joukossa on muun muassa Japanin (3.) Venäjän (8.) ja Korean tasavallan (10.) EU-tutkimuksen järjestöt (2006, 7). Vaikka suuri osa alan artikkeleista julkaistaan englanniksi, tutkimusta tehdään paljon myös muilla kielillä. Useiden kansallisten EU-tutkimuksen julkaisujen hankkiminen olisi ollut myös käytännössä hyvin hankalaa. Tällainen aineisto olisi ollut liian laaja jopa monihenkiselle tutkijaryhmälle, saati sitten yhden pro gradu -työn varsin rajatulle mitalle. Käytännössä olisin saavuttanut tällaisella taustatyöllä todennäköisesti vain varsin rajallisen hyödyn. Etsimäni tutkimuksen kentän keskiö tai valtavirran ydin on määritelmällisestikin sellainen, että se ilmenee myös ”keskeisiin” lähteisiin perustuvan tutkimuksen avulla. Ben Rosamond toteaa nimenomaan EU-tutkimukseen tai integraatiotutkimukseen keskittyviä tieteellisiä aikakauslehtiä olevan kuusi: *European Foreign Affairs Review*, *European Integration Online Papers*, *European Union Politics*, *Journal of Common Market Studies*, *Journal of European Integration/Revue d’Intégration Européenne*, *Journal of European Public Policy* (2006, 10)⁴⁸. Kävin näistä lehdistä läpi kesäkuun 2005 ja lokakuun 2007 välillä ilmestyneet numerot. EU-tutkimusta käsitteleviä

---

mielipidevaikuttajia, joiden hyväksyntä tai joiden enemmistön vastustuksen puute ja ymmärrys hankkeelle on vallinnut perussopimusuudistuksen osalta ja ollut tarpeen, jotta toteutuneen kaltainen eteneminen hankkeessa on mahdollinen. Olettamukseni on, että mikäli näiden kaikkien päättäjien päätöksenteon aikana lukemat tekstit sekä laajimmalle levinneet argumentit olisi mahdollista yhdistää tutkimusaineistoksi, jossa kullakin tekstillä olisi painoarvo sen mukaan, miten moni päättäjä tuntee sen teesit, suurimman painoarvon saavuttaisivat juuri nk. mainstream-julkaisujen (ja – tutkijoiden) tekstit.

⁴⁸ John T.S. Keeler huomioi laajassa, EU-tutkimuksen kenttää kvantitatiivisesti arvioineessa tutkimuksessaan yllä mainittujen lehtien ohella kansalliset politiikan tutkimuksen julkaisut *American Political Science Review*: APSR (Yhdysvallat), *Political Studies*: PS ja *British Journal of Political Science*: BJPS (Iso-Britannia), *Revue française de science politique*: RFSP (Ranska), *Politische Vierteljahresschrift*: PV (Saksa) sekä *Rivista Italiana di Scienza Politica*: RISP:n (Italia). Näiden ohella Keelerin tutkimus kattoi seuraavissa aikakauslehdissä julkaistut EU-aiheiset artikkelit: *Comparative Political Studies* (CPS), *Comparative Politics* (CP), *European Journal of Political Research* (EJPR), *Government and Opposition* (Gov.&Opp.), *Governance* (Gov.), *International Affairs* (IA), *International Organization* (IO), *Policy and Politics* (P&P), *Politics and Society* (P&S), *Public Administration* (PA), *Publius* (Pub.), *Survival* (Sur.), *West European Politics* (WEP) ja *World Politics* (WP). Näiden kaikkien julkaisujen systemaattinen läpikäyminen oli työni kannalta mahdotonta – Keelerin tutkimusta, joka tosin kattoi myös alalla julkaistut väitöskirjat, teki hänen apunaan kaksi assistenttia ja siinä perehdyttiin aineistoon ainoastaan siinä määrin kuin kvantitatiivisten mittarien käyttämiseksi oli tarpeen (esim. tutkimusaiheiden kategorisointi ryhmiin). Pyrin kuitenkin aineistoa valitessani seulomaan erityisen tarkasti edellä luetelluista lehdistä löytyneet, tutkimukseni kannalta lupaavat artikkelit.

artikkeleita ilmestyy näiden ohella myös muissa politiikan tutkimukseen erikoistuneissa lehdissä. Tämän vuoksi etsin myös Tampereen yliopiston tilaamista elektronisista lehdistä sanahaulilla Euroopan unionin perustuslaillista sopimusta ja äänestystä käsitelleitä tekstejä.

Potentiaalisia aineiston artikkeleita seuloessani kiinnitin huomiota siihen, että niissä viitattiin selvästi perustuslailliseen sopimukseen. Lisäksi pyrin välttämään artikkeleita, joissa pohdittiin vain jonkin perustuslaillisen sopimuksen osan hyödyllisyyttä unionille. Vaikka näissäkin varmasti käsitellään identiteettejä, sopimuksen yksittäisiin osiin keskittyneen tutkimuksen analysointi ei vastaa tutkimuskysymykseeni kovin hyvin jo siitäkään syystä, että Ranskan ja Hollannin äänestyksissä ei ollut mahdollista äänestää sopimuksen osista erikseen. Mikäli näin olisi ollut, argumentointi sekä politiikassa että akateemisissa tutkimuksissa olisi varmasti ollut kokonaisuudessaan erilaista. Lisäksi haluan kiinnittää huomiota siihen seikkaan, että jotkin EU-teoriat tarjosivat ei-äänestyksille selvästi valmiimpia mahdollisia selitysmalleja kuin toiset. Akateemiselle tiedolle on luonteenomaista, että jotkut teoriat ja kysymykset liittyvät kiinteämmin toisiinsa.

Lopulta aineistokseni rajautuivat seuraavat artikkelit: Gilles Ivaldi: "Beyond France's 2005 Referendum on the European Constitutional Treaty: Second-Order Model, Anti-Establishment Attitudes and the End of the Alternative Utopia" (West European Politics, 2006), Ben Crum: "Party Stances in the Referendums on the EU Constitution" (European Union Politics, 2007), Giandomenico Majone: "The common sense of European Integration" (Journal of European Public Policy, 2006), Thomas Risse ja Mareike Kleine: "Assessing the Legitimacy of the EU's Treaty Revision Methods" (Journal for Common Market Studies, 2007), Vivien A. Schmidt: "Trapped by their ideas: French élites' discourses of European integration and globalization" (Journal of European Public Policy, 2007) ja Andrew Moravcsik: "What can we learn from the Collapse of the European Constitutional Project?" (Politisches Vierteljahrsschrift, 2006)⁴⁹.

Tutkimuksessani käsittelen aineistoani ainoastaan tutkimuskysymykseni kannalta. Näin pyrin saavuttamaan kaksi seikkaa: keskittämään analyysin ainoastaan huomionarvoisimpiin löydöksiin sekä mahdollistamaan sen, että lukijan on mahdollista saada jonkinlainen kuva analyysin käytännön toteutuksesta ilman, että tekstin pituus tämän vuoksi paisuu kohtuuttomasti. En ole valinnut

---

⁴⁹ Artikkeleista kaksi keskittyy pääasiallisesti Ranskaan, loput eivät rajaa tutkimusta pääasiallisesti kansallisuuden mukaan. Aineistossani ei ole pelkästään Hollannin tilannetta kuvannutta artikkelia, sillä seuloessani materiaalissa yhteen maahan keskittyneet artikkelit koskivat Ranskaa.

aineistoni artikkeleita siksi, että pyrkisin osoittamaan niiden olevan jollain tavoin väärässä tai näkökulmiltaan erityisen rajoittuneita. Analyysiani ei myöskään tule käsittää tekstien hyvyyden tai huonouden arvioinniksi.

Aineistovalintani oli toisaalta ihanteellinen, toisaalta haasteellinen. Olen opintojeni aikana lukenut mittavan määrään Eurooppa- ja integraatioaiheisia tekstejä, mistä oli merkittävä etu diskurssianalyysin vaatimassa huolellisessa aiheeseen perehtymisessä. Toisaalta aineistoni koostui sellaista kirjoittajien artikkeleista, joiden tekstejä olen lukenut opiskellessani. Analyysissä oli omat haasteensa, kun luinkin näitä kirjoittajia nyt ”toisella tavalla”. Analyysia tehdessäni pohdin useaan otteeseen, tulisiko minun huomioida jotenkin se, mitä tiesin kirjoittajista etukäteen. Lopulta päädyin siihen tulokseen, etten vertaa artikkeleita esimerkiksi kirjoittajiansa muihin teksteihin; kysehän on nimenomaan siitä, miten nämä tekstit toimivat tässä tutkimukseni diskurssissa. Vaikka viittaan teksteihin yleisen käytännön mukaisesti kirjoittajien sukunimillä, en analysoi kirjoittajia itseään vaan tekstien muodostamaa diskurssia. Kirjoittajien kuuluminen eri tieteellisiin ”leireihin” tai muut vastaavat taustatekijät ja sen spekulointi, missä määrin ne ovat vaikuttaneet kyseisen artikkelin kirjoittamiseen, eivät ole tämän tutkimukseni kohteita, enkä käsittele niitä seuraavassa.⁵⁰ En myöskään halua tutkimuksessani korostaa kansainvälisen politiikan sisäistä kiistelyä eri suuntausten välillä, vaan päinvastoin katson, että metodologisista ja epistemologisista erimielisyyksistä huolimatta tieteenalan diskurssi kokonaisuutena nostaa hegemoniseen asemaan, eli luonnollistaa joitakin poliittisia argumentteja. Erimielisyyksistä huolimatta tieteenala on kokonaisuus, jolla on yhteiskunnallinen vaikutus tästä kokonaisuuden roolistaan käsin. Aineistoni artikkelien välillä on toki mielipide- tai näkemuseroja. Yksimielisyys näyttyy kuitenkin siinä, millaisista taustaolettamuksista käsin tutkimusta lähdetään tekemään, tai siinä, minkä tyyppiset kysymykset nähdään tutkimisen arvoisina.

Aineiston artikkelien julkaisuajankohdat kertovat myös jotain poliittisten tapahtumien ja akateemisen diskurssin keskinäisestä suhteesta. Aineistoni artikkeleista enemmistö on julkaistu vasta suhteellisen lähellä uuden konsensuksen syntyhetkeä, 3 artikkelia vuonna 2006 ja 3 artikkelia vuonna 2007. Artikkeleista viimeinen, V.A. Schmidtin ”Trapped by their ideas” on julkaistu vasta lokakuussa 2007. Sen voikin nähdä ennemmin tehtyä ratkaisua ja sen ”perusteluita”

---

⁵⁰ Yleisemminkään analyysini tavoitteena ei ole selvittää analysoitavan materiaalin kirjoittajien ”syvimpiä ajatuksia” tai ”todellisia vaikuttimia” (ks. hermeneuttisesta tutkimusotteesta luku 3).

yhteenvertävänä⁵¹ kuin omana itsenään päätöksentekoon vaikuttaneena, mutta mielestäni se oli hyvä liittää aineistoon tämänkin takia.

6.2. Aineistoni artikkelit

6.2.1. Ivaldi: ”*Beyond France’s 2005 Referendum on the European Constitutional Treaty: Second-Order Model, Anti-Establishment Attitudes and the End of the Alternative Utopia*”

Gilles Ivaldin artikkeli on julkaistu tammikuussa 2006, mikä merkitsee sitä, että se on kirjoitettu suhteellisen pian alkukesän 2005 kielteisten äänestystulosten jälkeen.⁵² Artikkelin pyrkii antamaan yleiskuvan Ranskan äänestystuloksen syistä kuvaamalla eliitinvastaisuutta sekä protestiäänestämistä, joka tässä tapauksessa johtui etenkin pettymyksestä sosiaalisten kysymysten hoitoon (47).

[R]elevantteja selityksiä ranskalaisten äänestykselle vuoden 2005 kansanäänestyksessä ovat perusteellinen, niin oikeiston kuin vasemmistonkin hallitsevia puolueita kohdannut legitimitiivikriisi; äänestäjien syvään juurtunut johtavan luokan vastainen asenne sekä uusien, poliittisen kentän äärihaidoille sijoittuvien oppositiotoimijoiden nousu ja institutionalisoituminen (47).⁵³

Kielteinen äänestystulos on artikkelin perusteella valitettava asia, epäonnistuminen. Ivaldi kuvasi sen esimerkiksi olevan ”[Presidentti Chiracin] henkilökohtainen epäonnistuminen Eurooppakysymyksessä (65)”⁵⁴.

Ivaldi kuvaa artikkelissaan äänestystä edeltänyttä kampanjointia. Sopimuksen hyväksymistä kannattaneiden toiminnan hän kuvaa arvoneutraalein tai positiivisin, jatkuvuutta korostavin termein: ”puoluekurin ja uskollisuuden korkea taso (53)”⁵⁵ tai ”erittäin tarvittu vahvistus (54)”⁵⁶. Erimieliset puolestaan on kuvattu negatiivisesti arvottuvilla sanoilla, kuten radikaali tai systeemin vastainen:

---

⁵¹ Ks. luku 3 tekstien intertekstuaalisuudesta, eli siitä, että tekstit sisältävät myös muita diskurssissa esitettyjä ajatuksia kuin kirjoittajan omat ajatukset.

⁵² Sivulla 65 Ivaldi viittaa Ranskan sosialistipuolueen marraskuun 2005 jäsenäänestykseen tulevaisuudessa tapahtuvana tapahtumana.

⁵³ [A] relevant explanation of the French vote in the 2005 referendum lies with the profound crisis of legitimacy faced by all governing parties of the left and the right, the development of deeply rooted anti-Establishment attitudes in the electorate as well as the rise and subsequent institutionalisation of new opposition actors on the extreme fringes of the political spectrum. (Kaikki luvun 6 suomennokset ovat omiani.)

⁵⁴ The personal failure of [President Chirac] over the European issue...

⁵⁵ high level of party discipline and loyalty

⁵⁶ much needed reinforcement

Ei-puolella yhdistyi melko kirjava kokoelma pieniä marginaalisia ja/tai radikaaleja systeemin vastaisia puolueita, jotka sijoittuvat hajanaisesti perinteiselle vasemmisto-oikeisto akselille (55).⁵⁷

Vastustajien toimintaa Ivaldi kuvaa oveluudeksi tai kuvaa vastustajat epäluotettavina tai moraalisesti lipsuvina. Ivaldin mukaan ei-puolen esiin nostamat asiat eivät kuuluneet äänestyskamppailuun:

De Villiers osoittautui erityisen menestyksekkääksi yhdistäessään ovelasti – ja asiaan kuulumattomasti – perustuslaillisen sopimuksen ja sellaiset kysymykset kuin maahanmuuton ja Turkin pääsyn unionin jäseneksi (55).⁵⁸

Julkisista tapaamisista poissa pysynyt sosialistipuolueen kapinallisjohtaja Laurent Fabius [...] (61).⁵⁹

Ivaldi kuvaa laajasti myös puolueiden valintoja ei- ja kyllä-leirin välillä (49-69). Tässä osiossa Ivaldi kuvaa puolueiden valinnat pitkälti taktisina, valintoina, joihin puolueet usein ”päätyivät” äänestäjiensä kantojen vuoksi.

Ivaldi toteaa korkean äänestysprosentin lisäävän äänestyksen merkitystä (48). Ivaldi toteaa myös kansalaisten äänestäneen retrospektiivisesti integraatioprosessista kokonaisuudessaan (49). Ivaldi ei kuitenkaan pohdi, miten unionia tai perussopimusehdotusta tulisi muuttaa näiden löydösten perusteella. Syytä äänestystulokseen etsitään sen sijaan ranskalaisen yhteiskunnan sisällä vallitsevasta luottamuspulasta. Ivaldi asettaa vaihtoehtoisista selitysmalleista vastakkain teorianmallin, jossa äänestyksen kohteena olevan EU-kysymyksen sijaan tulkitaan kansalaisten antaneen epäluottamuslauseen istuvalle hallitukselle, sekä toisaalta syvemmän ranskalaisen yhteiskunnan kriisiin. Näistä Ivaldi näkee syvemmän yhteiskunnallisen kriisin olevan se selitysmalli, joka kuvaa tilannetta Ranskassa. (49, 53, ss.)

Kuitenkin, luottaminen oletukseen siitä, että kyseessä on ”protesti-” tai ”vastustus-” äänestys, jättäisi epäilemättä huomioimatta riittävästi tämän uuden, Ranskan politiikkaa ravisuttaneen ilmiön perustavanlaatuisen luonteen ja poikkeuksellisen suuruuden (49).⁶⁰

---

⁵⁷ The No constituency brought together a fairly heterogeneous collection of minor fringe and/or radical anti-system parties placed disparately on the traditional left–right axis.

⁵⁸ De Villiers proved particularly successful in cunningly – and improperly – linking the European Constitution issue with those of immigration and the accession of Turkey to the Union.

⁵⁹ Absent from public meetings, PS rebel leader Laurent Fabius [...].

⁶⁰ Yet, the reliance ’protest’ or ’dissent’ vote hypothesis would undoubtedly fail to account satisfactorily for the profound nature and exceptional magnitude of this new tremor in French politics.

Vuoden 2005 vaalikamppailu rakentui systeeminvastaisuuden ympärille. Tuolla hetkellä systeeminvastaisuus osui lähes täysin päällekkäin sen kuilun kanssa, joka muodostui perustuslaillisen sopimuksen kannattajien ja vastustajien välille.(53)⁶¹

Täten argumentaatio ohjaa diskurssia sivuun itse sopimuksesta, sillä siinä ongelmallisena ei näyttäydy sopimus, vaan ranskalaisen yhteiskunnan kriisi. Tällaisella ajatuksella on luonnollisesti seurauksensa: looginen johtopäätös sille on keskittyä ranskalaisen kriisin selvittämiseen, ei perustuslaillisen sopimuksen sisällön tai eurooppalaisen integraatioprosessin muokkaamiseen.

Johtopäätöksillä on tieteellisessä artikkelissa erityinen painoarvo. Ivaldi kuvaa artikkelinsa loppupäätelmissä ensimmäisen kahden kolmasosan verran äänestyksen vaikutusta ranskalaispoliitikkojen välisiin voimasuhteisiin. Loppuosa päätelmistä jakautuu puoliksi: ensimmäisessä osassa Ivaldi arvioi EU-kysymysten näkyvyyttä tulevissa ranskalaisissa vaaleissa, toisessa osassa äänestyksen vaikutusta kansainvälisesti sekä sen vaikutusta perustuslaillisen sopimuksen tulevaan kohtaloon. (65-69) Sopimuksen sisältö, osittain jopa sen olemassaolo itsessään, on täten myös loppupäätelmissä ”sivuroolissa”.

6.2.2. Crum: ”Party Stances in the Referendums on the EU Constitution”

Crumin artikkeli ”Party Stances in the Referendums on the EU Constitution” käsittelee puolueiden kantojen vaikutusta perustuslaillista sopimusta koskevien kansanäänestysten tuloksiin. Empiirisessä tutkimuksessaan Crum erottaa toisistaan hallitus-, oppositio- ja protestipuolueet, joiden kantoja sopimukseen hän vertaa äänestystulokseen niissä neljässä maassa, joissa kansaäänestys käytiin, sekä näiden kantojen jakautumista toisaalta hallitus-oppositio-dynamiikan, toisaalta ideologisten (eli muiden kuin hallitus-oppositio-dynamiikan sanelemana taktisesti valittujen) kantojen mukaan kaikissa niissä kymmenessä maassa, joissa äänestykseen valmistauduttiin. (62, ss.) Poliitikon oman kannan valinta on siten Crumin mukaan lähtökohtaisesti aina valinta taktisen tai ideologisen kannan välillä, elleivät nämä satu osumaan yhteen.

---

⁶¹ In 2005, the space for electoral competition was deeply structured by the anti-system dimension which overlapped almost entirely on that particular occasion with the cleavage that developed over the acceptance or rejection of the European Constitutional Treaty.

Crumin mukaan toisen asteen vaalit, kuten kotimaisen poliittisen tilanteen mukainen protestiäänestäminen EU-vaaleissa sen sijaan, että niissä äänestettäisiin käsillä olevista EU-kysymyksistä, ei ole niin yleistä kuin kirjallisuudessa on joskus väitetty. Crum hyväksyy ajatuksen, jonka mukaan EU-kansäänestysten käyttäminen toisen asteen vaaleina vähenee, mikäli jäsenmaassa on pitkä perinne EU-kansäänestyksistä, sillä silloin kansalaiset ovat paremmin perehtyneitä EU-kysymyksiin. (63) Puolueet pystyvät kuitenkin ohjaamaan sitä, tuleeko vaaleista pääasiallisesti toisen asteen vaalit vai ei, etenkin mikäli kansalaisilla on suhteellisen vähän tietoa EU-kysymyksistä:

Jos äänestäjät todella pitävät kansäänestyksiä toisen asteen kansallisina vaaleina, puolueet voivat hyvinkin huomioida tämän strategioissaan. Kyseessä on itse itseään vahvistava suhde, sillä strategia, jonka puolueet valitsevat, voi puolestaan vaikuttaa kansalaisten käsitykseen kansäänestyksestä. (64)⁶²

Jos puolueet päättävät suhtautua äänestykseen hallituksen suosion mittarina enemmän kuin äänestyksenä kyseessä olevasta asiasta, puolueilla voi olla suuri vaikutus toisen asteen vaaleihin viittaavien piirteiden vahvistumiseen. (64)⁶³

Vaikka Crum teorian esittelyssään tutkii mahdollisuutta siihen, että kansalaiset äänestäisivät itsenäisesti äänestyksen kohteena olevasta asiasta, omassa varsinaisessa tutkimusasetelmassaan Crum esittää äänestystulokset puolueiden kantojen seurauksina. Tämä on ainut asetelma, jota Crum tutkii. Tutkimukseensa perustuen Crum katsoo voivansa sanoa jotakin *äänestysten tuloksista* (77-79).

Crum toteaa, että kaikissa kansäänestyksen järjestäneissä maissa perustuslaillista sopimusta vastustivat vain protestipuolueet poliittisen kentän ääripäissä (75). Näin ollen äänestysten tulos riippui valtavirtapuolueiden kyvystä taivuttaa äänestäjensä kannalleen.

Protestipuolueet ovat olleet kaikkein menestyksekkäimpiä ohjaamaan äänestäjensä äänestämään ”ei”. (75)⁶⁴

Luxemburgin myönteinen tulos oli paljolti sen ansiota, miten tehokkaasti pääministeri Junckerin pitkäaikainen hallituspuolue, Kristillinen sosiaalinen kansanpuolue, piti äänestäjensä kurissa. (76)⁶⁵

---

⁶² If indeed voters approach referendums as second-order national elections, then parties may well want to recognize this in their strategies. Furthermore, this is a recursive relationship since the strategy that parties adopt may in turn influence voters' perception of the referendum.

⁶³ If parties choose to approach the referendum as a test of the government's standing rather than strictly on the basis of the issue at hand, they can have a big hand in reaffirming its second-order character.

⁶⁴ Protest parties... have been most successful in cueing their voters to vote 'No'.

⁶⁵ The positive result in Luxembourg was primarily secured by the effectiveness of Prime minister Juncker's senior government party, the Christian Social People's Party (CSV), in keeping its followers in line.

Ranskan tapauksessa sopimusta kannattaneen opposition surkea suoritus on päinvastoin kaikkein huomiota herättävin. Päätettyään kannattaa kyllä-puolta... [se] ei onnistunut taivuttamaan äänestäjiään ja joutui huomaamaan äänestäjiensä enemmistön häipyvän toiselle puolelle. (76-77)⁶⁶

[Hollannin kansanäänestyksen] tapauksessa hallituspuolueiden heikko suoritus herättää huomiota, sillä heidän äänestäjiensä jakautuivat lähes tasan. (77)⁶⁷

... kansanäänestyksen voittaminen riippuu hallituspuolueista(79).⁶⁸

Crumille kaksi perustavaa kysymystä on puolueiden sisällä tapahtuva hajonta näiden pyrkiessä sovittamaan yhteen strategisia ja ideologisia tavoitteita sekä puolueiden kyky saada puoluetta kansallisissa (parlamentti)vaaleissa äänestäneet kansalaiset äänestämään puolueen virallisen kannan mukaisesti.

Crumin mukaan oppositiopuolueiden ei ole realistista odottaa pysyvän yhtenäisinä, mikäli puolue asettuu hallituksen kanssa samalle kannalle. Hallituspuolueissa puolestaan hajontaa ei esiintynyt. Näin puolueiden sisäinen hajonta, millä Crum tarkoittaa eroja poliitikkojen kannoissa, ei ole merkityksellinen sillä tavoin kuin on puolueiden kyky saada äänestäjät omalle kannalleen. EU-äänestyksen ratkaisevaksi tekijäksi nousee Crumin esityksessä puoluejohtajien kyky hallita äänestäjiään.

Crumin artikkelissa keskeistä on vastuu, jota hän kuvailee poliittisilla johtajilla olevan. Crum esimerkiksi kuvaa poliittisten johtajien pystyvän vaikuttamaan siihen, äänestetäänkö EU-kansanäänestyksessä itse sopimusehdotuksesta vai kansallisten puolueiden suosiosta. Crum katsoo erityisesti hallituspuolueilla olevan vastuun äänestäjien toimista: ”kansanäänestyksen tulos riippuu ratkaisevasti hallituspuolueiden kyvystä saada kannattajansa liikkeelle (62).”⁶⁹

Lopuksi Crum palaa vielä siihen mahdollisuuteen, että kansalaiset määrittäisivät itse kantansa. Hän näkee sen olevan mahdollista, kun maassa on pidetty useita EU-aiheisia kansanäänestyksiä. Tämänkertaisissa äänestyksissä kansalaisten itsenäinen kannanmääritys ei Crumin mukaan ole ollut mahdollista. (79)

---

⁶⁶ In the French case, in contrast, it is the abysmal performance of the pro-Constitution opposition that is most striking. Having decided to endorse the ‘Yes’ camp... failed to sway their voters and found the majority of them defecting to the other side.

⁶⁷ In this case [the Dutch referendum] the poor performance of the government parties stands out, with their followers being almost evenly divided.

⁶⁸ ...it is up to the government parties to win the referendum.

⁶⁹ the outcome of the referendum depends crucially on the ability of governing parties to mobilize their supporters.

6.2.3. Majone: “The common sense of European Integration”

Majonen mukaan perustuslaillista sopimusta koskeneissa äänestyksissä esille tulleen vastustuksen kohde ei ole integraatio sinänsä, sillä ongelma on metodinen eikä itse systeemin kriisi (607). Majonen mukaan unioni on suosinut kehityksessään tapaa, jota hän kutsuu kryptofederalismiksi: ei näkyvästi federalistisena projektina etenevää, vaan käytännönläheistä ja siten vaikeasti huomattavaa kasvua, joka etenee toimialalta toiselle laajentumisen avulla (610-612). Majonen mukaan unioni ei kuitenkaan ole pystynyt toimimaan uusilla aloilla vakuuttavasti (621).

Täten agendan hallinta ja selkeiden vastuun standardien puute antavat komissiolle mahdollisuuden edistää poliittista integraatiota, paisuttaa omaa rooliaan ja samanaikaisesti väittää ratkaisevansa spesifejä ongelmia: varkein tapahtuva integraatio (613).⁷⁰

Majone näkee keskeisenä ongelmana sen, että poliittiset johtajat ovat erkaantuneet kansalaisten toiveista:

Jo mainitussa kirjassa [Ortega y Gassetin Massojen kapina] Ortega y Gasset esittää, että massojen kapina korreloi eliitin aavikoitumisen/hylkäämisen kanssa. Tällä termillä espanjalainen tarkoitti sitä, että johtajilla ei ole suunnitelmia, tavoitteita ja ihanteita. Tämä terminologia vaikuttaa myös tämänhetkisen EU:n johtajuuden kriisin kohtuulliselta luonnehdinnalta. Paluu brutaaleihin, kansallisten intressien puolustamiseen tähtääviin metodeihin paljasti kriisin syvyyden vielä selvemmin kuin perustuslaillisen näytelmän jälkeinen puute jatkosuunnitelmista tai selkeistä tulevaisuudensuunnitelmista. (610)⁷¹

Nykyinen suuntaus, jossa integraatiota pyritään levittämään yhä uusille aloille, on Majonen mielestä ongelmallinen, sillä unionilla ei ole resursseja hoitaa uusia tehtäviään eikä valvoa sitä, miten hyvin sen antamia määräyksiä toteutetaan. Majone palauttaisi unionin selkeämmin puhtaasti taloudelliseen integraatioon keskittyväksi liitoksi:

...vuoden 2005 loppupuoliskon tapahtumat edustavat käännekohtaa EU:n vähemmän sankarillisessa tarinassa. Sinällään ne tarjoavat erinomaisen tilaisuuden harkita uudelleen integraation perusmerkitystä: mitkä ovat prosessin todella merkittävät ja ainutlaatuiset piirteet pikemminkin kuin kömpelöt ja epäonnistuneet yritykset matkia kansallisvaltiota. (607-608)⁷²

---

⁷⁰ Thus, control of the policy agenda and absence of clear accountability standards allow the Commission to pursue objectives of political integration and self-aggrandizement while pretending to solve specific policy problems: integration by stealth.

⁷¹ In the book already referred to [Revolt of the Masses by Ortega y Gasset], Ortega y Gasset suggests that the revolt of the masses is closely correlated to the desertion of the elites, by which term the Spanish philosopher meant the lack of plans, objectives and ideals of the leaders. This terminology seems again a fair characterisation of the current crisis of leadership in the EU. Even more than the absence of contingency plans so apparent after the constitutional débâcle, and of clear perspectives for the future, the return to brutal methods of defence of the national interests revealed the depth of the crisis.

⁷² ... the events of the second half of 2005 certainly represent a turning point in the less heroic history of the European union (EU). As such, they provide an excellent occasion to reconsider the common sense of European integration: what are the really significant and unique features of this process rather than its clumsy and failed attempts to mimic the nation state.

Majone käyttää yksittäisiä sanoja, joilla on arvottava merkitys. Ongelmallisena pitämänsä kryptofederalismin hän selittää ilmaisulla ”varkain tapahtuva poliittinen integraatio (610)”⁷³. Majone myös kuvaa ”huonoiksi käytöstavoiksi” komission yrityksiä (ja onnistumisia) käyttää omaa toimivaltaansa maksimaalisesti, kun taas neuvoston ja Eurooppa-neuvoston toimivallan maksimaalinen käyttö ei saa samaa arviota. Lisäksi Majone yhdistää tietyt integraation historiassa tapahtuneet *epäonnistumiset* joihinkin instituutionalisiin rakenteisiin. Tämän johdosta ainoastaan tietyt instituutiot yhdistyvät, paitsi tiettyihin tapahtumiin, myös ongelmallisuuteen sinällään.

Majone näkee vastuuvollisuuden hämärtyksen unionin ja kryptofederalismin keskeisenä ongelmana (612). Majonen mukaan unionissa on tehtäviä, joissa tehtävään liittyvän vallan maksimaalinen käyttäminen on tämän vallan väärinkäyttöä. Majonen mukaan juuri näin on käynyt komission toiminnassa. (614) Majonelle ratkaisu onkin komission vallan kaventaminen. Valta tulisi siirtää (takaisin) hallituksille ja hallitusten väliseen päätöksentekoon (ibid).

Samalla Majone argumentoi unionin demokratiavajeen olevan kansalaisten hyväksymää. Eikä ainoastaan hyväksymää, vaan välttämättömyys, hinta, joka on maksettava, jotta *kansalaisten toivoma* yhdistelmä taloudellista integraatiota ja kansallisen suvereniteetin ytimen säilyttämistä olisi mahdollinen (608). Majonen mukaan se, ettei EU-kansalaisia kuulla suoraan EU-päätöksenteossa, on vääjäämättömyys, jota kansalaiset todellisuudessa haluavatkin. (ibid.) Majone toteaa, että tämän todistaa se seikka, että enemmistö niistä äänestäjistä, jotka äänestivät sopimusta vastaan, kannattavat kuitenkin EU-jäsenyyttä:

[J]opa niistä äänestäjistä, jotka äänestivät perustuslaillisen sopimuksen ratifioimista vastaan kesällä 2005, 83 prosenttia Ranskassa ja 73 prosenttia Alankomaissa kertoivat kannattavansa EU:n jäsenenä pysymistä. Voimme päätellä, että niin kutsuttu demokratiavaje on niin sanoakseni demokraattisesti legitimoitu hinta, jonka äänestäjät ovat valmiita maksamaan [...].(608)⁷⁴

Toisin kuin muut artikkelien kirjoittajat, Majone näkee ongelmallisina yritykset minimoida äänestystulosten merkitys:

Komission, Euroopan parlamentin ja neuvoston puheenjohtajat yrittivät aluksi minimoida tapahtunutta kesäkuun 2005 alussa Brysselissä järjestetyssä ylimääräisessä tapaamisessaan... Välimatka tavallisen kansan ja poliittisen, taloudellisen ja älymystön eliitin välillä ei ollut koskaan vaikuttanut pitemmältä. Ortega y

---

⁷³ integration by stealth

⁷⁴ even among those who voted against ratification of the Constitutional Treaty in summer 2005, 83 per cent in France and 73 per cent in the Netherlands expressed support of continued EU membership. We may conclude that the so-called democratic deficit is, so to speak, democratically legitimated, being the price voters are willing to pay[...]

Gassetin 1930-luvulla kirjoittaman bestsellerin nimi, Massojen kapina, sopii täydellisesti Euroopassa tällä hetkellä vallitsevaan tilanteeseen. (609)⁷⁵

Muiden kirjoittajien ajatuksista Majone poikkeaa myös sikäli, että hänestä äänestystuloksilla on merkitys. Majone pyrkii myös tulkitsemaan, mitä tulosten tulisi käytännössä merkitä, eli miten ne tulisi huomioida unionin tulevaisuuden suunnittelussa. Majonen artikkelin perusteella EU-kansalaisilla on ilmeisesti vankka tietämys unionin toiminnasta, sillä hänen mukaansa kansalaiset ovat kyenneet päättämään, että uudet politiikat, kuten rahaliitto, eivät ole tuottaneet niitä tuloksia, joita varten ne alun alkaen perustettiin. Tämän johdosta kansalaiset ovat menettäneet uskonsa nykymuotoiseen integraatioon. (612)

Äänestäjät, kuten kuluttajatkin, ovat kiinnostuneita tuloksista, eivät prosessista. Kun he huomaavat, että rahaliitto ei tuota niitä hyötyjä, joita heille luvattiin, vaan päinvastoin näyttää toimivat kasvun ja työpaikkojen luomisen esteenä, he ovat taipuvaisia pitämään euroa vallanpitäjien luomana esteenä, ei integraation näkyvänä symbolina. Tämän seurauksena on syntynyt laajamittainen pettymys eurooppalaisiin instituutioihin – pikemminkin kuin integraatioon sinänsä – joka on näkynyt mielipidemittauksissa Ranskan ja Hollannin äänestyksistä lähtien. Tyytymättömyys eurooppalaisiin instituutioihin merkitsee tyytymättömyyttä niiden metodeihin: tämänhetkinen kriisi on metodologinen enemmän kuin systeeminen. (612)⁷⁶

Majone esittää, että keskittyminen prosessiin sen tulosten sijasta aiheuttaa unionille ongelmia (2006, 611). Kuitenkin Majonen ratkaisuehdotuksista esimerkiksi negatiivisen integraation korostaminen positiivisen sijasta (2006, 625) on yhtä lailla prosessiin keskittyvä. Majonen keskeisimmässä ratkaisuehdotuksessa ei ole kyse *asioista*, kuten siitä, että esim. Majonen havaitsema ongelma kalastuksen valvonnassa korjattaisiin (621), vaan vallan siirtäminen hallitustenvälisille toimielimille on se seikka, jota Majone esittää ratkaisuksi. Vaikka Majone näkeekin äänestäjien pettymyksen johtuvan siitä, että Euroopan integroimisessa on keskitytty liikaa prosessiin sen tulosten kustannuksella, Majone ei kuitenkaan kannata uusien keinojen käyttöönottoa sen selvittämiseksi, mitä kansalaiset haluaisivat.

Majonen ratkaisuohje, jonka mukaan unionissa tulisi keskittyä siirtymään komissiovetoisuudesta hallitusten välisyyteen, johtaa myös mahdollisuuteen sivuuttaa muut varsinaiset asiakysymykset.

---

⁷⁵In an extraordinary meeting in Brussels in early June 2005, the presidents of the Commission, of the European Parliament and of the EU Council at first tried to minimize what happened... Never before had the distance separating the common people from the political, economic and intellectual elites appeared so great. The title of Ortega y Gasset's bestseller of the 1930s – *The Revolt of the Masses* – fits perfectly the situation currently prevailing in Europe.

⁷⁶ After all, voters, like consumers, are interested in results, not in process. When they see that monetary union, far from producing the promised economic benefits, seems to impede growth and job creation, they tend to view the euro, not as the visible symbol of closer political integration, but as an arbitrary constraint imposed on them by the powers that be. Hence the widespread dissatisfaction with the European institutions – rather than with European integration as such – that pollsters have detected since the French and Dutch votes. Dissatisfaction with the European institutions implies dissatisfaction with their methods: the current crisis is methodological rather than systemic.

Sen sijaan, että vastaisi kysymykseen ”mitä tehdä toisin”, Majone vastaa ainoastaan kysymykseen ”kenen pitäisi tehdä”.

6.2.4. Risse ja Kleine: ”Assessing the Legitimacy of the EU’s Treaty Revision Methods”

Rissen ja Kleinen artikkeli ”Assessing the Legitimacy of the EU’s Treaty Revision Methods” käsittelee Majonen tavoin unionia sen rakenteiden kautta, tarkemmin ottaen perussopimuksia uudistaneiden hallitustenvälisen konferenssin sekä erityisesti perustuslaillisen sopimuksen muotoilleen konventin kautta. Rissen ja Kleinen perusargumentin mukaan konventti oli legitimiimpi elin sopimuksen muotoilussa kuin aiemmin perussopimusten muokkaamisesta vastanneet hallitusten väliset konferenssit ovat olleet. Risse ja Kleine jakavat legitimitietin kolmeen: lähtöasetelman legitimitettiin, jota edustaa konventin kokoonpano, toiminnan aikaiseen legitimitettiin eli toiminnan läpinäkyvyyteen ja neuvottelujen tyyliin sekä kolmantena tulosten legitimitettiin. (2007, 77-78) Rissen ja Kleinen mukaan konventti oli lähtöasetelmaltaan hallitustenvälisiä konferensseja legitimiimpi, sillä hallitusten edustajien ohella jäseninä toimineet kansallisten ja Euroopan parlamentin jäsenet laajensivat konventin aatepohjaa (2007, 75). Toiminnan aikainen legitimitetti pohjautuu puolestaan Rissen ja Kleinen mukaan konventin puheenjohtajan Valéry Giscard d’Estaingin sääntöön, jonka mukaan jäsenet puhuvat konventissa ainoastaan itsensä puolesta, eivät esimerkiksi hallituksensa tai puolueensa puolesta. Risse ja Kleine toteavat tämän vähentäneen vaihtokauppojen ja muun sopimisen määrää sekä lisänneen perustelemista tai vähintäänkin esitettyjen ehdotusten liittämistä jollain tasolla yleisesti hyväksytyihin tai muuten vetoaviin perusteluihin. Kenties tätäkin tärkeämpi toiminnan aikaista legitimitettiin lisännyt seikka oli kuitenkin se, että konventin jäsenet eivät ennalta tieneet toistensa kantoja. Näin ollen he olivat taipuvaisia esittämään laajempia perusteluja ehdotuksilleen kuin tilanteessa, jossa muiden osallistujien kannat ovat tiedossa. Rissen ja Kleinen mukaan näin käy tilanteissa, joissa puhujat eivät tiedä, missä kaikissa asioissa he joutuvat taivuttelemaan muita kannalleen. (2007, 76) Risse ja Kleine liittävät lopputulosten legitimitietin tehokkuuteen: mitä vähemmän prosessissa jää jäljelle kohtia, jotka joudutaan siirtämään ratkaisemattomina seuraavaan sopimus uudistukseen, sen legitimiimpi prosessi on ollut. Samoin tulosten legitimiisyys riippuu Rissen ja Kleinen mukaan siitä, miten paljon EU:n instituutioita pystytään uudistamaan niin, että unionin päätöksenteko tehostuu. (2007, 77-78)

Rissen ja Kleinen ihanteena on legitimiteetin kahden ensimmäisen osatekijän kohdalla lisätä erilaisten mielipiteiden ja perusteluiden määrää. Toisaalta viimeisessä vaiheessa erimielisyys näyttäytyy legitimiteettiä vähentävänä tekijänä⁷⁷. Voi arvioida, että vaikka Rissen ja Kleinen ihanteena on lisätä erilaisten kantojen määrää prosessin alkuvaiheessa, erilaisten kantojen huomioimisen tulisi kuitenkin prosessin loppuvaiheessa olla heidän mukaansa alisteinen tulosten saavuttamiselle.

Rissen ja Kleinen kuvaama legitimiteetin malli ei kata sitä, miten konventin tulokset otetaan vastaan konventin ulkopuolella. Risse ja Kleine käsittelevätkin loppupäätelmissään erikseen konventin tuloksia suhteessa Ranskan ja Hollannin äänestysten jälkeiseen tilanteeseen. Usean muun aineistoni artikkelin tavoin he pitävät eliitin ja kansalaisten välistä juopaa syynä epäonnistumiseen:

... ratifikaation epäonnistuminen edustaa paljon perustavamman laatuista EU-politiikan ongelmaa, jonka jopa perustuslakikonventti – kaikista meriiteistään huolimatta – jätti huomiotta: syvää kuilua eliitin yksimielisyyden ja monien kansalaisten skeptisyyden välillä (2007, 78).⁷⁸

Poiketen muutamista muista aineistoni artikkeleista Risse ja Kleine esittävät ratkaisuksi eurooppalaisten kysymysten politisointia. Jotta näin tapahtuisi, eurooppalaisten eliittien tulisi keskustella Euroopasta. Muussa tapauksessa on vaarana, että kansalaiset vieraantuvat niin EU- kuin kansallisen tason poliittisesta päätöksenteosta. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, että populistiset liikkeet alkavat väärinkäyttää EU-aiheita omiin tarkoituksiinsa. (ibid.)

Lisäksi, politisoitumista ei pidä sekoittaa populismiin. Populistiset puolueet hyödyntävät yleensä julkisen keskustelun puutetta, eikä niillä ei ole juurikaan sanottavaa avoimessa ja rehellisessä julkisessa keskustelussa. (2007, 78)⁷⁹

Rissen ja Kleinen käsitys vapaasta keskustelusta näyttäytyy tässä valossa näennäisesti vapaana, sillä lopulta vain konventista käsin johdettu keskustelu on Rissen ja Kleinen tavoitteena. Käytännössä Rissen ja Kleinen malli johtaisi toteutuessaan tilanteeseen, jossa marginaalisille tai diskurssin keskiön kannalta ”ongelmallisille” mielipiteille olisi hyvin vaikea saada huomiota ja tilaa.

---

⁷⁷ Rissen ja Kleinen mukaan tässä vaiheessa ratkaisukyvyyn tehostaminen lisää legitimiteettiä. (2007, 77) Tämä on vähintäänkin potentiaalisesti ristiriidassa eri kantojen maksimaalisen huomioimisen kanssa, mikä puolestaan on usein aikaa vievä prosessi.

⁷⁸ ... the failure of ratification demonstrates a more fundamental problem of EU policy-making that even the Constitutional Convention – for all its merits – failed to address: the large gap between an elite consensus on European integration on the one hand, and the scepticism among many citizens on the other.

⁷⁹ Moreover, one should not confuse politicization with populist politics. Populist parties are usually exploiting a lack of public debate and they have little to contribute to open and frank discussions on a lively public sphere.

Risse ja Kleine ilmaisivat huolensa siitä, että Ranskan ja Hollannin äänestystulokset olivat olleet negatiivisia, sillä he pelkäsivät tilanteen johtavan siihen, että konventtien käytöstä siirryttäisiin takaisin hallitustenvälisiin konferensseihin tehtäessä tulevia perussopimusuudistuksia (78). Rissen ja Kleinen aihevalinnasta johtuen on ymmärrettävää, että heidän huolensa koskee juuri konventtia. Tästä huolimatta on mielestäni merkityksellistä, että huoli koskee nimenomaisesti tätä osuutta uudistushankkeesta. Äänestystulosten merkitysten osalta Risse ja Kleine eivät ilmaise kantavansa samanlaista huolta. Ristiriita konventissa esiin tulevien mielipiteiden ja äänestyksessä esiin tulevien kantojen puolesta huolestumisen välillä antaa vaikutelman siitä, että äänestystulokset eivät olisi sellaisia ”mielipiteitä”, joiden huomioimisesta Risse ja Kleine kantaisivat huolta.

6.2.5. Schmidt: “Trapped by their ideas: French élites’ discourses of European integration and globalization”

Vivien A. Schmidt kuvaa artikkelissaan Ranskan poliittisen eliitin EU-aiheisia diskursseja, joiden perinteiden hän näkee vaikuttavan tämän hetken politiikkaan. Schmidt jakaa eliitin diskurssit koordinatiiviseen, jossa toimijat kehittävät poliittisia ideoita ja kommunikatiiviseen, jolla ideat välitetään suurelle yleisölle poliittisen keskustelun perustaksi (993-994). Schmidt esittää lähtökohtanaan, että koska poliittinen valta on Ranskassa keskittynyt harvoille ydintoimijoille, ranskalainen poliittinen keskustelu on pääosin kommunikatiivista, eli koostuu eliitin ajatusten välittämisestä kansalaisten tietoon ja keskustelun aiheiksi (994). Schmidtin mukaan keskustelua ovat aiemmin käyty Ranskan roolista EU:ssa sekä EU:n ja Ranskan välisistä valtasuhteista. Hän päätyy toteamaan, että EU:ta koskevat uudet, johtavat ideat puuttuvat ranskalaisten nykypoliitikkojen puheista: Ranska on menettänyt perinteistä johtoasemaansa EU:ssa, mutta samaan aikaan EU-tason päätökset ovat vaikuttaneet voimakkaasti Ranskan politiikkaan. Näin ollen poliitikkojen kommunikatiivinen diskurssi oli perustuslaillista sopimusta koskenutta äänestystä edeltäneenä aikana keskittynyt paljolti valtiotasolla tehtäviin ratkaisuihin ja EU:iin liittyvät asiat olivat syrjässä diskurssista (1004-1007). Kansalaisten suhtautuminen EU:iin on EU-aiheisen keskustelun puutteesta huolimatta säilynyt myönteisenä (992).

Tunteisiin vetoamisen kautta vaikuttaminen voi olla erityisen tehokas vaikuttamisen tapa. Vaikutusta saattaa vielä vahvistaa se, että tunteet liittyvät identiteetin kannalta keskeisiin kysymyksiin, kuten kansallistunteen voi arvella liittyvän kansallisen tason poliitikolla. Schmidt

vetoaa heti artikkelinsa aluksi siihen, miten kielteinen kansanäänestys on saattanut Ranskan häpeään:

Kuinka maa, joka on niin avoimesti Eurooppa-myönteinen ja joka on ollut niin merkittävä johtaja yhteismarkkinoiden ja yhteisvaluutan luomisessa, voi nyt nähtävästi kääntää selkänsä Euroopalle, jonka keskeinen arkkitehti se on ollut (992)?⁸⁰

Tämän jälkeen Schmidt toteaa, että äänestyksen tulos ei liittynyt Ranskan kansalaisten tunteisiin EU:sta, vaan tunteisiin integraation ja globalisaation vaikutuksista Ranskan talouteen ja yhteiskuntaan. Kielteinen äänestystulos ei merkinnyt EU:n hylkäämistä, ei sen hylkäämistä, että EU:lla tulisi olla perustuslaki eikä edes perustuslaillisen sopimuksen hylkäämistä. Sen sijaan kyse oli kansallisesta huolesta. (992-993)

Varsinaista perustuslailliseen sopimukseen liittynyttä diskurssia käsittelevän luvun alussa Schmidt toteaa ranskalaisten kannattaneen ajatusta EU:n perustuslaista – mikä ei välttämättä tarkoittanut juuri tämän sopimustekstin kannattamista. Kuitenkin loppuosa luvusta käsittelee ranskalaispoliitikkojen kantoja tähän sopimukseen ja kantojen esiin tuomista julkisuudessa. Ongelmat henkilöityvät poliitikoissa, Schmidtin näkemyksen mukaan sopimuksen kannattajien heikkoudessa ja vastustajien vahvuudessa (1005). Schmidtin mukaan ongelmat johtuivat muun muassa siitä, että osapuolet puhuivat toistensa ohi, sillä kannattajat puhuivat perustuslaillisesta sopimuksesta, kun taas vastustajat puhuivat Ranskan ongelmista. ”Kannattajat keskustelivat perustuslaillisesta sopimuksesta, vastustajat puolestaan keskittyivät Ranskan ongelmiin, joista he nyt syyttivät EU:n politiikkaa (1005).”⁸¹ Täten myös Schmidtin mukaan vastustajien argumentit olivat sellaisia, että ne eivät olisi kuuluneet perustuslaillisesta sopimuksesta käytyyn vaalikamppailuun.

Sopimuksen kannattajat olivat Schmidtin mukaan kykenemättömiä löytämään diskurssia, jossa olisi ollut uusia, toimivia ideoita (1005). Kannattajien puolta vaivasivat onnettomat tapahtumat, kuten entisen sosialistiministerin siirtyminen sopimuksen vastaiseen leiriin sekä palveludirektiivin ajankohtaisuus juuri kyseisenä keväänä. Keskeistä oli myös se, että presidentti Chirac tuli - Schmidtin mukaan epäviisaasti - vahvistaneeksi argumenttia siitä, että EU on liian liberaali, kun hän vastasi asiaa koskevaan haastattelukysymykseen sanomalla suojelevansa Ranskaa Brysselissä liialta

---

⁸⁰ How could a country so patently pro-European, which had exercised such significant leadership in building the single market and the single currency, now seemingly turn its back on the Europe of which it had been a major architect?

⁸¹ While those in favour discussed the Constitutional Treaty, those against focused on the problems of France, which they now blamed on EU policies.

liberaaliudelta sen sijaan, että olisi kiistänyt EU:n liiallisen liberaaliuden sinällään. (1006) Sopimuksen kannattajien keskeisimmät argumentit olivat Schmidin mukaan se, että sopimuksen myötä EU:ssa ei muuttuisi juuri mikään sekä se, että kyse oli EU:sta poliittisena yksikkönä (polity), ei EU:n ja Ranskan suhteesta. Näiden argumenttien Schmidt toteaa olleen niin vaikeita, että ne jäivät kansalaisilta ymmärtämättä. (ibid.)

Aktiivinen toimijuus näyttäytyy vain poliitikkojen tehtävänä, sillä vain he voivat Schmidin mallissa tuoda keskusteluun uutta sisältöä. Kansalaisten roolina on puolestaan keskustella uusista ajatuksista – ja hyväksyä ne keskustelun jälkeen. Schmidt kuvailee laveasti ranskalaisten historiaa EU:n johdossa ja aktiivisen EU-politiikan Ranskalle tuomia etuja. Kuvailu esittää de Gaullen ja Mitterandin aikaisen EU-diskurssin sekä de Gaullen ja Mitterandin johtajuuden varsin ihannoivassa sävyssä (992, 998-1001). Ihanteiden kuvailu tai joidenkin henkilöiden tai toimintatapojen kuvaaminen ihanteellisina on voimakkaasti identiteettiä muovaava tapa. Identiteetti ei ole ainoastaan kuvaus siitä, miten diskurssin muut osallistujat kuvaavat jotakuta keskustelun osapuolta, vaan vaikuttaa myös tämän omaan käytökseen. Lukuisat kuvaukset Ranskan entisten johtajien johtajuudesta ovat omiaan nostattamaan nykyranskalaisissa poliitikoissa tunteen, että myös heidän tulee käyttäytyä samalla tavoin, johtajuutta ja EU-asian edistämistä osoittaen.

Muuttuuko mikään nyt, kun Ranskan uusi presidentti on valittu? Toivolle on hyviä perusteita, etenkin mikäli Ranska alkaa menestyksekkäästi toteuttaa uudistusprosessia, jota useimmat ranskalaiset ovat ilmaisseet haluavansa ja mikäli Ranskan ja Saksan yhteisjohtajuus minisopimuksen suhteen (josta neuvotellaan tämän tekstin painoonmenohetkellä) tuottaa tuloksia. Kumpikaan näistä ei ole riittävästi. Ranskan poliittisen eliitin täytyy kehittää uusi kommunikatiivinen diskurssi, joka huomioi Ranskan rooliin alueellistuvassa Euroopassa ja globalisoituvassa maailmassa, vastaten, paitsi kognitiiviseen tarpeeseen, myös normatiiviseen sopivuuteen. (1007)⁸²

Schmidt kohdistaa tarkkailunsa presidentti Sarkozyyn. Schmidt toteaa Sarkozyyn esittäneen kantoja, joissa EU oli nähty liian kapeiden kansallisten intressien valossa. Schmidt vaatiikin Sarkozya puhumaan ranskalaisille EU:sta *oikealla tavalla*. (1007)

Schmidin loppupäätelmien mukaan kielteisen äänestystuloksen ”[t]odelliset syyt liittyvät siihen, että ranskalaiset eivät ole hyväksyneet Eurooppaa, jonka rakentamisessa heillä itsellään on ollut niin

---

⁸² Will any of this change now that a new president has been elected in France? There are good reasons for hope, especially if France successfully engages in the reform process that a majority of French people made clear they desire, and if French leadership in tandem with the Germans on a new EU ‘mini-treaty’ (which is being negotiated as this article goes to press) also produces results. But neither of these is enough. French political elites still need to come up with a new communicative discourse that addresses not just the cognitive necessity but also the normative appropriateness of France in a regionalizing Europe and a globalizing world.

keskeinen rooli (1006)”⁸³. Ranskan johtajat ovat laiminlyöneet uusien, EU-projektia tukevien argumenttien (tai kommunikatiivisen diskurssin) kehittelyn. Kansalaiset näkevät ristiriidan todellisuuden ja sen välillä, että poliitikot pitäytyvät vanhentuneessa diskurssissa koskien EU:n roolia ja sen suhdetta Ranskaan.

Yhtä tärkeää on, että kansanäänestys oli merkki siitä, että äänestävä yleisö oli vihdoinkin kiinnostunut poliittisesti Euroopasta ja toivoi suurempaa panostusta EU-päätöksiin. (1006)⁸⁴

Toisaalta myös kansalaiset ovat ongelmallisia: ” Ja ranskalaisten käytöstä kansanäänestyksissä on yleensä ollut mahdoton ennustaa[...] (1006).”⁸⁵ Schmidt siis myöntää poliitikkojen tehtävän, kansalaisten ohjaamisen, olevan haasteellinen.

6.2.6. Moravcsik: ”What Can We Learn from the Collapse of the European Constitutional Project?”

Andrew Moravcsikin artikkeli ”What Can We Learn from the Collapse of the European Constitutional Project?” ilmestyi saksalaisessa *Politisches Vierteljahresschrift* -lehdessä 2006. Poimin artikkelin mukaan aineistooni kahdesta syystä: siihen viitattiin aineistoni muissa (saksalaisissa) artikkeleissa. Toiseksi, toisin kuin kukaan muu aineistoni kirjoittaja, Moravcsik esitti perustuslaillisen sopimuksen kaatuvan ei-äänestyksiin. Risse ja Kleine kritisivatkin Moravcsikiä juuri tästä syystä (Risse ja Kleine 2006, 78). Vaikka ajatus sopimuksen kaatumisesta onkin täten tutkimassani diskurssissa mukana, se on mukana *vääräksi osoitettuna* argumenttina: Ivaldi mainitsi artikkelissaan yhtenä EU:n kriisin osatekijänä *pelot* sopimuksen kaatumisesta, eli sen, että äänestysten johdosta erehdyttäisiin ajattelemaan sopimuksen olevan käyttökeltoton (Ivaldi 2006, 47). Moravcsikin esittämä ajatus sopimuksen kaatumisesta puolestaan tyrmätään vääränä Rissen ja Kleinen artikkelissa.

Moravcsikin mukaan ajatus kansalaisten osallistumisesta perustui väärään tieteelliseen käsitykseen:

---

⁸³The real reasons have to do with the fact that the French have not come to terms with the Europe that they themselves have played a central role in building.

⁸⁴Equally importantly, the referendum was a sign that the voting public had finally become interested politically in Europe, and wanted greater input in EU decisions.

⁸⁵And the French have generally been unpredictable in referenda [...].

Ei yksinkertaisesti ole syytä uskoa, kuten perustuslaillista uudistusta ajaneet selvästi uskoivat, että osallistumismahdollisuuksien lisääminen lisää osallistumista ja keskustelua, tai että osallistuminen ja keskustelu tuottavat poliittista legitimitettä. (221)⁸⁶

Moravcsik asettaa vastakkain “populistisen demokratian” ja “perustuslaillisen demokratian”, joista jälkimmäinen sisältää hänen mukaansa ajatuksen siitä, että päätöksiä ei pyritä tekemään kansalaisten enemmistöltä suoraan kysytyjen kantojen perusteella (238).

Moravcsik pyrkii osoittamaan vallitsevan legitimaation käsitteen kokonaan vääräksi. Hänen mukaansa EU:n alkuperäisestä legitimaatiosta oli käännytty kansanäänestysten myötä väärälle tielle. Äänestyksen aikainen käsitys legitimaatiosta oli varsin ongelmallinen:

Perusajatus oli lisätä EU:n legitimitettä, ei kuitenkaan edistämällä kaikkia osapuolia hyödyttävää kauppaa, sääntelyä ja talouskasvua siten kuin oli tehty unionin syntyajoista lähtien, vaan politisoimalla ja demokratisoimalla sitä tavalla, joka rohkaisi kansalaisia uskomaan yhteiseen projektiin osallistumiseen (220).⁸⁷

Kansalaiset sen sijaan halusivat palauttaa alkuperäisen kaltaisen unionin:

Eurooppalainen perustuslaillinen järjestely, joka sisältyy uudistettuihin Rooman sopimuksiin [...] on sekä suosittu että kattaa suurin piirtein ne tehtävät, joita kansalaiset toivovat EU:n tekevän (221).⁸⁸

Moravcsikin mukaan EU-kysymykset ovat liian merkityksettömiä ja epäkiinnostavia, eivätkä kansalaiset tämän vuoksi äänestä niiden pohjalta, vaan toisen asteen vaalien mallin mukaisesti.

Moravcsik pitää tätä pysyvänä asiointilana:

Uskottavin selitys sille, miksi eurooppalaiset kansalaiset jättävät osallistumatta EU-politiikkaan institutionaalisten mahdollisuuksien määrän kasvusta huolimatta on se, että EU:n toimialaan kuuluvat asiat ovat huomattavasti vähemmän keskeisiä kuin kansallisten hallitusten hoitamat asiat (223-225).⁸⁹

Sille, että kansalaiset osallistuisivat ja vielä keskustelisivat vähämerkityksellisistä asioista intensiivisesti ja asiantuntevasti, on vähän todisteita (227).⁹⁰

Tietämättömiä, koska yksilöillä ei ole kannustimia hankkia niin paljon tietoa, että heidän intressinsä olisivat konkreettisia ja poliittinen käytös säännönmukaista[...]. *Irrelevanttia*, koska suurella yleisöllä on taipumus

---

⁸⁶ There is simply no reason to believe, as the advocates of constitutional reform clearly believed, that opportunities to participate generate greater participation and deliberation, or that participation and deliberation generate political legitimacy.

⁸⁷ The basic idea was to legitimate the EU not, as had been the case since its origin, by facilitating mutually beneficial trade, regulation and economic growth, but instead by politicizing and democratizing it in a way that encouraged a shared sense of citizen engagement in a common project.

⁸⁸ European constitutional settlement embodied in the revised Treaties of Rome [...] is both popular and broadly consistent with what European citizens say they want the EU to do.

⁸⁹ The most plausible account of why European citizens fail to participate in EU politics, even when institutional opportunities abound, is simply because the issues dealt with by the EU are far less salient to them than issues dealt with by national governments.

⁹⁰ Yet little evidence suggests that, even if they participate, citizens will deliberate about non-salient issues in an intense and informed manner.

reagoida yrityksiin luoda keskustelua vähämerkityksellisistä asioista siten, että se tuo keskusteluun tärkeämpiä kansallisia tai paikallisia (tai globaaleja) asioita sen sijaan, että keskustelisi varsinaisesta asiasta (tällä kertaa EU-politiikasta). Euroopan parlamentin vaalit muuttuvat säännöllisesti ”toisen asteen” vaaleiksi, joissa tuodaan esille kansallista hallitusta koskevat huolet tai kansallisen hallituksen samaan aikaan käsittelemät muut asiat. *Ideologia*, koska intensiiviset yritykset lisätä äänestyksiin osallistumista usein rohkaisevat symboliseen politiikkaan asiakysymysten sijasta. Kuten kyselyt osoittavat, tämä johtuu siitä, että EU:n kannatus ja vastustus symbolina (eli yleinen EU-myönteinen tai vastainen tuntemus) on äänestäjien mielissä keskeisemmällä sijalla kuin kiinnostus sen toiminnan tuloksiin. Tämän seurauksena vaalipolitiikkaa hallitsee symbolinen politiikka. Tämä puolestaan hyödyttää pieniä EU-intoilijoiden ja –skeptikkojen ryhmiä, jotka todennäköisesti hallitsevat mitä tahansa julkista keskustelua vetoamalla nationalistisiin tai epäkansallisiin tunteisiin. Tämä tuskin on sellaista asiantuntevaa keskustelua, johon Euro-intoilijat ja demokraattisen teorian tutkijat pyrkivät. (227-228)⁹¹

Nämä kolme piirrettä – tietämättömyys, asiaan liittymättömiin seikkoihin tarttuminen ja väärin ideologioiden edistäminen luovat Moravcsikin tekstissä kuvaa siitä, millaisia kansalaiset ovat. Palaan seuraavissa alaluvuissa siihen, millaisia seurauksia tällaisella kuvauksella on.

Moravcsikin mukaan EU:sta siis tulisi - näistä rajoitteista johtuen – nykyistä vähemmän legitiimi, mikäli suoraa demokratiaa jatkossa käytettäisiin siten, kuin sitä perustuslaillisen sopimuksen valmistelun yhteydessä pyrittiin käyttämään.

Moravcsik kuvaa, kuinka EU:n epäpolitisoinnissa on sama viisaus kuin päätöksen teon siirtämisessä suurelta yleisöltä vaikkapa keskuspankeille tai muille asiantuntijaelimille (238). Varmasti onkin niin, että ei voida olettaa EU-kansalaisten osallistuvan jokaisen EU-elimissä tehtävän päätöksen tekoon. Sen sijaan periaatteellisena linjauksena päätöksenteon asiantuntijoille siirtämisen suosittaminen vahvistaa osaltaan vanhaa näkemystä EU-asioista sellaisina, joita EU-kansalaisten ”suuri massa” ei nykyoloissa voi oppia tai joista se ei voi kiinnostua. EU-kansalaiset nähdään tässä ajattelumallissa kykenemättöminä päättämään asioistaan. Sen sijaan asiantuntijoiden nähdään pystyvän päättämään EU-kansalaisten parhaaksi, silloinkin, kun kansalaiset eivät edes tiedä näiden päätösten olevan omaksi parhaakseen.

---

⁹¹ *Ignorant*, because individuals have no incentive to generate sufficient information to render concrete interests and political behaviour consistent[...]. *Irrelevant* because publics are likely to react to efforts to stimulate debate on non-salient issues by “importing” more salient national and local (or global) issues with little to do with the matter at hand (in this case, EU policy)”. Elections to the European Parliament are routinely turned into “second order” elections in which concerns about national governments – or, more recently, issues handled by national governments are aired. *Ideological* because intense efforts to stimulate electoral participation tend to encourage symbolic rather than substantive politics. This is because, as polls show, active support and opposition for the EU as a symbol (i.e. general pro- or anti-Europe sentiment) are more salient in the minds of voters than interest in almost any of its direct policy outputs. The result is that electoral politics is quickly dominated by symbolic politics. This, in turn, plays into the hands of small bands of active Euro-enthusiasts and Euro-skeptics, who are likely to dominate any popular debate with ideological appeals to nationalist or anti-nationalist sentiment. This is hardly the sort of informed deliberation Euro-enthusiasts and democratic theorists seek.

Moravcsik ei pyri kumoamaan itse perustuslaillisen sopimuksen tekstiä, päinvastoin hän pitää sitä varsin järkevänä, pienten käytännönläheisten muutosten sopimuksena (219). Sen sijaan Moravcsik haluaa luopua sopimuksen valmisteluun liittyneestä yrityksestä herättää julkista keskustelua EU:sta sekä saada integraatiolle vihdoin kansalaisten eksplisiittinen hyväksyntä. Vaikka Moravcsik on sitä mieltä, että äänestykset ”tekivät lopun perustuslaillisesta sopimuksesta (232)⁹²”, Moravcsikin artikkeli on näkemyksineen itse asiassa varsin suora suositus jatkaa perustuslaillisen sopimuksen kaltaisen sopimustekstin kanssa, äänestysten tuloksista huolimatta. Kansanäänestysuhanke sitä vastoin näyttäytyy epäviisaana kokeiluna, jonka tuloksista tulee nyt ottaa oppia. Perusteet äänestykselle ovat alun alkaenkin pohjautuneet erehdykseen. Täten ainut artikkeli, jossa nähdään tilanteen olevan perustuslailliselle sopimukselle kohtalokas, ei kuitenkaan näe tämän johtuvan siitä, että äänestysten tuloksia tulisi kunnioittaa.

6.3. Huomioita aineistosta kokonaisuutena

Miten on mahdollista, että artikkeleissa lähes poikkeuksetta sivuutetaan äänestystulosten merkitys – siitäkin huolimatta, että esimerkiksi toisen asteen vaalien keskeiset tunnusmerkit, kuten alhainen äänestysprosentti ja vähäinen tietämys asiasta, eivät näissä äänestyksissä toteutuneet?⁹³ Aineistoani yhdisti – yksittäisten artikkelien lopputuloksista ja tutkimustavasta riippumatta – muutama keskeinen teema. Kuvaukset eri toimijoiden luonteesta sekä niiden kyvystä edistää omaa näkemystään olivat artikkeleissa keskeisessä asemassa. Kansanäänestyksen tarkoitus on yleensä selvittää kansalaisten kanta johonkin asiaan, koska tätä pidetään merkityksellisenä (ks. luku 5). Aineistossani oli sitä vastoin runsaasti sellaisia merkityksenantoja, jotka ohjasivat näkemään äänestykset muuna kuin itse asiasta annettuna mielipiteen ilmaisuina ja siten vähemmän merkityksellisinä.

Tilanteen kuvaus sisälsi lähes poikkeuksetta massojen ja eliitin (tai äänestäjien ja poliitikkojen) välisen suhteen käsittelyä:

---

⁹² Referenda finished off the document

⁹³ Toisen asteen vaaleja käsittelevissä teksteissä mainitaan usein aiempien kansanäänestysten määrä kansalaisten tietämystä ja siten ”asiasta äänestämistä” lisäävänä tekijänä. Tietämys ei mielestäni voi riippua *ainoastaan* äänestysten määrästä, enkä ole tietoinen, että tällaista ajatusta olisi kukaan yrittänyt todistaakaan. Yhtä hyvin voi ajatella, että maan pitkä EU-jäsenyys ja vilkas poliittinen keskustelu äänestystä edeltävänä aikana lisäävät ”keskivertokansalaisen altistumista EU-tiedolle”. Nämä molemmat tekijät toteutuivat näissä kansanäänestyksissä (keskustelun vilkkaudesta ks. esimerkiksi Schmidt 2007)

Huomiota herättävin puoli Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksissä perustuslaillisesta sopimuksesta on valtava kuilu eliitin ja kansan mielipiteiden välillä (Majone 2006, 608).⁹⁴

... ratifioinnin epäonnistuminen edustaa paljon perustavammanlaatuista EU-politiikan ongelmaa, jonka jopa perustuslakikongressi – kaikista meriiteistään huolimatta – jätti huomiotta: syvää kuilua eliitin yksimielisyyden ja monien kansalaisten skeptisyyden välillä. (Risse ja Kleine 2007, 78)⁹⁵

Suhteen nähtiin olevan kriisissä ja osapuolten ajautuneen toisistaan liian kauas. Artikkeleissa kuvattiin lisäksi sopimuksen puolesta ja sitä vastaan kampanjoineiden poliitikkojen toimintaa. Artikkeleissa kuvattiin osapuolia sekä osapuolten välistä suhdetta. Mielestäni artikkeleissa syntyy perusta äänestystulosten sivuuttamisen mahdollisuudelle. Yritän seuraavassa kuvata, miten näin tapahtuu.

Olen edellä kuvannut identiteetin käsitteen käyttöä ja sitä, miten identiteettikonstruktiot voivat ohjata näkemyksiä eri ihmisryhmistä jopa siinä määrin, että jokin oman ryhmän ulkopuolinen ryhmä alkaa vaikuttaa ”toiselta”. Identiteetit vaikuttavat näkemyksiin muista ja itsestä. Lisäksi identiteeteillä ja politiikalla on toinen toisensa konstituiva vaikutus. Kansallisten identiteettien konstruktiot vaikuttavat siihen, millaista politiikkaa valtiot noudattavat suhteessa toisiinsa. (ks. luku 4) Sama diskursiivinen rakenne – identiteettien luominen, uusintaminen ja identiteetille vieraiden asioiden toiseuttaminen – toimii myös EU-politiikassa, vaikka itsen ja ”toisen” rajat eivät siinä aina noudatakaan kansallisia rajoja. Kansanäänestyksiin liittyvien ryhmien identiteetit ohjaavat sitä, millaisia suosituksia (ja päätöksiä) kansanäänestyksen jälkeisessä tilanteessa tehdään (ja annetaan).

Kuvaan seuraavassa ensiksi aineistossa esiintyneitä identiteettejä. Nämä kuvaukset ovat tärkeitä etsiessäni vastausta tutkimuskysymykseeni ”miten on mahdollista, että äänestykset sivuutettiin”, sillä ne ovat se pohja, joka mahdollisti äänestysten sivuuttamisen. Kuvaukset saivat sivuuttamisen näyttämään loogiselta ja hyvältä ratkaisulta. Tätä eivät aiheuttaneet kuitenkaan yksistään irralliset kuvaukset ryhmistä, vaan niiden suhde toisiinsa ja ne eronteot, joita aineistossa tehtiin eri ryhmien identiteettien välille. Foucault’n mukaan valta on verkostoutunut, joten tutkiakseni valtaa minun täytyy tutkia niitä säikeitä, jotka tämän verkon muodostavat, toisin sanoen toimijoiden välisiä suhteita. Identiteettien esittelyn jälkeen kuvaankin identiteettien suhdetta toisiinsa ja niitä arvon antamisia, jotka näiden suhteiden kautta ”tulevat todeksi” - toisin sanoen linkittymistä (ks. luku 3).

---

⁹⁴ The most striking aspect of the French and Dutch referenda on the Constitutional Treaty is the huge gap between elite and popular opinion.

⁹⁵ ... the failure of ratification demonstrates a more fundamental problem of EU policy-making that even the Constitutional Convention – for all its merits – failed to address: the large gap between an elite consensus on European integration on the one hand, and the scepticism among many citizens on the other.

Lisäksi kuvaan kysymykseni kannalta keskeisimmän identiteetin, johtavien poliitikkojen ryhmän identiteetin, suhdetta ”toiseen” ja sitä, millaiset asiat diskurssissa kuvattiin johtajille ”toisena”. Työni käsittelee akateemisen diskurssin valtaa politiikkaan, joten lopuksi kuvaan sitä, miten tutkijat pyrkivät asemoimaan tutkimuksen suhteessa poliitikkoihin.⁹⁶

6.3.1. Äänestäjät

Artikkeleissa kuvataan tilanteen osapuolia eri tavoin. Kuvauksissa osapuoliin yhdistetään tiettyjä ominaisuuksia, jotka puolestaan määrittävät sitä, minkälainen toiminta näyttäytyy osapuolille mahdollisena. Toisin sanoen, osapuolille muodostuu tilannekohtaisia identiteettejä. Kenties selkeimmin tämä näkyy äänestäjien osalta. Majone esittää artikkelissaan, että EU-kansalaiset eivät halua lisää sananvaltaa EU-asioissa: ”Voimme päätellä, että niin kutsuttu demokratiavaje on niin sanoakseni demokraattisesti legitimoitu hinta, jonka äänestäjät ovat valmiita maksamaan [...] (Majone 2006, 608)⁹⁷.” Moravcsikin tärkeimmän argumentin mukaan EU:n toimivaltaan kuuluvat asiat eivät ole luonteeltaan äänestäjille keskeisiä, joten:

Keskeisyyttä [korostava] poliittinen retoriikka ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen eivät johda vilkkaampaan ja tietämyksen tasoltaan korkeampaan kansalaiskeskusteluun tai luo yleistä luottamusta, identiteettiä ja legitimitteettiä – etenkin, kun kyseessä olevat asiat eivät ole keskeisiä (Moravcsik 2006, 219)⁹⁸.

Muissa artikkeleissa kansalaiset kuvataan kykenemättöminä itsenäisesti näkemään, mitkä asiat ovat äänestyksen kannalta olennaisia tai nähdään, että kansalaisten kannat ovat riippuvaisia poliitikoiden kannoista. Esimerkiksi Crum kuvaa kansalaisten johdattelua: ”Protestipuolueet ovat olleet kaikkein menestyksekkäimpiä ohjaamaan äänestäjänsä äänestämään ’ei’ (Crum 2007, 75)”⁹⁹ tai ”Luxemburgin myönteinen tulos oli paljolti sen ansiota, miten tehokkaasti pääministeri Junckerin pitkäaikainen hallituspuolue, Kristillinen sosiaalinen kansanpuolue, piti äänestäjänsä

---

⁹⁶ Olen jo edellä, yksittäisten artikkelien luennassani, kuvannut analysoiden diskurssin piirteitä, niitä kuitenkin yhteen vetämättä. Kaikki aineistoni artikkelit ovat helposti saatavilla, mikäli lukija haluaa perehtyä niihin tarkemmin. Näistä syistä pyrin seuraavissa alaluvuissa pitämään aineiston esittelyn määrän kohtuullisena ja tällä tavoin parantamaan tekstin luettavuutta ja sen esille tuomista, mitkä ovat omia, analyysissä tekemiäni havaintoja ja yhteenvetoja. En kuvittele voivani tyhjentävästi esittää diskurssin piirteitä muutaman suoran lainauksen avulla. Tällainen uskomus olisi myös ristiriidassa sen kanssa, mitä esitin luvussa kolme pyrkimyksestäni löytää diskurssista syvempi, intertekstuaalinen ja viestinnällinen taso. Lainaukset tulee ymmärtää pikemminkin yrityksenä kuvata diskurssia lukijalle esimerkkien keinoin.

⁹⁷ We may conclude that the so-called democratic deficit is, so to speak, democratically legitimated, being the price voters are willing to pay [...].

⁹⁸ Salient political rhetoric and increased opportunities to participate do not, as a rule, generate more intensive and informed public deliberation or greater public trust, identity and legitimacy – particularly where the issues in question are not highly salient.

⁹⁹ Protest parties[...] have been most successful in cueing their voters to vote ’No’.

kurissa (Crum 2007, 76)¹⁰⁰. Näissä kuvauksissa muodostuu kollektiivinen identiteetti, jolla on seurauksensa myös sille, millainen kansalaisten poliittinen toiminta on mahdollista tai odotettavaa. Kansalaiset nähdään tässä diskurssissa kykenemättöminä tekemään (itsenäisesti) niitä ratkaisuja, joita perustellun äänestystuloksen aikaansaamiseksi olisi tarvittu. Syntyy peruste nähdä äänestys muuna kuin sellaisena tietoon perustuvan päätöksen ilmaisuna, jollainen äänestys ihanteellisesti on. Tämän seurauksena puolestaan on luonnollista kyseenalaistaa äänestystulosten merkitys eli pitää äänestystuloksia merkityksettöminä tai vähemmän vakavasti otettavina.

Useissa artikkeleissa pidetään mahdollisena, että kansalaiset voivat kiinnostua EU-kysymyksistä: ”kansanäänestys oli merkki siitä, että äänestäjät olivat vihdoinkin kiinnostuneet Euroopasta poliittisesti (Schmidt 2007, 1006)¹⁰¹. Kansalaisten ei kuitenkaan näissä äänestyksissä nähty vielä kyenneen hankkimaan tietoa äänestyksen kohteena olleesta asiasta niin, että he olisivat kyenneet itsenäiseen kannanmuodostukseen. Esimerkiksi Crum toteaa, että itsenäinen kannanmuodostus¹⁰² olisi voinut olla mahdollista maissa, joilla on pitemmät perinteet EU-kansanäänestyksistä. Tämä oletus ei kuitenkaan koske 2005 äänestäneitä maita:

[V]oitaisiin tutkia, miten puolueiden ja äänestäjien väliset suhteet muuttuvat, kun EU-kansanäänestyksiä järjestetään useammin. On hyvin luultavaa, että puolueiden vaikutus vähenee, kun tietämys EU-asioista lisääntyy ja EU-asioiden merkitys kansalaisille kasvaa [...]. Näiden oletusten testaamiseksi olisi ollut erityisen kiinnostavaa analysoida Tanskan ja Irlannin äänestyksiä. Näissä maissa puolueilla ja äänestäjillä on paljon enemmän kokemusta EU-kansanäänestyksistä kuin tässä analysoiduilla mailla. (Crum 2007, 79)¹⁰³

Eliitin epäonnistumista painottavat kuvaukset (ks. tarkemmin 6.3.2.) toimivat äänestäjien kuvaukselle täydentävänä parina: eliitti ei ole kyennyt kertomaan EU:sta riittävän hyvin tai riittävän innostavalla tavalla, joten kansalaisista ei ole tullut riittävän asiantuntevia äänestämään vielä ”itse asiasta”. Jotta kansalaiset voisivat kehittyä asiantunteviksi ja pystyä äänestämään ”itse asiasta”, poliitikkojen tulee tämän ajatusmallin mukaan ensin kertoa heille EU:sta *oikealla tavalla*.

Äänestystulosten nähtiin kuvastavan kuitenkin *jotakin*, nimittäin yhteiskunnallista kriisiä, lähinnä kansallista kriisiä, etenkin ”ranskalaista luottamus-kriisiä (Schmidt 2007, 1007; ks. erityisesti myös

---

¹⁰⁰ The positive result in Luxembourg was primarily secured by the effectiveness of Prime minister Juncker’s senior government party, the Christian Social People’s Party (CSV), in keeping its followers in line.

¹⁰¹ the referendum was a sign that the voting public had finally become interested politically in Europe.

¹⁰² Puolueiden suorittama ohjailu esitetään Crumin artikkelissa asiana, joka tapahtui äänestäjien itsenäisen kannanmuodostuksen sijasta, ks. 6.2.2.

¹⁰³ .. one may want to examine how party-voter relations are affected as EU referendums become more frequent. There are strong indications that party influence decreases when the knowledge and saliency of EU issues increase [...]. To test these theses it would have been particularly interesting to analyse the referendums in Denmark and Ireland, where parties and voters have much more experience with EU referendums than do the countries analysed here.

luku 6.2.1 ja Ivaldi 2006, 49, 53, ss.)”¹⁰⁴. Kriisin korostaminen ja sen liittäminen äänestyksiin oli aineistossani yleisin versio toisen asteen vaalien teoriasta.

Moravcsik kuvaa, kuinka kansalaisten enemmistö ei kiinnostunut sopimuksen kannalta oikeista asioista. Toisaalta ne kansalaiset, jotka olivat kamppailun aikana aktiivisia, esittivät Moravcsikin mukaan äärimielipiteitä. Moravcsikin mukaan kansalaisten suhdetta äänestyksiin kuvasi kolme seikkaa: tietämättömyys, asiaan liittymättömiin seikkoihin tarttuminen ja väärin ideologioiden edistäminen (2006, 227-228; ks. luku 6.2.6). Tällainen kuvaus luo EU-kansalaisten identiteettiä ja muodostaa noidankehän, joka tekee identiteetistä vaikeasti muutettavan. Tämä johtuu siitä, miten eri toimintavaihtoehtojen kuvaukset kiertyvät yhteen. Pääasiassa kansalaisten oletetaan olevan tietämättömiä ja välinpitämättömiä EU-asioiden suhteen. Mikäli kansalaiset kuitenkin aktivoituvat EU-kysymyksissä, identiteetti ohjaa näkemään aktivoitumisen ”väärän ideologian ajamisena”. Myös uusien asioiden nostaminen EU-asioiden ”listalle” on kansalaisille vaikeaa, sillä kansalaisten oletetaan keskustelevan asioista, jotka eivät liity EU:iin. Mikäli kansalaisten EU-debatissa keskeisiksi asioiksi nousee muita asioita kuin ”eliitin” debatissa, kansalaisten voi tulkita keskustelevan ”vääristä asioista”.

Äänestystulosten tarkastelun yhteydessä ei juurikaan tuoda esiin sitä mahdollisuutta, että kansalaiset haluaisivat jotakin tiettyä muutosta sopimukseen tai integraation suuntaan ylipäättään. Teksteissä ei juurikaan pohdita, *millaisia* muutoksia negatiivisten äänestystulosten vuoksi tulisi tehdä, eli sitä, mikä tai mitkä olivat ne substanssikysymykset, joiden kansalaisten mielestä tulisi olla toisin¹⁰⁵. Esimerkiksi Ivaldi toteaa kansalaisten äänestäneen retrospektiivisesti integraatioprosessista kokonaisuudessaan, mikä voi viitata asiasta äänestämiseen, mutta ei kuitenkaan pohdi, miten unionia tai perussopimusehdotusta tulisi äänestysten johdosta muuttaa (2006, 49).

---

¹⁰⁴ a French crisis of confidence

¹⁰⁵ Ne asiasällöt, joita artikkeleissa tuodaan tässä yhteydessä esille, koskevat ensisijassa kansallista politiikkaa. Esimerkiksi Schmidt toteaa: ”Välittömät syyt koostuivat hallituksen epäsuosiosta, taloudellisesta ja sosiaalisesta pessimismistä ja ”toisen” pelosta – maahanmuuttajien pelosta yhtä paljon kuin EU:n pelosta.” (The immediate causes were the combination of an unpopular government, economic and social pessimism, and fear of the ‘other’ – meaning immigrants as much as the EU (Schmidt 2007, 1006).)

6.3.2 Eliitti

Toinen keskeinen artikkeleissa käsitelty ryhmä on eliitti¹⁰⁶. Eliitin toimintaa kansanäänestystä edeltäneenä aikana pidetään artikkeleissa epäonnistuneena: ”johtajilla ei ole suunnitelmia, tavoitteita ja ihanteita. [...] tämänhetkisen EU:n johtajuuden kriisin kohtuulli[nen] luonnehdin[ta]. (Majone 2006, 610)¹⁰⁷”

Diskurssissa esitetään poliitikkojen olleen äänestysten suhteen ratkaisevassa roolissa, useimpien artikkelien mukaan sen vuoksi, että poliitikkojen nähtiin pystyvän ohjaamaan kansalaisten mielipiteenmuodostusta. Mikäli ohjailu epäonnistuu, kuten kansanäänestysten kohdalla kävi, syynä on johtavien poliitikkojen epäonnistuminen kansalaisten taivuttamisessa omalle kannalleen, ei se, että kansalaiset olisivat itsenäisesti muodostaneet toisen kannan tai se, että johtavien poliitikkojen kanta olisi väärä (ks. erityisesti 6.2.2.). Johtavan poliitikon identiteettiin ei tässä diskurssissa liity omien kantojen kriittinen tarkastelu tai pyrkimys kansalaisten kuuntelemiseen paremmin. Diskurssissa yhdistyy kaksi asiaa: kansalaisten ja eliitin välinen kuilu sekä se, että johtajat ovat epäonnistuneet kansalaisten taivuttamisessa omalle kannalleen. Kansalaisten ja eliitin välinen kuilu voisi periaatteessa tarkoittaa sitä, että kumman tahansa tai molempien osapuolten tulee lähentyä toista. Kun kuitenkin diskurssissa samalla esitetään, että poliitikot eivät ole onnistuneet taivuttamaan kansalaisia kannalleen, tämä luo vaikutelman siitä, että poliitikkojen tulee pitää kiinni kannastaan ja tuoda sitä esille entistä voimakkaammin. Nämä diskurssin piirteet sulkevat diskurssin ulkopuolelle esimerkiksi sen ajatuksen, että poliitikot luopuisivat kannattamansa hankkeen ajamisesta tai ryhtyisivät muokkaamaan sitä, koska ovat äänestysten johdosta saaneet tietoonsa, että hankkeelle ei ole riittävää kansalaisten kannatusta.

Aivan kaikissa artikkeleissa keskeisenä tekijänä ei pidetty poliitikkojen kykyä ohjata kansalaisten mielipiteitä. Vaihtoehtoinen malli näkee poliitikkojen roolin tätäkin keskeisempänä, joko siksi, että kansalaiset eivät kykene tai eivät halua äänestää, joten ratkaisun tulisi olla pelkästään poliitikkojen tekemä (ks. luku 6.2.3).

Ivaldi kuvaa joidenkin poliitikkojen valinnee kantansa pitkälti taktisista syistä. Poliitikkojen ratkaisut näyttäytyivät valintoina, joihin poliitikot usein ”päätyivät” äänestäjiensä kantojen vuoksi.

---

¹⁰⁶ Osa eliitin kuvauksista koski tarkasti rajattua eliitin ryhmää, esimerkiksi ranskalaisia poliitikkoja. Enemmistö kuvauksista kuitenkin käsitteli ”EU-eliittiä” ylipäätään, kansallisuudesta riippumatta.

¹⁰⁷ the lack of plans, objectives and ideals of the leaders. [...] a fair characterisation of the current crisis of leadership in the EU.

Tällaisen ajatuksen sisälsivät Ivaldin tekstissä erityisesti sopimusta vastustaneiden poliitikkojen kuvaukset. (ks. 6.2.1.) Taktikoinnin korostaminen on omiaan ohjaamaan lukijan ajatuksia siihen, että ne vastustavat kannat, joita poliitikot esittivät ennen äänestystä, eivät välttämättä olleet tosia ja aitoja mielipiteitä. Taktikointihan riippuu tilanteesta, jossa ”kanta” tuodaan julki eli siitä, kumpi ”kanta” on sillä hetkellä hyödyllisin, eikä itse sopimustekstin sisällöstä. Mikäli poliitikkojen kannat ovat olleet taktikointia, tästä seuraa loogisesti, että poliitikot olisivat toisessa tilanteessa voineet päätyä myös päinvastaiseen tulokseen tai että he voivat tilanteen muuttuessa muuttaa kantaansa.

Edellä (6.3.1.) totesin, että äänestystulosta ei suoraan kuvata merkityksettömäksi, mutta sen ei nähdä kuvastavan kansalaisten kantaa itse sopimukseen, vaan yhteiskunnallista kriisiä (Schmidt 2007, 1007; Ivaldi 2006, 49, 53, ss.). Tämän voi nähdä ohjaavan poliitikkoja omaksumaan ajatuksen, jonka mukaan heidän on tarpeen puuttua kansalliseen kriisiin, ei perustuslailliseen sopimukseen.

Crumin työssä lähtöasetelma – aiheen valinta, tutkimuskysymyksen ja aineiston rajaaminen ohjaavat jo sinällään näkemään ainoastaan poliitikot kansanäänestyksen tulokseen vaikuttaneina toimijoina:

Tämä artikkeli käsittelee poliittisten puolueiden käyttäytymistä liittyen kansanäänestyksiin EU:n perustuslaillisesta sopimuksesta 2005. Lähtökohtana on ennako-oletus, jonka mukaan puolueiden käytöstä tulee arvioida kotimaisen hallitus-oppositiodynamiikan valossa. Näistä lähtökohdista arvioidaan joukkoa hypoteeseja poliittisten puolueiden käytöksen syistä ja seurauksista niissä jäsenmaissa, joissa kansanäänestys järjestettiin tai joissa sitä valmisteltiin. (Crum 2007, 55)¹⁰⁸

Äänestys näyttäytyy varsin mekaanisena prosessina, jossa kansalaisten itsenäisellä ajattelulla ei ole edes potentiaalisesti merkitystä. Vaikka Crum toteaa äänestäjien itsenäisesti tekemien ratkaisujen olevan mahdollisia ainakin joissakin olosuhteissa (Crum 2007, 79), tällainen mahdollisuus ei näy millään tavoin Crumin omassa tutkimusasetelmassa.

Tutkimukseni aineistossa eliittiin liitetään johtajuus, johon kuuluu hyvin vahva asioiden ohjaaminen eliitin oman näkemyksen mukaisesti. Poliitikot olisi mahdollista nähdä myös ”kansan edustajina” tai ”yhteisten asioiden hoitajina”. Tämän tyyppiset kuvaukset poliitikoista tekisivät kansalaisten kannan sivuuttamisen paljon vaikeammaksi ja saattaisivat jopa ohjata näkemään sen ”väärin toimimisena”. Nyt diskurssissa vallitseva johtajuuskäsitys näkyy muun muassa siinä, että eliitin

---

¹⁰⁸ This article examines political party behaviour around the referendums on the EU Constitutional Treaty in 2005. Starting from the presumption that this behaviour needs to be analysed in the light of the domestic government-opposition dynamics, a set of hypotheses on the causes and consequences of party behaviour in EU Treaty referendums is developed and reviewed for the EU member states in which a referendum was held or anticipated.

tavoitteeksi kuvataan ”omien äänestäjiensä” ohjaaminen tai kaikkien kansalaisten ohjaaminen näkemään asiat *oikealla tavalla*. Aineistossa nähdään eliitin tehtävänä myös sen kertomisen, mistä asioista kansalaisten tulisi keskustella. Poliitikkouteen, tai tarkemmin ottaen poliittiseen johtajuuteen, liitetään myös tietyn EU-käsityksen edistäminen¹⁰⁹ (ks. esim. 6.2.5.). Eliitin nähdään epäonnistuneen näissä tehtävissä, koska se ei ole kyennyt tuottamaan uusia ideoita ja näkemyksiä EU:n tulevaisuudesta, tai se ei ole välittänyt niitä riittävän tehokkaasti kansalaisille (ks. 6.2.5.). Se ei ole myöskään riittävän hyvin saanut kansalaisia äänestämään omien kantojensa mukaisesti (ks. esimerkiksi 6.2.2). Samalla kuvataan sankareina niitä poliitikkoja, jotka olivat nyt tai aikaisemmissa EU:n historian vaiheissa ohjanneet kansalaisia oikealle kannalle (ks. 6.2.5.). Tällaiset lausumat käsittelevät identiteettiä ja saattavat vaikuttaa siihen, millaiseksi identiteetti jatkossa muodostuu ja sitä kautta poliitikkojen toimintaan. Esimerkiksi johtavien poliitikkojen toiminnan kutsuminen epäonnistumiseksi voi ohjata poliitikkoja ajattelemaan, että heidän tulee vastaisuudessa toimia toisin, kuin miten he tässä yhteydessä toimivat.

6.3.3 Sopimuksen vastustajat ja kannattajat

Kansalaiset ja eliitti ovat aineistossani keskeisiä ryhmiä, joiden kuvauksista muodostuu kaksi vastakkaista, mutta toisiaan täydentävää kollektiivista identiteettiä. Näiden lisäksi aineistosta voi erottaa sopimuksen vastustajien ja kannattajien kuvauksia. Vastustajat ja kannattajat ovat tietenkin samoja henkilöitä, jotka kuuluvat myös eliittiin tai kansalaisiin. Käytännössä vastustajien ja kannattajien kuvaukset koskevat lähinnä eliittiä. Lukuun ottamatta Majonen kuvausta siitä, mitä kansalaiset toivovat integraatiolta jatkossa (2006, 608 ja 612), sekä esimerkiksi Moravcsikin esittämää kuvausta kansalaisista joko tietämättöminä tai äärimielipiteiden esittäjinä (2006, 227-228), kansalaiset eivät juurikaan ole toimijoiden kannoista ja niiden perusteluista kertovien kuvausten pääasiallisina kohteina. Tutkimani diskurssi keskittyikin suhteellisen voimakkaasti eliitin toimintaan.¹¹⁰

Vastustajien ja kannattajien kuvauksissa keskeisiä piirteitä ovat vastustajien ja kannattajien kannoilleen esittämät perustelut sekä se, ovatko osapuolet valinneet kantansa taktisesta vai

---

¹⁰⁹ Johtavien poliitikkojen ja sopimuksen edistämisen yhdistämiselle on looginen syy: nämä olivat ilmaisseet ennen äänestystä kannattavansa sopimusta. Omalla huomiollani tarkoitan kuitenkin sitä, että kun johtajuus ja sopimuksen edistäminen yhdistetään ”itsestään selväksi” pariaksi, pari alkaa vaikuttaa ”luonnonlain” kaltaiselta yhdistelmältä: mikäli olet johtava poliitikko, sinun täytyy myös olla sopimuksen kannattaja. Asioiden yhdistäminen tällä tavoin voi puolestaan muodostua toimintaa ohjaavaksi.

¹¹⁰ Vrt. luku 5, jossa kuvaamassani aiemmassa kirjallisuudessa päähuomio on kohdistunut äänestäjiin .

ideologisesta syystä, kuten seuraavassa Crumin esimerkissä: ”oppositiopuolueet, joilla saattaa olla kiusaus käyttää EU-kansanäänestystä vallassa olevan hallituksen vastaisena mielenilmauksena (Crum 2007, 66)¹¹¹”; Lisäksi keskeistä oli se, voidaanko osapuolia pitää vastuussa kantojensa seurauksista. Laajimmin käsitellään kuitenkin kysymystä siitä, onnistuivatko vai epäonnistuivatko kannattajien ja vastustajien edustajat:

Sitä vastoin Ranskan tapauksessa sopimusta kannattaneen opposition surkea suoritus on kaikkein huomiota herättävin [piirre]. Päätettyään kannattaa kyllä-puolta... [se] ei onnistunut taivuttamaan äänestäjiään ja joutui huomaamaan äänestäjensä enemmistön häipyvän toiselle puolelle. (Crum 2007, 76-77)¹¹²

[Hollannin kansanäänestyksen] tapauksessa hallituspuolueiden heikko suoritus herättää huomiota, sillä heidän äänestäjensä jakautuivat lähes tasan (Crum 2007, 77).¹¹³

[T]ulos heijastaa pitkäaikaista ongelmaa, joka liittyy siihen, että poliittiset johtajat eivät ole onnistuneet kehittämään riittävän legitimoivia diskursseja Euroopan integraatiosta[...] (Schmidt 2007, 993).¹¹⁴

Protestipuolueet ovat olleet kaikkein menestyksekkäimpiä ohjaamaan äänestäjensä äänestämään ”ei” (Crum 2007, 75).¹¹⁵

Muun muassa Schmidt ja Ivaldi esittivät artikkeleissaan, että ei-puolen argumentit eivät olisi aiheiltaan kuuluneet vaalikamppailuun. Jotkut argumentit oli jopa tuotu keskusteluun oveluudella.

De Villiers osoittautui erityisen menestyksekkääksi yhdistäessään ovelasti – ja asiaan kuulumattomasti – perustuslaillisen sopimuksen ja sellaiset kysymykset kuin maahanmuuton ja Turkin pääsyn unionin jäseneksi (Ivaldi 2006, 55).¹¹⁶

Kannattajat keskustelivat perustuslaillisesta sopimuksesta, vastustajat puolestaan keskittyivät Ranskan ongelmiin, joista he nyt syyttivät EU:n politiikkaa (Schmidt 2007, 1005).¹¹⁷

Tämä ohjaa ajattelemaan, että nämä argumentit eivät kuulu perussopimuskeskusteluun, ja jättämään ne huomiotta, sillä asiaan kuulumatonta argumenttia ei – asiaan kuulumattomuuden määritelmän perusteella – tarvitse ottaa huomioon. Vaalitaistelun periaatteellinen tarkoitus oli kuitenkin nostaa esiin kansalaisille tärkeitä EU-teemoja. Sen toivottiin innostavan kansalaiset keskustelemaan EU-

---

¹¹¹ opposition parties, which may be tempted to use EU referendums as a means to mobilize against the government in power.

¹¹² In the French case, in contrast, it is the abysmal performance of the pro-Constitution opposition that is most striking. Having decided to endorse the ‘Yes’ camp... failed to sway their voters and found the majority of them defecting to the other side.

¹¹³ In this case [the Dutch referendum] the poor performance of the government parties stands out, with their followers being almost evenly divided.

¹¹⁴ [T]he outcome also reflects a longer-standing problem related to the failure of political leaders to develop sufficiently legitimating discourses about European integration [...].

¹¹⁵ Protest parties [...] have been most successful in cueing their voters to vote ‘No’.

¹¹⁶ De Villiers proved particularly successful in cunningly – and improperly – linking the European Constitution issue with those of immigration and the accession of Turkey to the Union.

¹¹⁷ While those in favour discussed the Constitutional Treaty, those against focused on the problems of France, which they now blamed on EU policies.

kysymyksistä. Jos kansalaiset näkevät vaikkapa maahanmuuton asiana, jonka suhteen toivovat EU:n toimivan aktiivisesti, eikö EU:n tulevaisuutta koskevassa äänestyksessä juuri maahanmuutto ole silloin tärkeä – ja äänestykseen ”oikein” liitetty asiakysymys. Joidenkin asiakysymysten ”oikeellisuuden” kieltäminen sivuuttaa nämä diskurssiin pyrkivät, kilpailevat näkemykset siitä, mitkä teemat ovat EU:n tulevaisuuden kannalta tärkeitä.

Crumin artikkelissa kannattajia ja vastustajia – jälleen poliitikkoja – lähestytään puolestaan heidän vastuunsa kautta (ks. luku 6.2.2). Crumin mukaan ei voi katsoa, että äänestystuloksista olisivat vastuussa ne oppositiopoliitikot, jotka eivät kannattaneet sopimusta. Hallituspuolueilla sen sijaan on vastuu äänestysten (epä)onnistumisesta. Mielestäni myös lähes kaikissa artikkeleissa esitetty ajatus poliitikkojen epäonnistumisesta liittyy vastuun ajatukseen: johtavilla poliitikoilla on vastuu siitä, miten kansalaiset äänestävät. Mikäli poliitikkojen tehtävä olisi ainoastaan esittää kantansa ja äänestäjien tehtävä olisi ratkaista, äänestävätkö he kyllä vai ei, poliitikot eivät voisi olla epäonnistujia äänestystuloksen perusteella, kävi äänestyksessä miten hyvänsä.

Ivaldin artikkelissa on puolestaan huomattavan paljon sopimusta vastaan äänestämistä kannattaneiden poliitikkojen kuvailua (ks. luku 6.2.1.). Mielestäni tässä näkyy Laclau ja Mouffin (ks. luku 3) mallin mukainen ajatus hegemoniaan pyrkimisestä. Tilanteessa, jossa täydellisen hegemonian saavuttaminen näyttää mahdottomalta, diskurssissa esitetyt lausumat keskittyvät ”toiseen”, tässä tapauksessa sopimuksen vastustajiin. Tämä tapahtuu esittämällä ”toinen” ääri-ilmaisuin tai epäilyttävässä sävyssä, millä pyritään siirtämään ”toinen” uudelleen takaisin marginaaliin, jotta hegemonian ja laajan ”meidän” joukon saavuttaminen olisi jälleen mahdollinen tavoite.

Edellä kuvaamani perusteella diskurssissa annetaan sopimusta vastustaville valtavirtapuolueiden poliitikoille tilannekohtainen identiteetti, josta käsin heidän kantojaan ei tarvitse käsitellä tosissaan esitettynä – kysehän on vain taktikoinnista tai ilman vastuunottoa tehdystä valinnasta. Yksittäinen kuvaus vastustajista ei vielä sinällään muodosta sopimusta vastustaneille poliitikoille ”taktikojan” tai ”vastuuttoman” identiteettiä. Sen sijaan lukuisat samansisältöiset tai lähes samansisältöiset kuvaukset voivat vahvistaa tällaista identiteetin kuvausta siinä määrin, että siitä tulee diskurssissa ”luonnollistunut” ajatus. Samoin voi käydä, mikäli useat, sinänsä erilliset kuvaukset linkittyvät saumattomaksi, toisiaan vahvistavaksi kokonaisuudeksi.

Artikkeleissa kuvattiin perustuslaillista sopimusta vastustavia poliitikkoja monin tavoin. Näytti mahdolliselta, että poliitikko voi muodostaa sopimuksen vastaisen mielipiteen. Perustuslaillisen sopimuksen vastaisuus kuvattiin kuitenkin ainoastaan ”ääripoliitikkojen” tai taktisen valinnan tehneiden oppositiopoliitikkojen ominaisuudeksi. Sopimusta saattoi vastustaa esimerkiksi ”kapinallisjohtaja (Ivaldi 2006, 61)¹¹⁸”. Sopimuksen vastustaminen näyttäytyy mahdollisena *poliitikolle*, mutta ei *johtajalle* eli *johtavalle poliitikolle*. Artikkeleissa pidettiin joidenkin poliitikkojen kannanmuodostusta ainakin osittain taktisena valintana (ks. 6.2.1 ja 6.2.2.). Näin oli etenkin niissä kuvauksissa, joissa käsiteltiin sopimuksen vastustajia. Kantojen kuvaaminen taktisina valintoina ohjaa ajattelemaan, että ne voivat vaihtua olosuhteiden muuttuessa. Jonkin ratkaisun kutsuminen taktikoinniksi on yleensä myös ilmaisu siitä, että ratkaisua pidetään moraalisesti alhaisena.

Pääosin artikkeleissa kuitenkin keskityttiin kuvaamaan sopimusta kannattaneita johtavia poliitikkoja. Johtavia poliitikkoja *ohjattiin* diskurssissa monin tavoin. Olen jo edellä kuvannut, kuinka tilanteen kuvaaminen johtavien poliitikkojen epäonnistumiseksi oli diskurssissa hallitseva piirre. Linkitettyinä diskurssin muihin merkityksenantoihin tällä piirteellä on mielestäni diskurssissa seurauksensa, äänestysten ohittamisen mahdollistuminen. Seuraavaksi pyrin kuvaamaan, miten johtavien poliitikkojen kuvaus linkittyi diskurssin muihin objekteihin ja millaisia seurauksia tästä syntyy.

6.3.4. Linkittyminen

Diskurssin rakenteessa ominaista on asioiden linkittyminen: tietyt asiat yhdistyvät toisiinsa ja niille annetaan ”korkea” tai ”matala” arvo. Näin linkittyneille asioille vastakkaiset asiat puolestaan liittyvät samalla yhteen. Korkeasti arvotettujen, toisin sanoen arvostettujen asioiden vastakohtat ovat yleensä matalasti arvotettuja eli halveksittuja.

Johtavat poliitikot suhteessa kansalaisten kantoihin

Kansalaisiin linkittyi ennen kaikkea tietämättömyys, mutta myös asian vierestä puhuminen ja se, että mikäli kansalaiset asettuivat voimakkaasti jonkin EU-näkemyksen taakse, näkemys edusti ”äärikantaa”. Esimerkiksi Moravcsikin mukaan kansalaisten kannat ovat muun muassa irrelevantteja tai ideologisia:

---

¹¹⁸ rebel leader

”*Irrelevant[ej]ä*, koska suurella yleisöllä on taipumus reagoida yrityksiin luoda keskustelua vähämerkityksellisistä asioista sillä, että se tuo keskusteluun tärkeämpiä kansallisia tai paikallisia (tai globaaleja) asioita sen sijaan, että keskustelisi varsinaisesta asiasta (tällä kertaa EU-politiikasta)[...] *Ideologia*, koska intensiiviset yritykset lisätä äänestyksiin osallistumista usein rohkaisevat symbolisiin asioihin kohdistuvaan politiikkaan asiakysymysten sijasta”. (227-228)¹¹⁹

Tällaisessa tilanteessa ryhmien välisen rajan ylitys on poliitikolle vaikea. Mikäli poliitikko ottaa kansalaisten ajatukset todesta ja alkaa pohtia, miten niiden perusteella voisi kehittää unionia, hän alkaa diskurssissa vallitsevan ajatusmallin mukaan samalla ajaa lähtökohtaisesti vääriä tai ääriajatuksiin perustuvia kantoja. Tuskin kukaan keskeinen eliitin jäsen haluaa ajaa lähtökohtaisesti vääriä, asian vierestä olevia tai ääriajatuksiin perustuvia kantoja, joten diskurssissa esiintyvä kansalaisten identiteetti tekee ”kansalaisten kannalle” asettumisen valtavirran poliitikon kannalta hyvin vaikeaksi. Myös Rissen ja Kleinen tekemä ero populismin ja oikeanlaisen poliittisen keskustelun välille saattaa ohjata johtavia poliitikkoja varovaisuuteen sen suhteen, missä määrin kansalaisten mielipiteitä tulee ajaa. Kaikkinainen populismi on lähtökohtaisesti vääränlaista toimintaa:

Lisäksi, politisoitumista ei pidä sekoittaa populismiin. Populistiset puolueet hyödyntävät yleensä julkisen keskustelun puutetta, eikä niillä ei ole juurikaan sanottavaa avoimessa ja rehellisessä julkisessa keskustelussa. (2007, 78)¹²⁰

Mielipiteiden jako ”oikeanlaisiin” ja populismiin sekä jälkimmäisen tuomitseminen ohjaa ajattelemaan, että ne mielipiteet, jotka saavat ”populismin” leiman, ovat automaattisesti sopimattomia tai jopa ”kiellettyjä”. Populismiksi leimattujen kantojen edistämällä ei tämän esimerkin perusteella myöskään voi menestyä pitkällä tähtäimellä, tai mikäli menestyy, menestys osoittaa vain sen, että keskustelussa on vakavia ongelmia.

Johtavan eliitin suhde perustuslailliseen sopimukseen

Johtava eliitti kuvataan diskurssissa perustuslailliselle sopimukselle myönteiseksi. Artikkeleissa todetaan muun muassa keskeisten puolueiden olleen perustuslaillisen sopimuksen kannalla: ”lukuun ottamatta joitakin oikeistokonservatiivisia puolueita, kaikki valtavirtapuolueet kannattivat perustuslaillista sopimusta (Crum 2007, 61)”¹²¹. Eliitin kuvataan epäonnistuneen, kun se ei saanut

¹¹⁹ *Ignorant*, because individuals have no incentive to generate sufficient information to render concrete interests and political behaviour consistent [...] *Ideological* because intense efforts to stimulate electoral participation tend to encourage symbolic rather than substantive politics.

¹²⁰ Moreover, one should not confuse politicization with populist politics. Populist parties are usually exploiting a lack of public debate and they have little to contribute to open and frank discussions on a lively public sphere.

¹²¹ ... with the exception of some right-conservative parties, all mainstream parties endorsed the Constitutional Treaty.

saatettua perustuslaillista sopimusta voimaan. Samassa yhteydessä vaaditaan eliittiä onnistumaan (ks. erityisesti 6.2.5.). Epäonnistuminen linkittyy äänestyksiin, jotka ovat syy sille, että sopimusta ei saatu voimaan. Epäonnistumisen vastakohta, onnistuminen, linkittyy tällöin helposti ”syntyneen” tilanteen kannalta päinvastaiseen asiaan eli äänestysten aiheuttaman ”ongelmatilanteen” selvittämiseen johtajuutta osoittaen. Täten äänestykset ja niiden tulokset näyttäytyvät ongelmana. Sen sijaan ongelmana *ei* näyttäydy sopimus, jota kahden jäsenmaan kansalaisten enemmistö vastusti. Diskurssissa ei juurikaan suoraan kehoteta poliitikkoja sivuuttamaan äänestystulokset, vaan asioiden linkittyminen (ks. luku 3) ohjaa lukijaa näkemään sivuuttamisen hyvänä ja loogisena ratkaisuna.

Identiteettien linkittymisen seurauksia

Edellä kuvaamani ryhmien tilannekohtaisten identiteettien välille syntyy helposti toinen toisiaan vahvistavia linkkejä. Kansalaisten kantoja ei voi ottaa kovin vakavissaan, koska ne eivät perustu riittävään tietoon pohjautuvaan harkintaan tai asian aktiiviseen, itsenäiseen pohdintaan. Kansalaisten identiteetti tässä diskurssissa on täten ”johdateltavissa oleva” tai ”tietämätön”. Tämä vahvistaa kuvaa johtajista asian todellisina päättäjinä - tai henkilöinä, joiden olisi pitänyt olla asian päättäjiä. Johtavat poliitikot kuvataan henkilöinä, joiden tulee voimakkaammin ja selvemmin ajaa omaa kantaansa ja taivuttaa muut kantansa taakse. Heitä *ei* kuvata esimerkiksi yhteisten asioiden hoitajina, joiden tulee toteuttaa kansalaisten näkemystä yhteisistä asioista parhaansa mukaan.

Johtajuuden ja sopimuksen kannattamisen toisiinsa sitomisen lisäksi diskurssissa sidotaan näiden vastakohdat eli kapinointi/oveluus/vastuuttomuus ja sopimuksen vastustaminen yhteen. Samoin vastustamiseen yhdistyy sopimuksen vastustajien kuvaaminen taktikoijina tai kapinallisina: kun vastustajia kuvataan taktikoijina, vastustaminen ylipäättään alkaa näyttäytyä taktikoimisena. Taktikoinnin, oveluuden ja kapinoinnin kuvausten lisäksi sopimuksen vastustajien kuvattiin puhuneen vääristä asioista. Nämä kaikki kuvaukset ovat sanoja, jotka liitetään yleensä arvoltaan alhaiseen tai jollakin tavalla kyseenalaiseen toimintaan. Näiden arvon kuvausten kautta teksti ohjaa lukijan näkemään sopimuksen vastustamisen asiana, jota ei kuulu tehdä. Se näyttäytyy jonakin ”toisena”. Diskurssissa tehtiin johtaville poliitikoille vaikeaksi vastakkaisen kannan ottaminen äänestysten jälkeisessä tilanteessa myös tämän kuvauksen keinoin.

Se, että äänestystulokset kuvataan muuna kuin asiasta itsenäisesti muodostetun kannan ilmauksena, ohjaa poliitikot näkemään äänestystulokset merkityksettöminä. Tätä vahvistaa se, että sopimuksen

vastustaminen kuvataan ei-hyväksyttävänä toimintana, joten sopimusta ”vastaan kääntyminen” näyttäytyy asiana, jota ei tule tehdä. Näin jäljelle jäävä, tilanteessa järkevänä näyttäytyvä toimintamalli on äänestysten sivuuttaminen. Äänestysten sivuuttaminen näyttäytyy ikään kuin vääjäämättömänä toimintamallina. Diskurssi ei vielä sinänsä ohjannut poliitikkoja valitsemaan ratkaisuksi juuri Lissabonin sopimusta. Se kuitenkin se ohjasi sivuuttamaan äänestystulokset ja jatkamaan sopimusta kannattavalla linjalla - tai sen kanssa lähes identtisellä linjalla.

6.3.5. ”Toiseksi” tekeminen ja sen uhka, poissulkeminen

Artikkeleissa eliitin eri ryhmiin ja kansalaisiin liittyi erilaisia identiteettejä. Kuten edellä totesin, identiteetit linkittyvät toisiinsa niiden vastakohtaisuuden tai eroavuuden vuoksi. Kuvaus yhden ryhmän ominaisuuksista on vastakkainen toisten ryhmien kuvauksille tai siinä on eri elementtejä kuin kuvauksissa toisten ryhmien ominaisuuksista. Tämä vahvistaa kuvauksia ja tekee niistä pysyvämpiä. Kuvaukset ovat myös polarisoituneita. Ryhmien kuvaaminen samassa yhteydessä (eli samoissa teksteissä ja suhteessa samaan poliittiseen kysymykseen), mutta toisistaan erillisinä, vahvistaa niiden välisiä raja-aitoja sekä ylipäättään ajatusta siitä, että tällaiset erilliset ryhmät ovat olemassa. Samalla ristiriita sijoittuu osapuolien ominaisuuksiin, ei eri näkökantojen sisältöjen välille. Tämä puolestaan edistää ”toisen” toiseuden muodostumista tai vahvistumista.

Olen aiemmin todennut, että kansainvälisen politiikan identiteettejä koskevan tutkimuksen tulisi pohtia, *mihin* identiteettejä *käytetään* sen ohella, että alalla tutkitaan, *millaisia* identiteettejä *on olemassa* (ks. luku 4). Tämän tutkimuksen aineistosta löytyneet identiteettien kuvaukset liittyvät olennaisesti siihen, miten tieteenala pyrkii *pitämään kurissa* poliittisen kentän toimijoita (vrt. luku 2). Identiteettejä käytettiin nostamaan joitakin poliitikkojen toiminnan muotoja esiin sankarillisina. Toiset toiminnan muodot puolestaan nähtiin päinvastaisessa valossa: vastuuttomina, tehtävässä epäonnistumisena, tiettyjen tehtävien laiminlyömisinä, etenkin oikeanlaisten EU-viestien kansalle välittämisen laiminlyöntinä - tai taktisina valintoina (ks.luku 6.3.4.). Tietyt toiminnan muodot saivat siten ”ei-hyväksyttävän” leiman, toiset taas arvostetun toiminnan leiman. Ei-hyväksyttävä toiminta on ”toista”, jotakin sellaista, joka poliitikkojen tulisi korvata toisenlaisella käytöksellä. Artikkeleissa liitettiin johtavatkin poliitikot toimintaan, joka on ”toista”, mikä on omiaan herättämään epäilyn siitä, oliko poliitikoistakin tullut ”toisia” epäonnistumisen myötä. Näin saattoi hetkellisesti olla – mutta kunhan poliitikot ”palaisivat ruotuun”, tämä olisi vältettävissä, sillä taktiset valinnat on mahdollista vaihtaa ja kansalaisten ohjaamisessa on mahdollista terästäytyä.

Epäonnistumisen jälkeen on mahdollisuus yrittää onnistua. Diskurssissa evästetään poliitikkoja osoittamaan johtajuutta.

Miksi artikkeleissa on mielestäni kyse ”toiseksi” tekemisestä? Kuvasin jo edellä, kuinka artikkeleissa painottui henkilöiden ja ryhmien kuvaus. Toiseuttamisesta kertovat myös tunnepitoiset ilmaisut, kuten vetoaminen sankariuteen ja johtajuuteen, joiden vastakohtana taktikointi ja vastuuttomuus näyttäytyvät. Ennen kaikkea tästä kertoo kuitenkin artikkeleissa selvästi ilmenevä pyrkimys velvoittaa poliitikkoja toimimaan tietyllä tavalla. Tähän pyritään vetoamalla poliitikkojen käsitykseen itsestään sekä vetoamalla siihen, millainen poliitikon ”kuuluu” olla ja miten tällaisen ideaalipoliitikon tulisi toimia. Vaikutusta vahvistaa se, että samassa yhteydessä kuvataan ei-toivottua toimintaa voimakkaan negatiivisin ilmauksin.

6.3.6. Tutkijoiden identiteetistä ja tutkimuksen roolista

Myös tutkijoiden oma identiteetti ilmenee aineistoni artikkeleista. Toiminnallaan tutkijat osoittavat olevansa niitä henkilöitä, joille (ainakin heidän omasta mielestään) kuuluu esimerkiksi poliitikkojen toiminnan arviointi; sen kertominen, millaisia poliitikkojen tulisi olla tai sen kertominen, millaisia kansalaiset ovat. Useissa kohdissa artikkelien kirjoittajat eivät eksplisiittisesti perustelleet näkemyksiään muuten kuin sillä, että ne ovat heidän näkemyksiään. Sinänsä saattaa tuntua itsestäänselvyydeltä, että artikkelit sisältävät tällaisia vahvasti arvottuneita kuvauksia, sillä tutkijoiden työnä on kertoa asiantuntevasti, mistä heidän tutkimassaan ilmiössä on kyse. Tämä identiteettikuvaus näkee tutkijat auktoriteetteina, joita poliitikkojen tuleekin uskoa.

Samalla tutkijoiden tapa asemoida itsensä uusintaa heidän rooliaan asiantuntijoina, jotka määrittävät poliittisten toimijoiden ”normaaliuden” rajat ja sen, mikä tässä tilanteessa on totta ja mikä epätotta, eli miten tilannetta tulisi tulkita. Artikkeleissa poliitikkojen roolista ja erityisesti poliitikkojen ”ihanneroolista” annetut kuvaukset toimivat, kuten Foucault kirjoittaa tarkkailun ja rankaisun vallankäyttömekanismiin toimivan: poliitikkoja ”palkitaan” tutkijoiden antaman arvostuksen muodossa, jos he ovat edistäneet ”oikeaa” EU-politiikkaa ja päinvastoin ”rankaistetaan”, jos ovat epäonnistuneet ”oikean” politiikan edistämisessä (ks. luku 2.2).

Mikään ei tietenkään ”pakota” poliitikkoja omaksumaan akateemisten tutkijoiden ajatuksia. Yksittäinen poliitikko voi hyvinkin verrata akateemisen diskurssin identiteettikonstruktioita

vaikkapa omiin keskusteluihinsa äänestäjiensä kanssa ja päätyä muunlaiseen käsitykseen äänestäjistä. Poliitikko saattaa myös nähdä oman roolinsa niin, ettei hänellä ole ”valtuutta” toimia vastoin kansalaisten mielipidettä.

Vallankäyttöä korostavan valtateorian mukaan käyttämällä valtaa on mahdollista saada valtaa. Näissä teksteissä kirjoittajat ovat selvästi käyttäneet asiantuntijavaltaansa. Koska akateemisella tutkimuksella on yhteiskunnassa erityinen totuusasema, sen valta määrittää tutkimuskohteenaan olevia objekteja on erityisen suuri (ks. luku 2.2.). Teksteissä käytetty valta on muodoltaan paljolti produktiivista valtaa: luomalla tietyn käsityksen tilanteesta ja sen toimijoista kirjoittajat vaikuttivat siihen, millaiset ratkaisumallit näyttäytyivät mahdollisina ja järkevinä (ks. luku 3.2.1) Poliitikon asemasta käsin saattaa olla hyvinkin vaikea nousta vastustamaan tekstien määrittämää ”totuutta”.¹²² Lisäksi artikkelien luoma kuva poliitikkojen vallasta on poliitikkoja kohtaan varsin imarteleva. Poliitikot saattavat kokea jopa hyötyvänsä hyväksyessään artikkelien identiteettikonstruktiot omaksikin käsityksekseen. Artikkeleista on esimerkiksi mahdollista saada vahvistusta omalle johtajuudelle ja uskoa siihen, että toimii oikein, mikäli toimii kuten akateemisissa teksteissä vaaditaan.

Samalla kun poliitikot omaksuvat artikkeleiden heistä kertoman totuuden, identiteettinsä, poliitikot joutuvat ”väkisinkin” hyväksymään artikkelien suosittaman toimintamallin, sillä tietystä identiteetistä ”käsin” vain tietynlainen toiminta on mahdollinen¹²³.

Kuvasin ensimmäisessä luvussa sitä, kuinka kansainvälistä politiikkaa on tutkittu miettimättä, millaisia vaikutuksia tutkimuksen aiheen kuvauksessa tehdyillä merkityksenannoilla on sille, millainen ratkaisu alkaa vaikuttaa sopivalta tutkimuksen kohteena olevaan kysymykseen. Myöskään tässä tutkimassani diskurssissa ei pohdittu sitä, millaisia seurauksia toimijoiden kuvauksilla saattaa olla tai millaisia poliittisia ratkaisuja ne ovat oikeuttamassa. Ennemminkin diskurssia luonnehti se, että ”omia” merkityksenantoja ei kyseenalaistettu eikä pohdittu, millaisia vaihtoehtoisia

---

¹²² Kriittinen lukija saattaa tässä vaiheessa ihmetellä, miten voin tietää poliitikkojen ajattelevan jollakin tietyllä tavalla diskurssin seurauksena tai että diskurssi tekee jonkin ajattelumallin poliittiselle johtajalle vaikeaksi vastustaa. Tätä en tiedäkään. Sen sijaan tiedän, että artikkelit *mahdollistavat* sen, että näin voi käydä. Poliittiset johtajat ajattelisivat näiden ”ohjeiden” mukaisesti vähemmän todennäköisesti, jos ei olisi olemassa diskurssia, jossa poliittisen johtajan velvollisuutena esitetään jotakin, jossa esitetään jotkin piirteet poliittiselle johtajuudelle ”toisina” tai jossa esitetään, että johtajien tulisi nähdä jokin toinen ryhmä tietyssä valossa. Ilman (jonkin) diskurssin kurinpidollisia vaikutuksia poliittisten johtajien näkemyksissä olisi *todennäköisesti* paljon enemmän hajontaa.

¹²³ Omaksumisen mekanismi ja omaksumisesta seuraavat hyödyt ovat hyvin samantapaisia kuin ammattiin koulutauduttaessa tai tietoja täydennettäessä: asiantuntijat kertovat, miten ammatissa tulee toimia. Tämän käyttäytymisen omaksumisen kautta yksilöstä tulee ammattikunnan jäsen. (vrt. Kusch 1993, 130)

merkityksenantoja diskurssiin valitut merkityksenannot sulkevat ulkopuolelleen. Diskurssissa ei esimerkiksi yhdessäkään artikkelissa pohdita, miten kansalaisten kuvaaminen sopimuksesta päättämään kykenemättöminä tai johdateltavina saattaa vaikuttaa poliittisiin ratkaisuihin. Näin on siitakin huolimatta, että diskurssin seurauksena näyttäytyy järkevänä toimia tavalla, joka on ristiriidassa EU:n keskeisen periaatteen kanssa.

Diskurssissa tapahtuvaa ulossulkemista näkyy myös siinä, miten artikkeleista ”puuttui” teemoja, jotka niihin olisivat aiheen perusteella saattaneet hyvinkin kuulua tai ne eivät olleet diskurssin keskiössä. Artikkeleissa oli yleistä keskittyä vain tilanteen osapuolten kuvaamiseen. Integraation sisältöä ja EU:n tulevan toiminnan sisältöä koskevat kysymykset olivat paljon pienemmässä roolissa. Jättämällä tutkimatta äänestysten ja kansalaisten EU:iin kohdistamien toiveiden mahdollisen yhteyden tutkimus *luonnollistaa* tilan, jossa näillä asioilla ei ole yhteyttä. Sen sijaan äänestykset näyttäytyvät tilanteina, joissa poliitikkojen strategia ei ole toiminut tarkoitetulla tavalla tai on ollut väärä. Diskurssi tai yksittäinen tutkimus, jonka lähtökohtana olisi ollut ajatus kansalaisista demokratian ”isäntinä”, joiden toivomuksia politiikan sisällöistä poliitikot pyrkivät toteuttamaan, olisi ollut asetelmaltaan todennäköisesti hyvin erilainen.

7. YHTEENVETO

Pyrin analyysissäni tuomaan esiin diskurssissa esiintyviä identiteettikonstruktioita, näihin liittyviä arvotuksia ja näiden suhteita toisiinsa. Pyrin analyysissäni kuvaamaan, *mihin* näitä identiteettejä *käytetään*. Tällä tarkoitan sitä, että pyrin nostamaan esiin diskurssin keskeisten identiteettikonstruktioiden seuraukset eli sen, millaiseen toimintaan ne ohjasivat ja mitä ne mahdollistivat. Tällä pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni, joka koski sitä, miten on mahdollista, että kansanäänestysten tulokset sivuutettiin. Tutkimukseni kohteena olleissa artikkeleissa käsiteltiin Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksiä etenkin äänestyksiin liittyneiden ryhmien kuvausten kautta. Näitä keskeisiä ryhmiä olivat äänestäjät ja eliitti sekä toiseksi johtavat poliitikot ja sopimusta vastustaneet poliitikot. Tässä diskurssissa näiden ryhmien keskeiset identiteettikonstruktiot mahdollistivat äänestystulosten näkemisen sivuutettavina. Samalla konstruktiot ohjasivat johtavia poliitikkoja toimimaan sivuuttamisen toteuttamiseksi. Kansalaiset nähtiin päätöksenteossaan epäitsenäisinä, esimerkiksi poliitikoista riippuvaisina tai asiantietoon perustuvaan harkintaan kykenemättöminä, minkä seurauksena näyttää sopivalta pitää äänestyksiä merkityksettöminä. Lisäksi sopimusta vastustaneiden poliitikkojen kantoja kuvattiin oveluudeksi, vastuuttomasti valituiksi tai muuten ”alhaisiksi”. Näin ollen diskurssi ohjasi näkemään tällaisen ryhmän kannan omaksumisen ja ryhmään liittymisen epäviisaana asiana, jota ei ”kuulu” tehdä. Myös tämä vahvisti sitä, miten diskurssissa ”tehtiin” johtaville poliitikoille epäviisaaksi vastakkaisen kannan ottaminen äänestysten jälkeisessä tilanteessa. Kansalaisten ohjaaminen nähtiin johtavien poliitikkojen tehtävänä ja äänestysten tuloksen nähtiin johtuvan johtavien poliitikkojen toiminnasta. Johtavien poliitikkojen nähtiin epäonnistuneen tässä tehtävässä äänestysten yhteydessä; nyt heitä ohjattiin toimimaan niin, että he onnistuisivat. Epäonnistuminen liittyi äänestystuloksiin ja niitä seuranneeseen sopimuksen voimaan saattamisen epäonnistumiseen. Näin ollen onnistuminen yhdistyy sopimuksen voimaan saattamiseen - tai jonkin mahdollisimman samankaltaisen ratkaisun toteuttamiseen. Näistä diskurssissa annetuista merkityksistä ”seuraa”, että tilanteessa järkevänä näyttäytyvä toimintamalli oli äänestysten sivuuttaminen.

Diskurssianalyttisen metodini piirteistä¹²⁴ tutkimustani hyödytti erityisesti ajatus identiteettien välisistä eronteista ja niihin liittyvistä arvotuksista. Analyysissäni paneuduin siihen, miten ja millaiset osapuolten kuvaukset linkittyivät toisiinsa ja millaiset toisiaan vastaan. Yhden osapuolen piirteillä ”oikeutettiin” parin toisen osapuolen piirteitä ja toimintaa. Osapuolet myös kuvattiin arvoltaan erilaisiksi, sillä kuvaukset äänestäjien ja sopimusta vastustaneiden poliitikkojen ominaisuuksista ohjasivat selvästi näkemään nämä vähemmän merkittävänä kuin vastinparinsa eliitin ja johtajat.

Diskurssi ei ollut täysin yhtenäinen, vaan teksteissä esitettiin myös muita kuin löydöksiäni tukevia argumentteja. Tästä huolimatta diskurssin ydin oli mielestäni lopulta selkeästi havaittavissa.

Diskurssin seurauksia tutkiessani avainsanani oli mahdollistaminen: pyrin tutkimaan, millaisia asioita diskurssi mahdollistaa, en löytämään jonkinlaisia syy-seuraussuhteita. Mahdollistamisen tutkiminen syy-seuraussuhteiden etsimisen sijaan tekee mahdolliseksi (sic) sen tutkimisen, miten jossakin tilanteessa ja tilanteesta tuotetut merkitykset ja niiden liittäminen toimijoihin tuottaa tilanteesta jonkin tulkinnan, joka puolestaan ohjaa ”luontevasti” johonkin tilanteen ratkaisumalliin.

Tutkimukseni aineistosta löytyneet identiteettien kuvaukset liittyvät olennaisesti siihen, miten tieteenala pyrkii *pitämään kurissa* poliittisen kentän toimijoita. Tutkimani asiantuntijadiskurssi ja sen sisältämät identiteetikonstruktioit ovat täten myös politiikan toimijoihin kohdistuvaa vallan käyttöä. Viittaan edellä produktiivisen vallan käsitteeseen, jolla tarkoitan mm. uusien ajatusmallien luomiseen liittyvää valtaa, eli sitä, että jokin ratkaisumalli tulee sosiaalisesti mahdolliseksi. Tämä käsite sopii mielestäni kuvaamaan asiantuntijoiden valtaa monelta osin, sillä tutkijoiden artikkeleissaan käyttämä valta perustui nimenomaan heidän kykyynsä esittää todelta vaikuttavia merkitysten antoja, jotka ohjasivat näkemään tutkimusten käsittelemän asian tietyllä tavalla.

---

¹²⁴ Kerroin luvussa 3, että historialliset jatkumot ja polveutumiset, eli diskurssiteorian genealoginen puoli, kuuluivat myös tutkimukseni taustalla vaikuttaneisiin lähtökohtiin. Tämä puoli jäi lopulta analyysin kannalta vähemmän tärkeäksi tekijäksi. Vaikka aineistossani olikin piirteitä, jotka olivat saman tyyppisiä kuin vanhemman tutkimuksen kuvaukset, esimerkiksi äänestysten käsitteleminen toisen asteen vaaleina tai lähtöoletus kansalaisten kyvyttömyydestä äänestää ”asiasta” EU-äänestyksissä (ks. luku 5), eri ryhmien arvotukset ja niiden toistaan vahvistavat, limittyvät roolit sinällään nousivat analyysissäni historiallisuutta keskeisempään asemaan. Diskurssin historialliset ominaisuudet olisivat saattaneet tulla selkeämmin esiin, mikäli varsinainen tutkimusaineistoni olisi kattanut myös vanhempia artikkeleita. Genealogisten jatkumoiden etsiminen olisi kuitenkin vaatinut sitä, että olisin tehnyt laajan diskurssianalyysin vanhemmalle, laaja-alaiselle aineistolle ja verrannut sen tuloksia nyt tekemääni diskurssianalyysiin. En kuitenkaan nähnyt tätä tarpeelliseksi, sillä työni pääasiallinen tarkoitus ei ollut selvittää, miten identiteetit ovat aikojen kuluessa muodostuneet vaan osoittaa, miten ne toimivat tutkimassani tilanteessa ja millaisia seurauksia niiden käytöstä muodostui. Tätä tutkimusta varten oli siten riittävä, että genealoginen käsitys merkitysten muodostumisesta toimi lähtökohtanani, joka muistutti siitä, että mikään merkitys ei ole ”luonnollinen” vaan diskurssissa muotoutunut.

Pyrin samalla tekemään näkyväksi sitä, että mikään tutkimus ei ole kohteestaan irrallinen, vaan vaikuttaa siihen. Kansainvälisen politiikan, myös EU-tutkimuksen alalla tehtävä tutkimus on aina pohjimmiltaan poliittista. Tämän vuoksi tutkimuksen tekoon kuuluisi aina sisältyä sen pohtiminen, millaisia poliittisia seurauksia työllä on.

7.1. Jatkokysymyksiä ja kysymyksiä oman työni seurauksista

Tutkimukseni herättää kysymyksen, missä määrin olen oikeutettu analysoimaan kansalaisten ja eliitin identiteettejä teksteistä, joissa pääsee kuuluviin tutkijoiden ääni, ei kansalaisten tai eliitin ääni. Identiteetit eivät kuitenkaan muodostu pelkästään toimijoiden oman toiminnan seurauksena, vaan yhtä lailla keskeistä on se, miten muut kuvaavat toimijaa. Tutkimukseni saisi varmasti uusia sävyjä, mikäli olisin analysoinut esimerkiksi poliitikkojen omia tekstejä. Tässä yhteydessä tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ollut löytää *kaikkia* eurooppalaiseen keskusteluun ja osapuolten identiteettien muodostukseen vaikuttavia tekijöitä, vaan asiantuntijoiden erityisdiskurssi.

En väitä, että tutkijat yksinään muodostivat äänestysten sivuuttamiseen johtaneen tilanteen. Kuitenkin tutkijat mahdollistivat osaltaan äänestysten sivuuttamisen ylläpitämällä edellä kuvaamiani identiteettikonstruktioita.

Oma tutkimukseni on kurkistus identiteetteihin ainoastaan yhdellä pienellä EU-tutkimuksen osa-alueella. Se antaa suhteellisen synkän kuvan siitä, millaisina EU-tutkimus pitää tutkimuskohteenaan olevia toimijoita. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, löytyykö samanlaisia identiteettejä myös muista EU-kysymyksiä käsittelevistä tutkimuksista sekä sitä, minkälaisia politiikan linjauksia ne ovat muissa yhteyksissä mahdollistamassa.

Olisi myös mielenkiintoista tutkia, missä määrin kansalaisten osaksi tullut kollektiivinen identiteetti EU-diskurssissa vaikuttaa siihen, miten poliitikot suhtautuvat EU-kysymyksissä aktiivisiin kansalaisiin tai siihen, miten kansalaiset kokevat osallistumismahdollisuutensa EU-kysymyksissä. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kuitenkin selvittää, miten identiteetit mahdollistivat äänestystulosten sivuuttamisen.

Olen edellä kirjoittanut akateemisten tekstien suhteesta totuuteen ja 'totuuteen' sekä akateemisista teksteistä ylipäätään. Jouduin käsittelemään näitä samoja asioita myös tässä työssäni ja

ratkaisemaan suhteeni niihin. Jotta työni tulisi huomioitua tieteenalani pro gradu –työnä, sille on asetettu useita muodollisia ja sisällöllisiä kriteereitä. Vaikka nämä kriteerit pyrinkin täyttämään, toivon samalla täyttäväni joitakin omia tavoitteitani. Perinteisen tiedekäsityksen mukaan hyvä teksti osoittaa olevansa oikeassa. Kuitenkin tieteen tulisi mielestäni toimia myös lukijan ajattelun herättäjänä. Toivon, että työni tässä diskurssissa vallitsevien ajatusmallien totuudenmukaisuuden suhteellisuuden ja ajatusmallien ”rakentumisen” osoittamiseksi toimii juuri näin.

Tutkielman tarkoitus on olla oppineisuuden osoitus (Eco 1989). Oppineisuuden osoittamisen voi helposti ymmärtää sen osoittamisena, montako alan keskeistä lähdeä tuntee tai montako käsitettä osoittaa hallitsevansa. En ole kuitenkaan halunnut itse tyytyä näin kapeaan oppineisuuden osoittamisen määritelmään. Oppineisuuden osoittamiseen kuuluu mielestäni myös se, että osoittaa vähintäänkin itselleen pohtineensa, mistä opitussa ja oppimisessa oikeastaan on ollut kyse. Tutkielmassani olen tuonut esiin oman toiminnan reflektoinnin tarpeellisuuden niin kansainvälisen politiikan kuin EU-tutkimuksenkin alalla. Samalla tavoin on tärkeätä, että itse reflektoin omaa toimintaani eli sitä, mitä oikeastaan olen opintojeni aikana oppinut. Sillä, että olen kohdistanut tutkimukseni ”omalla” tieteenalallani tuotettuun aineistoon, onkin ollut muiden tavoitteiden ohella se tavoite, että olen saanut vielä opintojen päätteeksi tarkastella kriittisesti opiskelemaani tieteenalaa, tai ainakin sen yhtä osa-aluetta. Olen saanut pohtia, mitä on se tieto, jota opintojeni aikana olen omaksunut, miten se on muodostunut ja mitä minun tulisi siitä itse ajatella. Koenkin voivani sanoa, että olen saavuttanut ainakin yhden tutkimukseni tavoitteen: olen kehittynyt tieteenalani kriittisenä lukijana. Kuvasin ensimmäisessä luvussa sitä, kuinka sokeus (omille) epistemologisille rajoituksille kaventaa kykyä hahmottaa kansainvälisen politiikan ilmiöitä. Uskonkin, että tämän tutkimuksen aikana tekemäni työ tieteenalan ”taustaoletusten” parissa on opettanut minua hahmottamaan selvemmin myös omia taustaoletuksiani, jotka kohdistuvat kansainvälisen politiikan kysymyksiin ja täten arvioimaan selvemmin myös muita kansainväliseen politiikkaan kohdistuvia käsityksiäni.

Työni edetessä kannoin useaan otteeseen huolta myös siitä, millaisia asioita työlläni ”edistän”. Käytännössä esimerkiksi useat sopimusta vastustaneet puolueet edustavat sellaisia ulkomaalaisvastaisia ja maahanmuuton vastaisia kantoja, joita en missään tapauksessa halua edistää. Olen kuitenkin vakuuttunut siitä, että esimerkiksi nämä ulkomaalaisvastaiset kannat eivät häviä sillä, että ne yritetään sulkea EU-keskustelun ulkopuolelle. En myöskään halua, että EU-keskustelusta suljetaan pois jokin teema, tulevaisuutta koskeva ehdotus tai ehdotuksen vastustaminen sen vuoksi, että se on ”väärä”. Väriä mielipiteiden pois sulkeminen on pitkällä tähtäimellä unionille ja sen

tärkeiksi julistamille arvoille – ja täten unionin legitimitetille – paljon kohtalokkaampaa kuin yhden perussopimus uudistuksen kariutuminen.

7.2. Lopuksi

Perustuslaillinen sopimus äänestettiin kumoon kahdessa niistä neljästä jäsenmaasta, joissa sopimuksesta äänestettiin. Akateeminen diskurssi ei käsittelemäni otannan perusteella käynyt keskustelua uuden sopimuksen keskeisestä sisällöstä tai muuten avoimesti eriteltyä syntyneitä tilannetta perussopimus uudistuksen substanssin kannalta, vaikka kansalaiset kahdessa jäsenmaassa olivat äänestäneet perustuslaillista sopimusta vastaan. Eriävät mielipiteet – äänestysten äänet – EU:n tulevaisuudesta pyrittiin häivyttämään kuvaamalla ne muiksi kuin mielipiteiksi itse asiasta. Poliittisiin johtajiin kohdistettiin monia kurinpidollisia toimia, jotta nämä vastaisuudessa varmistaisivat *oikeanlaisen* integraation etenemisen. Toisin sanoen, kansalaismielipide tai äänestystulokset eivät saisi tulevaisuudessa ”häiritä” unionin uudistustyötä.

Esimerkiksi Delanty on huolestunut eurooppalaisuuden ideaan liittyvästä yhtenäisyyden paineesta (1995, 156). Mielestäni tämä on nähtävissä äänestysten jälkeisessä diskurssissa: paine yhtenäisyyteen on niin voimakas, että erimieliset on nähty ”toisina”. Integraation vastustajien lisäksi myös perustuslaillisen sopimuksen, eli yksittäisen integraatioon liittyvän hankkeen, vastustajat kuvataan ”toisiksi”. Yhtenäisyysvaatimus on siten varsin tiukka.

Foucault’n genealogista näkemystä (1980) seuraten voimme ymmärtää myös EU-politiikan koostuneen sattumanvaraisista palasista. Vaikka vallitsevasta diskurssista onkin tullut meille tärkeä ja perustamme toimintamme sille, siinä ei ole mitään luonnollista tai luonnonlain kaltaista. Demokratian kunnioitus on Euroopan unionille tunnetusti tärkeä arvo. Tästä kielivät sekä jäsenmaille asetetut vaatimukset niiden järjestelmien demokraattisuudesta että EU:n käytäntö vaatii jokaiseen kolmansien maiden kanssa sopimaansa sopimukseen identtinen lausuma demokratian tärkeydestä molemmille osapuolille. Euroopan historia osoittaa hyvin ’väärien mielipiteiden’ kunnioittamisen tärkeyden: pelkästään viime vuosisadalla niin kommunistiset kuin fasiset hallinnot ovat saaneet Euroopassa valtavaa tuhoa aikaan. Tässä tuhossa keskeisenä tekijänä on ollut hallinnon kannalta väärä mielipiteitä esittäneiden eurooppalaisten eliminointi tai hiljentäminen. EU-keskustelussa keskeinen tekijä voisi täten olla myös se, että Euroopassa ei saa enää koskaan käydä niin, että valtaeliitin kanssa erimielisten ajattelijoiden, ’väärien mielipiteiden’ esittäjien, ääntä

estettäisiin kuulumasta tai että kansalaisten vapaata tahtoa ja mielipiteenmuodostusta koetettaisiin jotenkin ohjata tai rajoittaa. Tällaisessa diskurssissa lähes suurin kuviteltavissa oleva uhka olisi äänestystuloksen huomiotta jättäminen, sillä juuri se ajaisi unionin kriisiin.

LÄHDELUETTELO

Primaariaineisto

Crum, Ben (2007): "Party Stances in the Referendums on the EU Constitution" *European Union Politics*,

Ivaldi, Gilles (2006): "Beyond France's 2005 Referendum on the European Constitutional Treaty: Second-Order Model, Anti-Establishment Attitudes and the End of the Alternative Utopia" *West European Politics*,

Moravcsik, Andrew (2006): "What Can We Learn from the Collapse of the European Constitutional Project?" *Politische Vierteljahresschrift*, 47 (2): 219-241.

Majone, Giandomenico (2006): "The common sense of European Integration" *Journal of European Public Policy*,

Risse, Thomas ja Mareike Kleine: "Assessing the Legitimacy of the EUs Treaty Revision Methods" *Journal for Common Market Studies*,

Schmidt, Vivien A. (2007): "Trapped by their ideas: French élites' discourses of European integration and globalization" *Journal of European Public Policy*,

Tutkimuskirjallisuus

Adler, Emanuel ja Peter M. Haas (1992): "Conclusion: Epistemic Communities, world order and the creation of a reflective research program" *International Organization* 46 (1): 367-390

Andersen, Niels Åkerstrøm (2003): *Discursive Analytical Strategies: Understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Bristol: The Policy Press.

Antaki, Charles ja Sue Widdicombe (toim) (1998): *Identities in Talk*. Lontoo, California, New Delhi: Sage Publications.

Antaki, Charles ja Sue Widdicombe (1998): Identity as an Achievement and as a Tool. Teoksessa Antaki, Charles ja Sue Widdicombe (toim): *Identities in Talk*. ss. 1- 14.

Ashley, Richard K. (1989): "Living on Border Lines: Man, poststructuralism and War" Teoksessa Der Derian, James ja Michael J. Shapiro (toim.): *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics* ss. 259-322.

Barnett, Michael & Raymond Duvall (2005): "Power in International Politics" *International Organization* 59: 39-75.

Bouchard, Donald F. (toim.) (1977): *Language, Counter-Memory and Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press.

Bourne, Angela K. & Michelle Cini (2006): "Introduction" Teoksessa Cini, Michelle & Angela K. Bourne (toim.) (2006): *Palgrave Advances in European Union Studies*.

Brinegar, Adam P. & Seth K. Jolly (2005): "Location, Location, Location: National Contextual Factors and Public Support for European Integration" *European Union Politics*, 6 (2): 155-180.

- Burchill, Scott (2001): "Realism and Neo-realism" Teoksessa Burchill et al. *Theories of International Relations*, 2nd edition ss. 70-102.
- Burchill, Scott et al. (2001): *Theories of International Relations*, 2nd edition. Houndmills ja New York: Palgrave.
- Burgess, Michael (2004): "Federalism". Teoksessa Wiener, Antje ja Thomas Diez (toim.): *European Integration Theory*.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Campbell, David ([1992], uudistettu laitos 1998): *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Campbell, David (1993): *Politics without Principle: Sovereignty, Ethics, and the Narratives of the Gulf War*. Boulder: Lynne Rienner.
- Castiglione, Dario & Justus Schönlau (2006): "Constitutional Politics". Teoksessa Jørgensen, Knud Erik & Mark A. Pollack & Ben Rosamond: *Handbook of European Union Politics*. ss. 283-300.
- Christiansen Thomas - Knud Erik Jorgensen & Antje Wiener (toim.) (2001): *The Social Construction of Europe*. Sage Publishing Ltd.
- Chandler, Daniel: Semiotics for Beginners. WWW-dokumentti.
http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem02a.html#empty_signifier. Luettu 27.10.2007.
- Christiansen Thomas & Knud Erik Jorgensen & Antje Wiener (2001): Introduction. Teoksessa Christiansen Thomas & Knud Erik Jorgensen & Antje Wiener (toim.): *The Social Construction of Europe*. ss. 1-21.
- Cini, Michelle (2006): "The 'State of the Art' in EU Studies: From Politics to Interdisciplinarity (and Back Again?)" *Politics* 26(1): 38-46
- Cini, Michelle & Angela K. Bourne (toim.) (2006): *Palgrave Advances in European Union Studies*. Houndmills ja New York: Palgrave Macmillan.
- Cohn, Carol (1987): "Sex and Death in the Rational World of Defence Intellectuals". *Signs: Journal of women in Culture and Society* 12(4): 687-718.
- Cohn, Carol (1992): "War, Wimps, Women: Talking Gender and Thinking War" Teoksessa: Cooke, Miriam ja Angela Woollacot (toim.): *Gendering War Talk*. Princeton: Princeton University Press.
- Connolly, William E. ([1991] 2002): *Identity/Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox*. Ithaca: Cornell University Press.
- Crawford, N. C. (2004): "Understanding Discourse: A Method of Ethical Discourse Analysis" *Qualitative Methods*, Spring 2004: 22-25.

- De Vreese, Claes H. ja Hajo G. Boomgaarden (2005): "Projecting EU Referendums: Fear of Immigration and Support for European Integration" *European Union Politics* 6(1): 59-82.
- Delanty, Gerard (1995): *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*. London: Macmillan.
- Der Derian, James (1987): *On Diplomacy*. Oxford ja New York: Basil Blackwell.
- Der Derian, James ja Michael J. Shapiro (toim.) (1989): *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*. New York: Lexington Books.
- Derrida, Jacques (1980): *Of Grammatology*. Baltimore ja Lontoo: Johns Hopkins University Press.
- Diez, Thomas (2001): "Speaking 'Europe': the Politics of Integration Discourse." Teoksessa Christiansen Thomas & Knud Erik Jorgensen & Antje Wiener (toim.): *The Social Construction of Europe*. ss. 85-100.
- Diez, Thomas (2004): "Europe's Others and the Return of Geopolitics". *Cambridge Review of International Affairs* 17(2): 319-335.
- Dinan, Desmond (2006): "Governance and Institutional Developments: In the Shadow of the Constitutional Treaty". *Journal of Common Market Studies* 44 (Annual Review): 63-80.
- Doty, Roxanne Lynn (1993): "Foreign Policy as Social Construction: A Post-Positivist Analysis of U.S. Counterinsurgency Policy in the Philippines" *International Studies Quarterly* 37: 297-320
- Doty, Roxanne Lynn (1997): "Aporia: A Critical Exploration of the Agent-Structure Problematique in International Relations Theory". *European Journal of International Relations* 3 (3): 365-392.
- Eco, Umberto (1989): *Oppineisuuden osoitus eli miten tutkielma tehdään*. Tampere: Vastapaino.
- Dreyfus, Hubert L. & Paul Rabinow (1982): *Michel Foucault: beyond structuralism and hermeneutics*. Brighton: Harvester Press.
- Fairclough, N. (1995): *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Finnemore, Martha & Kathryn Sikkink (2001): "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics". *Annual Review of Political Science* 4: 391-416.
- Føllesdal, Andreas (2006): "EU Legitimacy and Normative Political Theory". Teoksessa Cini, Michelle & Angela K. Bourne (toim.) (2006): *Palgrave Advances in European Union Studies*. ss. 151-173.
- Foucault, Michel (1977): *Nietzsche, Genealogy, History*. Teoksessa D. F. Bouchard (toim.): *Language, Counter-Memory and Practice: Selected Essays and Interviews*.
- Foucault, Michel (1974 [1969]): *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, Michel (1980): *Tarkkailla ja rankaista*. Helsinki: Otava.

- Franklin, M.N. & C. van der Eijk & M. Marsch (1995): "Referendum outcomes and trust in government: Public support for Europe in the wake of Maastricht" *West European Politics* 18: (101-107).
- Garry, John & Michael Marsh & Richard Sinnott (2005): "'Second-order' versus 'Issue-voting' Effects in EU Referendums: Evidence from the Irish Nice Treaty Referendums" *European Union Politics* 6(2): 201-221.
- George, Jim (1989): "International Relations and the Search for Thinking Space: Another View of the Third Debate" *International Studies Quarterly*, 33 (3): 269-279.
- George, Jim (1994): *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)Introduction to International Politics*. Boulder: Lynne Rienner.
- George, Jim ja David Campbell (1990): "Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations" *International Studies Quarterly*, 34 (3): 269-293.
- Habermas, Jürgen (1992): *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Halter, Ulrich (2004): *Integration through Law*. Teoksessa Wiener, Antje ja Thomas Diez (toim) (2004): *European Integration Theory*. ss. 177-196.
- Hansen, Lene (2006): *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. New York ja Oxon: Routledge.
- Hayward, Clarissa Rile (2000): *De-Facing Power*. Port Chester, NY, USA: Cambridge University Press, 2000.
- Held, D. (1996): *Models of Democracy, 2nd edition*. Cambridge: Polity.
- Herrera Y.M. & Braumoeller B.F. (2004): "Symposium: Discourse Analysis" *Qualitative Methods*, Spring 2004: 15-19
- Howarth, David (1995): "Discourse Theory" teoksessa: Marsch D. ja G. Stoker (toim): *Theory and Methods in Political Science*, MacMillan, Basingstoke, 115-136.
- Howarth, David J., Aletta J. Norval & Yannis Stavrakakis (toim.) (2000): *Discourse Theory and Political Analysis: Identities, Hegemonies and Social Change*. Manchester: Manchester University Press.
- Howarth, David & Jacob Torfing (toim.) (2005): *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Huntington, Samuel (1993): "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs* 72(3): 22 - 49.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993): ”Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet”. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. ss. 17-47
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1993): ”Valtasuhteiden analysoiminen”. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. ss. 75-108.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jørgensen, Knud Erik & Mark A. Pollack & Ben Rosamond (2006): *Handbook of European Union Politics*. Lontoo, Thousand Oaks ja New Delhi: Sage Publications.
- Juhila, Kirsi (1999): Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, ss. 201-232.
- Keck, Margaret E. & Kathryn Sikkink: *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca ja Lontoo: Cornell University Press.
- Keeler, John T.S. (2005): ”Mapping EU Studies: The Evolution from Boutique to Boom Field 1960–2001”. *Journal of Common Market Studies* 43 (3): 551–82
- Kelemen, Daniel R. & Kalypso Nicolaidis (2006): ”Bringing Federalism Back In”. Teoksessa Jørgensen, Knud Erik & Mark A. Pollack & Ben Rosamond (2006): *Handbook of European Union Politics*. ss. 301-316.
- Kusch, Martin (1993): *Tiedon kentät ja kerrostumat: Michel Foucault’n tieteen tutkimuksen lähtökohdat*. Oulu: Pohjoinen.
- Laclau, Ernest ja Chantal Mouffe (1985): *Hegemony and Socialist Strategy*. Lontoo: Verso.
- Laffey M. ja Jutta Weldes (2004): ”Methodological reflections on Discourse Analysis” *Qualitative Methods*, Spring 2004: 28-30.
- Leon N. Lindberg and Stuart A. Scheingold (1971): *Regional integration: theory and research*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Machiavelli, Niccolò (1988): *The Prince*. Toim. Skinner, Quentin & Russel Price. Cambridge University Press.
- Merlingen, M (2001): ”Identity, politics, and Germany’s post-TEU policy on EMU” *Journal of Common Market studies*, 39(3): 463-483.
- Milliken, Jennifer (1999): ”The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods”. *European Journal of International Relations* 5(2): 225-254.
- Milliken, Jennifer & David Sylvan (1996): ”Soft Bodies, Hard Targets and Chic Theories: US Bombing Policy in Indochina”. *Millennium: Journal of International Studies* 25(2): 321-359.

- Neumann, Iver B (1999): *Uses of the other: "the East" in European identity formation*. Manchester: Manchester University Press.
- Norval, Aletta J. (2000): "Trajectories of future research in discourse theory". Teoksessa Howarth, David J., Aletta J. Norval & Yannis Stavrakakis (toim.): *Discourse Theory and Political Analysis: Identities, Hegemonies and Social Change*. ss. 219-236.
- Parker, Ian (1992): *Discourse dynamics: critical analysis for social and individual psychology*. Lontoo: Routledge.
- Ray, Leonard (2006): "Public Opinion, Socialization and Political Communication" Teoksessa Jørgensen, Knud Erik & Mark A. Pollack & Ben Rosamond: *Handbook of European Union Politics*. ss. 263-282
- Reif K. ja H. Schmitt (1980): "Nine second order national elections: a conceptual framework for the analysis of European election results" *European Journal of Political Research*, 8(1): 3-44.
- Risse, Thomas (2004): *Social Constructivism and European Integration*. Teoksessa Wiener, Antje ja Thomas Diez (toim): *European Integration Theory*. ss. 159-176.
- Rorty, Richard (1989): *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosamond, Ben (2000): *Theories of European Integration*. Houndmills ja New York: Palgrave.
- Rosamond, Ben (2006): "The Political Sciences of European Integration: Disciplinary History and EU Studies". Teoksessa Jørgensen, Knud Erik & Mark A. Pollack & Ben Rosamond (2006): *Handbook of European Union Politics*. ss. 7-30.
- Rosamond, Ben (2007): "European integration and the social science of EU studies: the disciplinary politics of a subfield" *International Affairs* 83(1): 231-252.
- Saussure, Ferdinand de (1960): *Course in General Linguistics*. Lontoo.
- Svensson, Palle (2002): "Five Danish Referendums on the European Community and European Union: A Critical Assessment of the Franklin Thesis" *European Journal of Political Research* 41: 733-750.
- Taggart, Paul (2006): "Questions of Europe – The Domestic Politics of the 2005 French and Dutch Referendums and their Challenge for the Study of European Integration". *Journal of Common Market Studies* 44(Annual Review): 7–25.
- Todorov, Tzvetan ([1982] 1992): *The Conquest of America: The Question of the Other*. New York: Harper Perennial.
- Torfinn, Jacob (2005): "Discourse Theory: Achievements, Arguments and Challenges". Teoksessa Howarth, David & Jacob Torfinn (toim.): *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*. ss. 1-32.
- Tsebelis, George (2008): "Thinking about the Recent Past and the Future of the EU". *Journal of Common Market Studies* 46(2): 265-292.

Varis, Tuula (1989): *Vallan genealogia – tutkimus Michel Foucault'n valtakäsityksistä*. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos, Rauhan- ja kehitystutkimuksen yksikkö: Tiedotteita 36.

Wæver, Ole (1996): "European security identities", *Journal of Common Market Studies* 34: 103-32.

Wæver, Ole (2005): European Integration and Security: Analysing French and German Discourses on State, Nation, and Europe. Teoksessa Howarth, David & Jacob Torfing (toim.): *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*. ss 33-67.

Wendt, Alexander (1994): "Collective Identity Formation and the International State". *American Political Science Review* 88(2): 384-396.

Wessels, Wolfgang (2006): "Cleavages, Controversies and Convergence in European Union Studies". Teoksessa Cini, Michelle & Angela K. Bourne (toim.): *Palgrave Advances in European Union Studies*. ss. 233-246.

Wiener, Antje ja Thomas Diez (toim.) (2004): *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Muut lähteet

Conseil constitutionnell: "Proclamation des résultats du référendum du 29 mai 2005".
<http://www.admi.net/jo/20050604/CSCX0508486X.html> (luettu 2.5.2008)

The Council of the European Union: "CFSP Statements".
http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/newsRoom/loadBook.asp?BID=73&LANG=1&cmsid=257 (luettu 2.5.2008)

Dutch say 'No' to EU constitution. Uutinen. BBC News 2.6.2005
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4601439.stm> (luettu 2.5.2008)

European Commission: "European Union in the World, External Relations".
http://ec.europa.eu/external_relations/index.htm (luettu 8.4.2008)

Euroopan parlamentti : "50-vuotias Euroopan parlamentti - kehitys, valta, politiikat, puhemiehet ja vaalit".

http://www.europarl.europa.eu/news/expert/background_page/008-22351-070-03-11-901-20080226BKG22350-10-03-2008-2008-false/default_p001c003_fi.htm (luettu 8.4.2008)

Eurooppa-valmistelukunta: "Työskentely".
<http://european-convention.eu.int/travaux.asp?lang=FI&Content=> (luettu 2.5.2008)

"European Union". *Britannica Book of the Year, 2006. Encyclopædia Britannica Online*.
<http://www.britannica.com/eb/article-9403851> (luettu 12.4.2008)

Merkel prepares to revive constitution at EU birthday bash. Uutinen. The Times online 6.3.2007.
<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article1475243.ece> (luettu 4.5.2008)

Portuguese presidency of the EU 2008: “Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the elections for the Russian State Duma”. 4.12. 2007.
http://www.eu2007.pt/UE/vEN/Noticias_Documentos/Declaracoes_PESC/20071204RussianStateDuma.htm (luettu 3.5.2008)

Slovenian presidency of the EU 2008: “Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the Presidential Elections in Russian federation on 2 March 2008” 04.03.2008.
http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/CFSP_Statements/March/0304MZZ_Ruska_federacija_volitve.html (luettu 2.5.2008)

